

RECENZIE

Š E D I V Ý, J.: *TAJEMSTVÍ A HRÍCHY RYTÍŘŮ TEMPLÁŘSKÉHO ŘÁDU*.
VOLVOX GLOBATOR, PRAHA 1999, 184 s.

V ostatnom čase sa aj na slovenský knižný trh dostáva čoraz väčšie množstvo publikácií venovaných donedávna u nás zaznávanému fenoménu duchovno-rytierskych rádo. Skutočnosť by to bola dozaista potešiteľná, keby to boli práce vedeckého charakteru alebo populárne práce, vychádzajúce z prísne vedeckých poznatkov. Žiaľ, recenzovaná kniha k nim celkom nepatrí, hoci ide o prácu profesionálneho historika a politológa. Autor sa na pomerne rozsiahlej ploche pokúsil načrtnúť dejiny krížových výprav a zástoj templárskeho rádu v nich (celá tretina knihy), organizáciu a život príslušníkov rádu, ako aj finančné aktivity rádu. Takmer celá druhá polovica knihy je venovaná pokusu o odhalenie „tajomstiev a hriechov“ templárov, ktoré sľubuje titul knihy, a to na základe opisu súdneho procesu s rytiermi. O kompilácii tohto typu by sa azda ani nebolo potrebné zmieňovať, keby však práve táto navonok seriózna práca v podtexte nevyžarovala celkovú povrchnú znalosť problematiky duchovno-rytierskych rádo a stredovekých reálií, a to preto, že stredovek doteraz nebol stredobodom autorovho profesionálneho záujmu. Keďže text obsahuje množstvo problematických formulácií, a naopak, neobsahuje niektoré dôležité údaje, pokúsime sa v stručnosti naznačiť tie najdôležitejšie.

Autorovu supremáciu a dešpekt nad týmto jemu cudzím historickým obdobím azda najlepšie vystihuje jeho vulgarizácia poslania mníšskych rádo, ktorá sa spája so slabou orientáciou v jednotlivých reholiach (s. 29). Na nezvládnutie subtilných detailov problematiky výrečne poukazuje nepochopenie genézy duchovno-rytierskych rádo vo všeobecnosti, ako aj ich postupnej ideovej kryštalizácie. Cirkev spočiatku rozhodne nebola nadšená existenciou týchto ozbrojených zborov podobne ako mnohí doboví kritici z radov laikov, a ani sami templári nežiadali neskoršieho svätého Bernarda o zdôvodnenie ich existencie preto, že by túžili po oficiálnom uznaní a že by ich uspokojoval vojenský spôsob života v Jeruzaleme (s. 30, 32). Práve opak je pravdou – templári sa čoraz viac zhrýzali pochybnosťami o svojom povolaní a nedokázali sa vyrovnáť práve s prejavmi a dôsledkami vojenského spôsobu života, ktorý bol nevyhnutne prepojený s krviprelieváním a ktorý stál v ceste duchovnej kontemplácii. Vnútornú krízu rádu, ktorú azda najlepšie vystihuje list jedného z rytierov (Huga peccatora, hriechnika), sa na naliehavé prosby veľmajstra rádu, Huga z Payns, pokúsil vyriešiť práve Bernard z Clairvaux svojou teoretickou prácou o chvále nového rytierstva, v ktorej polemizoval s templárskymi pochybnosťami, obhajoval ich „hriechy“ a dokazoval im ich výnimočnú hodnotu.¹

Skladanie sľubu boja proti neveriacim (práve toho sľubu, ktorý Hugo peccator považoval za nástroj skazenosti) popri zvyčajných troch rehoľných sľuboch chudoby, čistoty a poslušnosti nebolo iba špeciálnou prácou templárov, ako sa domnieva autor (s. 31), ale tento sľub skladali príslušníci všetkých duchovno-rytierskych rádo a práve on bol tým, čo mníchov-rehoľníkov odlišovalo od mníchov-rytierov.

Na neznalosť stredovekej problematiky poukazuje aj autorov výklad červeného látkového kríža na odeve krížiacov ako „podivného to znaku kresťanskej lásky, utrpenia a snád' krvi?“ (s. 17). Kríž nebol iba jedným zo základných symbolov kresťanstva, mal mnohoraký teologický a duchovný význam, ale práve v období po roku 1190 bol chápaný ako „archa nového testamentu, koruhva spásy, označenie svätosti, nádej vo víťazstvo, základ viery, dobyvateľ pekla atď.“ (Peter z Blois, 1187). V súvislosti s kruciátami je však najdôležitejšie, že v 12. storočí sa prijatie kríža spájalo s obradmi pri odchode pútnikov. Kríž bol znamením Božej ochrany a zárukou osobnej imunity od nebezpečenstiev ako fyzických, tak aj duchovných (tzv. Lambrechtov pacifikál, 2. pol. 12. storočia).² Nakoniec červený kríž na biely plášť templárom poskytol pápež Eugen III. ako „triumfálne znamenie, ktoré bude slúžiť ako štít, aby žiaden z nich neutekal pred neveriacimi“.

¹Uvedené problémy podrobne rozoberá práca FLECKENSTEIN, J.: Die Rechtfertigung der geistlichen Ritterorden nach der Schrift „De laude novale militiae“ Bernards von Clairvaux. In: FLECKENSTEIN, J., – HELLMANN, M. (ed.): Die geistlichen Ritterorden Europas. Vorträge und Forschungen. Herausgegeben vom Konstanzer Arbeitskreis für mittelalterliche Geschichte Band XXVI. Sigmarinen 1980, s. 9 – 22.

²Problematikou symbolického významu znamenia kríža v období krížových výprav do svätej Zeme sa naposledy podrobne zaoberal vo svojej štúdií venovanej percepcii účastníkov krížových výprav súčasníkmi TYERMAN, C. J.: Were there any Crusades in the twelfth Century? The English Historical review CX, 1995, č. 437, s. 553 – 577 (s. 570, 574)

Celkom nevhodne bagatelizovaná je aj cyperská epizóda rádu. Podľa autora Richard Levie Srdec ostrov Cyprus „z vďačnosti predal templárom. Tí ho však o rok neskôr postúpili za nejakú sumu jeruzalemskému kráľovi“ Guyovi z Lusignan (s. 66). Odhladiac od absencie uvedenia zaujímavých okolností dobytia Cypru (oslobodenie väznenej Richardovej snúbenice Berengarie Navarskej) a príčin vďaka templárom, je problém ostrova omnoho dôležitejší. Keďže Richard ostrov vôbec nepotreboval, niekoľko týždňov pred dobytím Akkonu ho za nemalú sumu 100 000 bezantov predal templárom, ktorí na ňom zriadili posádku dvadsiatich rytierov. V apríli 1192 však proti nim vypukla vzbura domáceho obyvateľstva, pri ktorej boli rytieri zmasakrovaní. V čase, keď veľmajster rádu Robert zo Sablé usúdil, že udržiavanie nadvlády nad ostrovom by rád stálo veľa úsilia a prostriedkov, Richard detronizoval Guya z Lusignan a na jeruzalemský trón usadil jeho rivala Konráda z Montferratu. O mesiac neskôr Guya odškodnil možnosťou odkúpiť ostrov od templárov za rovnakú sumu 100 000 bezantov, z ktorých však Guy zaplatil 60 000 a zvyšok zostal navždy dlžný. Celá táto jednoročná epizóda má však pre rád kvalitatívne iný význam – bolo to po prvý raz, keď mal niektorý z duchovno-rytierskych rádov svoje vlastné územie. V prípade templárov sa to stalo o takmer celé storočie skôr, než u nemeckých rytierov a o dve storočia skôr než u špitálnikov svätého Jána.

Nie je pravdivé ani tvrdenie, že nijaký duchovno-rytiersky rád okrem templárov nebol cirkvou nikdy zrušený (s. 97). Napríklad leónsky rád svätého Juliána z Pereiry, založený v roku 1176, bol v roku 1218 zrušený a začlenený do navarrského rádu Calatrava. Rovnaký osud postihol kastílsky rád svätej Márie z Kartageny, založený medzi rokmi 1252 – 1284, ktorý sa onedlho nato začlenil do kastílskeho rádu svätého Jakuba z Meča. Livónsky rád Mečových bratov z roku 1202 pápež Gregor IX. v roku 1237 rozpustil a rytierov zaradil do rádu nemeckých rytierov. Do rovnakého rádu bol v roku 1235 inkorporovaný aj zrušený rád rytierov z Dobrzyna, ktorý bol založený v roku 1228.

V časoch krížových výprav nevzniklo iba päť duchovno-rytierskych rádov, ktoré uvádza autor (s. 30), tieto boli iba najpopulárnejšie spomedzi všetkých. Do roku 1325 ich bolo založených osemnásť (deväťnástemu, rádu mercedariánov najnovšie vedecké výskumy odopierajú milítny charakter).

Nesprávne je aj tvrdenie, že nástupca aragónskeho kráľa Alfonza I., Ramiro II., „musel veľa zaplatiť, aby vykúpil späť“ kráľovstvo, ktoré templárom odkázal v záveti v roku 1134 kráľ Alfonz I. (s. 41). V skutočnosti umierajúci panovník svoje kráľovstvo poručil trom rádom – templárom, špitálnikom svätého Jána a kanonikom Božieho hrobu. Templári dar neprijali a panovníkova rodina sa veľmi rýchlo postarala o vyhlásenie testamentu za neplatný.

Nepochopenie poslania templárov potvrdzuje aj formulácia, že „zatiaľ čo mníchom bola ukladaná zdržanlivosť v jedle a v pití, od nich sa prílišná abstinencia naopak nepožadovala“ (s. 33) a templári pili nadmieru. Regula templárom skutočne predpisovala prijímanie potravy v dostatočnom množstve a umožňovala im istú miernosť v pôstoch. Tieto opatrenia však mali celkom prozaický dôvod – rytieri neboli mníchmi, ktorí si mohli dovoliť umŕtvovať svoje telo, ale naopak, bojovníkmi, ktorí museli byť dôstojnými a rovnocennými súpermi bojovných moslimov. Z dôvodu istej kontroly striedmosti však mali jedávať vo dvojiciach a mali konzumovať rovnaké množstvo stravy vrátane malého prídeltu vína.

Templári sa neriadili mníšskou regulou svätého Augustína (s. 31) pretože v praxi sa ukázala pre rytierov celkom nepoužiteľná. Práve preto mali už od roku 1129 svoju vlastnú regulu, ktorú vypracoval Bernard z Clairvaux na základe reformovanej cisteriánskej verzie reguly svätého Benedikta z Nursie. Regulu vypracoval skutočne Bernard a nebola ním iba inšpirovaná (s. 41).

Rozporuplne je podaný aj vzťah templárov k ženám (s. 32, 37). Regula zakazovala do rádu prijímať ženy, rytierom z dôvodov zloženého sľubu čistoty zakazovala dlho hľadieť do tváre žien a bozkávať ich, hoci by to bola aj ich matka, sestra, teta, vdova alebo akákoľvek iná žena. Na druhej strane do rádu mohli bez prekážok vstúpiť aj ženatí rytieri, tí však nesmeli nosiť biely plášť a bývať v spoločných domoch zo slobodnými rytiermi.

Problematické je aj tvrdenie o odsunutí Ježiša Krista do úzadia (s. 32) a že jeho meno bolo v templárskej reguli zásadne vynechané, rovnako ako pri nemeckých rytieroch a pri špitálnikoch svätého Jána, (s. 157), čo napokon viedlo až k údajnému popieraniu Krista. Vo svojej reguli z roku 1129 však templári o sebe hovoria ako o Kristových rytieroch (s. 70) a sám Kristus sa spomína na viacerých miestach (v preambule v článkoch 1 – 4, 8, v samotnom texte v článkoch 14, 16, 26, 28, 29, 39, 41, 56, 61, 63, 66, 71, 74 – 76 z celkového počtu 76 článkov). Kristovo meno z reguly vypadlo až v omnoho neskoršom období. V tejto súvislosti však treba zdôrazniť, že regula nebola vieroučným textom, ale rýdzo praktickou príručkou upravujúcou každodenné správanie rytierov rádu v takých oblastiach, ako bolo oblečenie, strava, duchovné záležitosti, prijímanie nových členov, vylučovanie z rádu, tresty za porušenie regule, trávenie voľného času a podobne. Pre úplnosť treba dodať, že Kristovo meno rozhodne nechýbalo ani v regulách rádu nemeckých rytierov a špitálnikov svätého Jána.

Autor sa na viacerých miestach pozastavuje nad finančnými aktivitami rádu. V tomto období však úlohu finančných alebo bankových depozitov rovnako ako templári celkom bežne plnili aj iné duchovno-rytierske a mníšske rády spolu s kláštorami a kostolmi. Službou navyše, ktorú templári ponúkali a ktorú vypracovali na omnoho vyššiu než štandardnú úroveň, bola výplata zmeniek spolu s poskytovaním pôžičiek.

Celkom prehnane je tvrdenie, že templári sa v protiklade ku iným rádom podieľali na prekonávaní náboženského fanatizmu a cirkevnej dogmatiky v období skepsy a pokusov vedeckejšieho či racionálnejšieho pohľadu na svet práve svojím hospodárskym pragmatizmom (s. 180).

Po svojom zrušení rád templárov v Portugalsku nepretrvával „ešte niekoľko desiatok rokov“ (s. 178), ale v Portugalsku bol ako náhrada za rád templárov v roku 1317 založený rád Krista a z rovnakých príčin bol v Aragónsku v roku 1319 založený rád Našej Milej Panej z Montesy.

Sľubované tajomstvá rádu sú však zrejme natoľko tajné, že ich autor nevie poriadne pomenovať. V tomto prípade sa mohol riadiť skvelou Ecovou fabuláciou, ktorá sa však nevydáva za serióznu historickú prácu.³ Autor sa pokúša čitateľovi vnútiť víziu akýchsi údajných tajomstiev rádu, ale nevyberá si práve najvhodnejšie príklady. Podľa neho si totiž templári svoje tajomstvá strážili „až tak“, že mali svojich vlastných spovedníkov a kňazov (s. 33). Predostrená vízia tajomna sa však okamžite rozplynie, keď si uvedomíme, že vlastných kňazov, a teda aj spovedníkov mali aj iné duchovno-rytierske rády. Bližšie nedefinované tajomstvá mali mať aj templárske domy a hrady (s. 35) a tieto tajomstvá boli podľa autora až také veľké, že templárske archívy, ktoré ich skrývali, sa dodnes nenašli, pretože ich zničili v predvečer súdneho procesu samotní rytieri (s. 107, 176, 178). V skutočnosti však bol centrálny archív rádu, ktorý po jeho zrušení prešiel pod správu špitálnikov svätého Jána, s najväčšou pravdepodobnosťou zničený v roku 1571 pri tureckom dobýjaní Cypru, ako o tom vypovedajú nedávne výskumy Rudolfa Hiestanda z roku 1980.⁴ Skutočne problematickou otázkou oproti tomu dodnes zostáva otázka pokladnice rádu, hoci mnohému napovedá skutočnosť, že veritelia od rádu, resp. ich sudcov nepožadovali vrátenie svojich pohľadávok.

Na rozdiel od moslimov kresťania ani v 12. storočí nepoznali grécky oheň, ale na nešťastie ho nepozná ani autor, ktorý sa domnieva, že obrancovia Antiochie v roku 1097 na križiakov liali horiacu naftu (s. 22). Autor sa tiež dopustil jednej nedôslednosti, keď rovnakú epizódu vykúpenia svätého Ľudovíta zo zajatia na dvoch miestach knihy opisuje celkom odlišne (s. 21, 72). Vlastné loďstvo nemali iba templári (s. 41), ale obchodné loďstvo a od roku 1300 aj bojové mali napríklad špitálnici svätého Jána. Do obdobia 14. storočia rozhodne nemožno hovoriť o plechu brnení rytierov (s. 44) z jednoduchého dôvodu, lebo kovové časti brnenia pozostávali iba z drôtenej košeľe a z prilby, prípadne spevnených kovovými plátnami. Náboženská tolerancia templárov (s. 45, 46) nebola ničím výnimočným u kresťanov, ktorí pobudli dlhšie na východe. V podobnej enumerácii by sme mohli pokračovať, lenže na obmedzenej ploche príspevku to nie je možné.

Sám vykonštruovaný proces s templármi (celá druhá polovica knihy) je spracovaný omnoho komplexnejšie a kvalitnejšie, keďže autor sa pri príprave tejto časti opieral o skutočne kvalitnú staršiu francúzsku odbornú literatúru (predovšetkým Michelet).⁵ Autorove slabiny sa prejavili najmä v prvej časti knihy (s výnimkou kapitoly o bankovníctve), kde musel viac preukázať svoje znalosti a zručnosti pri práci s rôznorodými a neutriedenými faktami.

Je len na škodu veci, že nevyužil príležitosť spracovať túto dozaista atraktívnu problematiku adekvátnym spôsobom. Takto zostal na polceste a výsledok jeho práce na zasväteného čitateľa pôsobí rozpačitým dojmom. Na jednej strane je totiž dobre, že kniha prináša množstvo informácií o ráde, ktoré sú prístupné aj širšej laickej verejnosti, na druhej strane však tieto informácie nie sú vždy celkom správne a v konečnom dôsledku dezorientujú čitateľa. Možnosť pasívneho prijatia mylných informácií je o to väčšia, že zatiaľ je k dispozícii iba veľmi málo pôvodných alebo prekladových prác tohto typu bez ohľadu na ich kvalitu (o templároch je to vôbec prvá práca) a čitateľ v dôsledku toho nemá možnosť jednotlivé poznatky s čím porovnávať a kriticky hodnotiť. V prípade uvedenej knihy by teda bolo skutočne lepšie, keby sa autor držal „svojho“ historického obdobia a vydavateľstvo by prinieslo preklad nejakej inej populárnej, avšak podstatne fundovanejšej práce. Celkom vhodnou alternatívou by ňou napríklad mohla byť aj rozsahom, rozhodne však nie kvalitou podobná staršia práca významnej francúzskej medievalistky Régine Pernoudovej z roku 1972⁶ alebo niektorá iná práca spomedzi stoviek tých kníh, ktoré boli doteraz venované templárom.

Igor Graus

³ECO, U.: Foucaultovo kyvadlo. Odeon, Praha 1991.

⁴HIESTAND, R.: Zur Problem des Templerzentralarchiv. Archivalische Zeitschrift 76, 1980, s. 17 – 37.

⁵MICHELET, J.: Le procès des Templiers I. – II. Paris 1841, 1851

⁶PERNOUD, R.: Les Templiers. Presses Universitaires de France, Paris 1972

GALANDAUER, J.: *KAREL I. POSLEDNÍ ČESKÝ KRÁL*.
PRAHA – LITOMYŠL. PRAHA 1998, 353 s.

Postava posledného rakúsko-uhorského panovníka Karola Habsburského nie je v slovenskej historickej pamäti celkom neznáma. Totiž v každej historickej práci či historickom a encyklopedickom prehľade sa v pasážach venovaných prvej svetovej vojne, rozpadu Rakúsko-Uhorska a vzniku československého štátu, stretávame s menom posledného panovníka habsburskej monarchie. V poslednom čase vyšli aj menšie medailónky venované tejto historickej postave (napr. *Kniha kráľov*, 1998), ale podobne ako v Česku, ani na Slovensku ešte nevyšla ani pôvodná, ani preložená biografia venovaná tomuto panovníkovi. Vzhľadom na to, že rakúsky cisár Karol I. bol korunovaný aj za uhorského kráľa (ako Karol IV.), dochádza niekedy aj k rozpačitému váhaniu pri uvádzaní tohto poradového čísla za jeho menom, lebo vo všeobecnom povedomí sa meno Karola IV. spája skôr s rímsko-nemeckým cisárom a českým kráľom „Otcom vlasti“, ktorý vládl v stredoveku.

Z pera Jana Galandauera vychádza teda v českom nakladateľstve Paseka prvá pôvodná biografia o cisárovi a kráľovi Karolovi Habsburskom a treba hneď v úvode povedať, že ide o známeho českého historika. Nielen v Česku, ale aj na Slovensku je J. Galandauer známy ako autor viacerých monografií načierajúcich do problematiky Rakúsko-Uhorska, prvej svetovej vojny i vzniku ČSR a širšej čitateľskej verejnosti najmä populárnejším opisovaním osudov habsburského trónu. Recenzovanú publikáciu napísal nesporne vysoko odborne pripravený a erudovaný autor.

Okrem úvodu a epilógu je práca prehľadne a proporčne rozčlenená do siedmich častí, ktoré sa ešte vnútorne členia na kapitolky s výstižnými názvami. Keďže práca sleduje Karolov život už od narodenia (17. 8. 1887) v dolnorakúskom zámku Perßenbeug, je prirodzené, že prvá časť sa venuje jeho detstvu a mladosti, až do novembra 1906, keď sa po úmrtí otca Otta stal druhým následníkom habsburského trónu – hneď za svojim strýkom Františkom Ferdinandom. Druhá časť sleduje jeho študentské časy v Prahe, dôstojnícku kariéru, hľadanie nevesty, zasnuby a svadbu so Zitou z rodiny Bourbonov z Parmy, až po osudný atentát na Františka Ferdinanda a jeho manželku Žofiu v Sarajeve, ktorý znamenal okamžitý prelom aj v dovtedajšom živote Karola i jeho ženy.

Sarajevský atentát razom učinil z Karola následníka trónu a zo Zity korunnú princeznú. Svojho nového postavenia a s tým súvisiacich funkcií a povinností sa ujal v dramatických chvíľach vypuknutia prvej svetovej vojny, ktorá svojimi mioriadnymi okolnosťami a ďalekosiahlymi dôsledkami zásadnou mierou determinovala ďalšie životné osudy Karola, jeho rodiny i celej monarchie. Tretia časť biografie sa venuje práve Karolovmu následníctvu, až do smrti cisára Františka Jozefa v novembri 1916. Pritom v nej dominujú pasáže, ktoré viac približujú následníka trónu ako vojaka – priameho účastníka bojov na frontoch rakúsko-uhorskej armády v Tirolsku, Haliči aj Sedmohradsku – čo sú u nás menej známe skutočnosti.

Najrozsiahljšia je štvrtá časť publikácie, ktorá sa zaoberá prvým rokom vlády Karola I. Hoci František Jozef I. zanechal vojnou vysilenú monarchiu svojmu následníkovi vo veľmi neutešenom stave a v nasledujúcom období sa vojna stala pre Rakúsko-Uhorsko bojom za holú existenciu, prvý rok vlády cisára Karola ešte nepatril k tým najťažším, najpesimistickejším obdobiam jeho vlády. Možno ho z pohľadu Karola s miernou nadsádzkou označiť aj za rok istých plánov, pokusov a nádejí. Začínal síce smrťou Františka Jozefa a posledným veľkým pohrebom habsburskej monarchie, ale nasledovala aj holdovacia horúčka novému cisárovi a kráľovi, veľkolepá korunovácia v Budapešti a iné ovácie. Galandauer však poukazuje aj na to, že Karol dosť ľahkovážne pristúpil na svoju korunováciu za uhorského kráľa, čím vlastne znemožnil splniť odkaz Františka Ferdinanda, odstrániť dualizmus ako rakovinu ríše.

Karol nastupoval na trón aj ako nový „*válečný pán*“ monarchie, ktorý vzhľadom na svoju účasť v bochoch v Tirolsku, Haliči a Sedmohradsku môže zdôrazňovať, že vyšiel zo stredu armády. Keď nový cisár prevzal velenie armády a ako jeho hlavný veliteľ stál na čele rakúsko-uhorskej brannej moci, mal v úmysle zbaviť hlavné velenie armády v Těšine jeho mimoriadneho mocenského postavenia. To sa priamo dotýkalo mocenských ambícií náčelníka generálneho štábu Conrada von Hötzendorfa, ktorý do veľkej miery zasahoval aj do politických záležitostí monarchie. Okrem toho Karolovi prekážalo, v čom sa zhodoval s mnohými veliteľmi armádnych skupín a armád, že Conrad riadi vojnu zo svojho veliteľstva a prakticky sa neobjavuje na bojiskách, že sa uzavrel vo svojom úrade v Těšine a operoval s divíziami ako s kockami na zelenom stole a že vychádzal zo zásady „spása je len v útoku“, ktorá viedla k ťažkým stratám. Cisár nariadil, aby sa Najvyššie armádne velenie od Nového roku 1917 presťahovalo z odľahlého Těšina do Badenu a 1. marca 1917 odvolal z funkcie náčelníka generálneho štábu Conrada von Hötzendorfa a jeho miesto zaujal generál Arz Straußenburg. Ten sa viac staral o vojenské operácie a nepletol sa natoľko do politiky. Najvyššie velenie c.-k. armády prestalo byť politicko-mo-

cenským centrom a cisár Karol vyhral svoj zápas s vojenskou polodiktatúrou, personifikovanou Conradom von Hötzendorfom.

Z historickej literatúry je všeobecne známe, že nástupom cisára Karola sa habsburská monarchia v zahraničnej politike sústredila na pokusy o dosiahnutie separátneho mieru a vo vnútornej politike sa obmedzila iba na niektoré ústupky v oblasti istej demokratizácie politického života. Konštatuje sa, že realistickejší predstavitelia vládnuceho kruhu okolo panovníka Karola si uvedomovali bezvýhodnosť situácie a pokúšali sa zachráňovať existenciu monarchie úsilím o kompromisné dohovory s dohodovými mocnosťami, s pokusmi o separátny mier. Nazdávali sa, že ich úsilie o záchranu habsburského trónu sa môže opierať o mienu vplyvných dohodových kruhov, ktoré považovali Nemecko za hlavného protivníka a prisudzovali podunajskej monarchii v povojnovej situácii funkciu stabilizačného faktora v strednej Európe. Preto až do jari 1918 váhali, či majú Rakúsko-Uhorsko rozbiť.

Tieto skutočnosti, najmä z pohľadu cisára Karola i manželky Zity a jej rodiny, sleduje a analyzuje aj Galandauer, keď jednoznačne konštatuje, že od svojho nástupu na trón sa Karol usiloval o skončenie vojny. „Mír prostě považoval za nezbytnost.“ Keď tzv. mierová ofenzíva z decembra 1916 stroskotala, Karol sa nemienil zmieriť s pokračovaním vojny. „Chtěl se pokusit a pokusil, o její skončení nebo aspoň omezení jinými prostředky, než které škýtala veřejná diplomacie“ – t. j. tajnou diplomaciou. Bol zdesený nemeckým úmyslom začať neobmedzenú ponorkovú vojnu, nakoľko si uvedomoval, že habsburská ríša by sa tak – vo vleku silnejšieho nemeckého spojencu – mohla dostať do vojny s USA. Katastrofe, napriek zjavnému úsiliu Karola i Zity sa však nepodarilo zabrániť a 1. februára 1917 sa neobmedzená ponorková vojna začala. Už 6. apríla 1917 USA vyhlásili Nemecku vojnu, ale zatiaľ nie Rakúsko-Uhorsku.

Prvé kroky cisára Karola a Zity z konca januára 1917 na ceste tajnej diplomacie nazval autor *Rodinné spiknutí pro mír*. Boli presvedčení, že teraz ide o samotnú existenciu habsburskej monarchie. Pritom myšlienku na „víťazný mier“, aký presadzovali nemeckí politici a generáli, považovali jednak za nerealistickú a jednak za nežiaducu, pretože takýto mier by bol „mierom nemeckým“, lapidárne povedané, „Habsburgové by se stali vazaly Hohenzolernů“. Ďalej autor, na základe hlbokých znalostí i citácií primárnych prameňov, vťahuje čitateľa do tajov tajnej diplomacie, osvetľuje pohnútky, okolnosti a kroky vedúce k tajnej ceste Zitiných bratov Sixta a Xaviera do Viedne. Analyzuje ojedinelý dokument v dejinách mierovej diplomacie, ktorý bol koncipovaný ako osobný list cisára Karola princovi Sixtovi, známy pod menom „prvý list cisára Karola“, ktorého následky mali byť ďalekosiahle. Približuje aj pozadie najproblematickejšej pasáže listu, v ktorej sa Karol zaväzuje, že sa u nemeckého spojencu zasadí, aby podporil „francúzske spravodlivé požiadavky na vrátenie Alsaska-Lotrinska“. List síce vyjadroval stanovisko cisára Karola, ale napríklad aj riaditeľ cisárovej kancelárie Polzer-Hoditz, ktorý Karolov štýl písania dobre poznal, tvrdil, že je vylúčené, aby tento list napísal sám. Desaťročia sa diskutovalo o okolnostiach, za ktorých tento „prvý list cisára Karola“ vznikol. Rozlúštenie ten nedávno priniesol viedenský historik a archívár Peter Broucek, ktorý objavil dokumenty, čo ukazujú, že ten, kto list podľa Karolových myšlienok koncipoval, bol významný orientalista, kňaz, univerzitný profesor Alois Musil – konštatuje J. Galandauer. Zároveň zdôraznil, že Karol nemienil náhle uzavrieť mier za chrbtom svojho spojencu. Jeho zámerom bolo presvedčiť nemecké velenie, aby prijalo mier, o ktorom by on rokoval. „Myšlenka na zvláštni separátni mír, kterým by se Rakousko-Uhersko od svého spojence odtrhlo, se objevuje jen jako ultima ratio, když veškerá snaha přesvědčit německé vedení selže a říši bude hrozit zkáza.“ Pochopteľne, nemecké velenie nebolo o Karolovom liste Sixtovi informované.

Nemecké velenie, cisár Vilhelm II., nemecká vláda i generalita však ani v najmenšom neprejavili pochopenie pre Karolove predstavy o mieri – počítali s víťazným mierom. Preto sa bez výsledku skončila návšteva Karola a Zity v nemeckom Bad Homburgu začiatkom apríla 1917 a bez očakávaného účinku zapôsobil aj jasnozrivý, pamätný spis, ktorý bol koncipovaný ako list rakúsko-uhorského ministra zahraničia Czernina adresovaný jeho suverénovi – cisárovi Karolovi – v ktorom opisoval katastrofálnu situáciu monarchie (ale aj Nemecka) a dochádzal k záveru, že skoré uzavretie mieru je jediná možnosť ako zabrániť katastrofe. Tento pamätný spis odovzdal Karol cisárovi Wilhelmovi, ale reakcia nemeckej strany ukázala, aký priepastný rozdiel je v mentalite politického vedenia oboch spojeneckých ríš. Odpoveď sa opierala o stanovisko Najvyššieho velenia nemeckej armády a štábu admirality a prekypovala optimizmom nad úspešnosťou ponorkovej vojny. Politické vedenia Rakúsko-Uhorska a nemeckej ríše sa pohybovali v iných svetoch. Zatiaľ čo rakúske velenie zúfalo volalo po mieri a videlo katastrofu pred dverami, Nemci sa domnievali, že víťazstvo je na dosah. Napriek tomu mierové dobrodružstvo Karola, Zity a jej bratov sa ešte celkom neskončilo a posilňovalo ho poznanie, že Dohoda doteraz je pre uzavretie mieru s monarchiou, ale už pri ďalšom váhaní by sa mohla rozhodnúť pre rozdelenie Rakúsko-Uhorska. V tejto situácii v máji 1917 písal cisár Karol švagrovi Sixtovi druhý list, ktorý sa však už netýkal

nemeckého spojenca, ale zaujímal určité stanovisko k talianskym návrhom. Predpokladalo sa, že francúzski a anglickí štátnici sa stretnú a budú sa zaoberať Karolovým stanoviskom, k čomu však nedošlo a mierová akcia parmských princov stroskotala.

Ďalej autor biografie približuje východiská, postoje, snahy a nádeje cisára Karola v oblasti vnútornej politiky. Poukazuje na zmenu kurzu od „oktrojov“ (t. j. cisárových nariadení) k reforme ríše a na Karolove nádeje, keď od zvolaného parlamentu očakával „reformu ústavy, ktorá by usmínila národy uvniť ríše“. Hodnotí význam štátoprávneho vyhlásenia Českého zväzu z 30. mája 1917 v tomto procese, rozoberá trónnu reč mladého cisára z 31. mája 1917 i nástup vlády Ernsta Seidlera a patričnú pozornosť venuje cisárovej amnestii z 2. 7. 1917. Napriek tomu, že u Čechov nemala taký účinok, aký od nej Karol očakával.

Veľmi zaujímavé a prínosné sú tiež kapitoly, v ktorých autor približuje „nové myslenie“ cisára Karola a jeho hľadanie vhodného premiéra pre uzavretie mieru a pre zmierenie národov v monarchii. No jeho idea koalíčnej vlády, v ktorej by boli zastúpené všetky rakúske národy a ktorá by zmierila národy a dosiahla mier, sa zrútila.

Veľmi dobre pripravený a úspešný prielom rakúskych a nemeckých vojsk pri Caporette v období 24. októbra – 2. novembra 1917 autor (podľa nášho názoru výstižne) nazval *Pyrrhovo víťazstvo*. Cisár Karol bol síce znovu prítomný na fronte a katastrofálnu porážku talianskej armády oslavovali aj vojaci rakúsko-uhorskej armády, ale toto víťazstvo malo pre Rakúsko-Uhorsko a osobne pre cisára Karola aj odvrátenú stranu. Príprava ofenzívy a jej priebeh monarchiu veľmi vyčerpali, pričom katastrofálna porážka talianskej armády prinútila Dohodu, aby prišla na pomoc. Na talianskom fronte sa objavili anglické a francúzske divízie. A tak sa stalo to, čo cisár Karol nikdy nechcel – c.-k. vojaci bojovali proti francúzskym a anglickým vojakom. Okrem toho 7. decembra 1917 Kongres USA jednomyselne vyhlásil Rakúsko-Uhorsku vojnu. Teda na konci roku 1917, keď rakúsko-uhorská armáda stála hlboko na talianskej pôde a Rusko žiadalo mier, situácia monarchie nebola až natoľko priaznivá, ako sa mohlo zdať. Monarchia sa už nachádzala v katastrofálnej situácii. Ako konštatuje J. Galandauer: „Kdyby záleželo jen na tzv. objektivních ukazatelích, bylo by možné konstatovat, že situace je zralejší pro revoluci, než byla v Rusku před svržením carismu, či dokonce před revoluci bolševickou. V Rakousku bylo méně potravin a větší hlad a lidské rezervy byly více vyčerpány než v Rusku. Dokonce ani zprávy o vítězství nevzbuzovali nadšení, jak tomu bylo v roce 1914 i 1915“ – čo v plnej miere potvrdzuje aj výstižný citát správy z archívu cisárovej vojenskej kancelárie, ktorým sa končí štvrtá časť recenzovanej publikácie.

Piata časť biografie zahŕňa druhý, posledný rok vlády cisára Karola (január – november 1918). Začína sa mierovými rokovaniami v Brest-Litovsku, postojmi ministra Czernina i cisára Karola pri uzavretí tohto pre Rakúsko-Uhorsko „chlebového mieru“, ale aj polarizáciou a radikalizáciou politických postojov reprezentácií rakúskych národov monarchie, najmä Poliakov a Čechov (trojkráľová deklarácia). Autor biografie poukazuje na zmenu orientácie grófa Czernina na nemecký kurz, hlavne pod dojomom počiatočných úspechov jarnej nemeckej ofenzívy vo Francúzsku. Bol to on, kto svojím vystúpením dal podnet k známej *Sixtovej afére* s katastrofálnymi dôsledkami. Podľa J. Galandauera minister zahraničia už od jesene 1917 bol v domácej a v zahraničnej politike nemeckejší ako cisár. Doma nepodporoval politiku zmierenia a bol skôr pre nemecký kurz a v zahraničnej politike kládol na prvé miesto spolok s Nemeckom, ktorý považoval za absolútne nezrušiteľný. Presvedčenie, že nemecké víťazstvo je na dohľad, viedlo Czernina k bojovým postojom a vyhláseniam. K nim patril aj jeho prejav pred delegáciou viedenskej mestskej rady 2. 4. 1918, v ktorej napadol hlavne „českých vlezradcov“ v zahraničí, ale nachádzala sa v ňom veľká pasáž, v ktorej Czernin urobil otvorené náračky na francúzske ponuky mieru, čo rozpútalo katastrofický sled udalostí – Sixtovu aféru.

Jej priebeh sleduje autor skutočne s intímnu znalosťou problematiky. Nielen z hľadiska „nepričítateľného“ postupu grófa Czernina a rozhorčených reakcií francúzskeho ministerského predsedu Clemenceaua, ktorý odpovedal zverejnením mierových ponúk cisára Karola z roku 1917. Predovšetkým osvetľuje nezávidenia hodné postavenie cisára Karola, ktorý sa zaplietol do sietí lži a jeho prestíž a autorita boli ťažko poškodené. Czernin síce odstúpil, zanechajúc po sebe spúšť, ale najviac na Sixtovu aféru doplatila ríša a habsburská dinastia, keď cisár bol diskreditovaný a takmer možno povedať, že samostatná rakúska politika sa tým skončila.

Bezprostredné dôsledky tejto katastrofy, diplomatického, politického a morálneho debaklu, sa ihneď prejavili na široko rozvinutej ohováračskej kampani proti Karolovi (a Zite) v nemeckej a maďarskej verejnosti i vo vojsku, čo autor bohato dokumentuje a analyzuje. Potom nasledovala potupná cesta Karola do Spa, pre ktorú sa vžil názov Cesta do Canossy. No dôsledky Sixtovej aféry a následnej Karolovej Canossy boli zrejme najosudovejšie a najzávažnejšie v medzinárodno-politickej rovine. Priniesli Karolovej ríši katastrofu, lebo dohodové štáty sa rozlúčili s tradičnou predstavou o potrebe zachovať Rakúsko-Uhorsko ako protiklad Nemecka a súčasť európskej rovnováhy a postupne uznávali právo národov monarchie na vlastné štáty.

Už pri návšteve cisára Karola vo Spa sa hovorilo o tom, že rakúsko-uhorská armáda podporí jarnú nemeckú ofenzívu na západe útokom v Taliansku, aby dohodové štáty nemohli presunúť divízie z Talianska do Francúzska. Posledná rakúsko-uhorská ofenzíva na Piave (začala 15. 6. 1918) však úplne stroskotala. Cisár Karol verný svojmu predsvedčeniu, že vo veľkých bitkách má byť najvyšší veliteľ pri svojich vojakoch, najskôr prizeral pomocnému útoku Conradovej skupiny v Tirolsku a potom sa presunul ku skupine armád gen. S. Borojeviča na Piave. Ofenzíva nedosiahla ani obmedzený úspech, naopak, vyčerpala posledné strategické rezervy z hladujúceho zázemia. Rakúsko-uhorská armáda stratila schopnosť na akúkoľvek útočnú operáciu. Nádeje na chlieb a korisť zmizli, zostal iba hlad, vedomie bezúčelnosti ďalšieho boja a starosť vojaka o osud rodiny. Velenie armády stratilo dôveru dôstojníkov a vojakov na fronte i politikov a verejnosti v zázemí. Hľadali sa chyby i vinníci, až napokon Conrada von Hötzendorfa, ktorého dlho pokladali za prvého vojvodu habsburskej monarchie, odvolal Karol z veliteľskej funkcie. Musel však ešte vyslať dve divízie rakúsko-uhorskej armády na francúzske bojisko.

To však už nemeckému spojencovi vôbec nepomohlo. V polovici júla 1918 francúzske vojská nemecký nástup na Marne najskôr zastavili a potom protiútokom vrhli nemecké vojská späť. Druhú bitku na Marne Spojenci vyhrali a prevzali iniciatívu. 8. august 1918 vošiel do dejín ako „čierny deň nemeckej armády“ a nemecké vojenské i politické vedenie stratilo nádej, že by ešte vojna mohla skončiť víťazstvom Ústredných mocností. Karolova nová cesta do Spa v polovici augusta 1918 mala presvedčiť nemeckého spojenca, aby okamžite vydali výzvu na zvolanie mierovej konferencie, ale nemeckí generáli sa stále nemohli zmieriť s faktom, že už nie je absolútne možné hovoriť o „nemeckom mieri“, ale iba o takom mieri, ktorý sa uzaviera po porážke. Spor medzi rakúskym a nemeckým prístupom k otázke uzavretia mieru pokračoval ešte ďalší mesiac po rokovaní v Spa, aj keď bol vlastne už sporom o nič. Ani nemecký, ani rakúsky postup nemal najmenšiu nádej, aby ho dohodoví štátnici prijali za základ rokovaní. Dôkazom toho bola aj výzva rakúsko-uhorského ministerstva zahraničia „Všetkým“ z 15. septembra 1918, ktorú dohodoví štátnici spontánne odmietli. Vojna pokračovala ďalej podľa svojej logiky, až sa k stálemu ústupu Ústredných mocností na západnom fronte pridala katastrofa na Balkáne. Bulharská armáda kapitulovala a 29. septembra bolo na žiadosť Bulharska uzavreté prímerie. Bolo len otázkou času, dokedy bude ešte odolávať monarchia a jej armáda, ktorá napriek všetkému prejavila nečakane veľkú odolnosť. Napríklad sám cisár Karol sa ani tak neobával zrútenia frontu, ako skôr zrútenia zásobovania. Vojenské rozhodnutie však nepadlo ani na západnom fronte, ani na hlavnom bojisku rakúsko-uhorskej armády v Taliansku. Padlo na európskej periférii – na Balkáne. Kapituláciou Bulharska bolo prerušené priame spojenie s Tureckom a jeho kapitulácia bola tiež iba otázkou najbližšieho času. Balkánska katastrofa prinútila i Nemecko, aby 5. októbra 1918 spolu s Rakúsko-Uhorskom a Tureckom požiadali amerického prezidenta Wilsona o mierové rokovanie na základe jeho známych 14 bodov z 8. januára 1918.

Súbežne so žiadosťou o mier sa ešte Karol v hodine dvanástej odhodlal na posledný známy zúfalý pokus federalizovať monarchiu. Jan Galandauer síce vychádza z toho, že aj tento krok spadol do oblasti vnútorných reforiem smerujúcich k zmiereniu národov monarchie, čo mal Karol v programe od začiatku vojny. Kriticky však rozoberá neúspech tejto iniciatívy v hektickej situácii, keď dochádza k zmätentým improvizáciám, ktoré sa aj podľa autora publikácie ťažko vysvetľujú. V týchto súvislostiach si viac všíma aj postoj maďarskej politiky k manifestu cisára Karola zo 16. októbra 1918. Všetky nádeje na zachovanie monarchie však pochovala zdrvivúca odpoveď prezidenta Wilsona z 18. októbra 1918. Nikto vnútri Rakúsko-Uhorska ani v zahraničí sa už nehodlal podieľať na prestavbe habsburskej ríše.

Posledné dni Rakúsko-Uhorska a panovania Karola sú v publikácii zachytené v dramatickej situácii tohto prevratného obdobia. Nielen pokiaľ išlo o búrlivé udalosti vo Viedni a hľadanie bezpečného uhorského útočiska pre korunovaného kráľa Karola a jeho rodinu v Gődöllő – pričom bezprostredným politickým zmyslom tohto kroku bol pokus udržať Uhorsko v habsburskej monarchii. Patričná pozornosť sa však venuje aj rozpadu rakúsko-uhorského frontu v Taliansku a zrodu známej kapituláčnej nóty nového rakúsko-uhorského ministra zahraničia grófa Andrássyho z 27. októbra 1918 a prímeriu vo vile Giusti del Giardino. Osvetľuje sa tiež dosť častý rozpor v datovaní tohto prímeria (3. alebo 4. novembra): „...Náčelník komisie generál Weber se rozhodl příměří přijmout. Zatímco však rakousko-uherské jednotky dostaly rozkaz k zastavení bojových akcí 3. listopadu v 1. 20 v noci, tak italská armáda vycházela z protokolu podepsaného komisí pro příměří a začátek příměří byl stanoven na 15. hodinu 4. listopadu. Jinými slovy: italská armáda mohla jeden a půl dne pronikat pozicemi c. a k. armády, která již zastavila palbu. Během této doby Italové zajali okolo 360 000 rakousko-uherských vojáků... Teprve odchod uherských pluků, revolta záloh a nakonec ono podivné nedorozumění s termínem počátku příměří navodily onu katastrofu, kterou Italové s velkou pompou vydávali za vítězství, jež nazývali Vittorio Veneto...“ Posledné dni cisára Karola v Schönbrune boli spojené s revolúciou vo Viedni, s obavami o životy celej

cisárovej rodiny a napokon s Karolovým manifestom z 11. novembra 1918, ktorým sa cisár vzdal vlády a národné zhromaždenie Nemeckého Rakúska vyhlásilo 12. novembra 1918 republiku. 11. november 1918 bol teda posledným dňom existencie habsburskej monarchie.

Šiesta časť publikácie pod názvom *Medzihra v Eckartsau* sa venuje obdobiu medzi 12. novembrom 1918 až 23. marcom 1919. Do loveckého zámku Eckartsau na Moravskom poli, ktorý bol súkromným majetkom Habsburgovcov, sa Karol s rodinou uchýlil po odchode z Viedne. Za ním prišla aj maďarská delegácia vedená kardinálom Jánosom Czernochom, ktorá sa pokúšala Karola primäť, aby abdikoval na korunu sv. Štefana. To však Karol neurobil, iba podpísal podobný dokument ako pre Nemecké Rakúsko, že sa vzdáva výkonu vlády, nie však trónu. To stačilo na to, aby sa v Maďarsku hneď zriekli monarchie a habsburskej dynastie. Všetko nasvedčovalo tomu, že sa Maďari v Károlyiho „Ľudovej republike“ lúčia s minulosťou a monarchiou navždy. Omnoho formálnejšie to urobilo za českú či československú stranu Revolučné Národné zhromaždenie 14. novembra 1918 na svojom prvom zasadnutí. Už z pobytu v Eckartsau sa ukázalo, že ďalšia prítomnosť Karola v krajine je nežiaduca, veľmi nebezpečná a o odchod Karola s rodinou sa usilovala nielen nová vláda Nemeckého Rakúska, ale i priateľsky naklonené kruhy v zahraničí. Za osobitnú pozornosť tu stoja nové iniciatívy švagra Sixta, anglického kráľa Juraja V., a najmä záhadný plukovník Edward Lisle Strutt, ako ochranca Karola a jeho rodiny v Eckartsau. Napokon sa našlo východisko v odchode do švajčiarskeho exilu 23. marca 1919 dvorným vlakom pod ochranou malej britskej eskorty. Dňa 24. marca opustil vlak rakúske územie a začal sa exil posledného habsburského cisára a kráľa.

Siedma časť publikácie zachytáva obdobie od 26. marca 1919 do 1. apríla 1922 a má názov *Exil a návraty*. Prvým útočiskom Karola a jeho rodiny sa stal zámok Wartegg neďaleko Kostnice. Po hektických dňoch švajčiarsky exil nesporne predstavoval úľavu, aj napriek istým finančným problémom. Karol i Zita však naisto počítali s návratom, píše J. Galandauer, „ať si jej už predstavovali jakkoliv“. Preto Karol odmietol aj ponuku zástupcov štyroch následníckych štátov (Rakúsky, ČSR, Juhoslávie a Poľsko) na odstúpné vo výške 194 miliónov švajčiarskych frankov za skonfiškovaný majetok, za habsburský podiel na akciách veľkých podnikov atď., lebo ponuka sa viazala na dve podmienky: cisár sa vzdá trónu pre seba a svojich potomkov a dvadsaťpäť rokov nevstúpi na pôdu bývalej habsburskej monarchie. Karol sa aj naďalej považoval za legitímneho cisára a kráľa a nemohli byť pochybnosti, že sa nevzdal politických ambícií. Zo svojho hľadiska sa naďalej považoval za právoplatného cisára, ktorému len „nezákonné násilie“ zabráňuje vo výkone „svätého úradu“. Od začiatku svojho nového pobytu vo vile Prangins na brehu Ženevského jazera, kde sa presťahoval 4. 5. 1919, rozvinul čulú politickú a diplomatickú aktivitu, ktorej skutočný rozsah a hlavne faktický účinok sa len veľmi ťažko odhaduje – píše J. Galandauer. Z množstva jeho rôznych kontaktov je pre nás zaujímavá informácia, že sa mal stretnúť aj so slovenským politikom a kňazom Andrejom Hlínikom.

Podľa autora biografie až do jesene 1919 bola v popredí Karolovho politického záujmu otázka anšlusu, t. j. pripojenia Nemeckého Rakúska k nemeckej ríši, ktorá bola pre Karola neprijateľná. Bojuje proti anšlusu a proti nemu stavia myšlienku „Podunajskej konfederácie“ pod legitímnym vladárom. V roku 1920 sa však Karolova politická pozornosť preniesla na povojnové Maďarsko, kde novozvolené Národné zhromaždenie začiatkom februára 1920 zrušilo republiku a vyhlásilo Maďarsko za „kráľovstvo bez výkonu kráľovskej moci“, pričom 1. marca zvolilo Miklósa Horthyho za ríšskeho správcu. Dôvodom, pohnútkam a okolnostiam, za ktorých sa Karol do tohto dobrodružného ťaženia za vidinou uhorskej koruny pustil, autor zaslúžene venuje náležitú pozornosť. Osobitnú pozornosť venuje pozadiu a priebehu jeho prvého reštauračného pokusu 2. marca 1921, ktorému nechýbal náboj dobrodružnosti. Zaujímavé sú tu predovšetkým informácie o údajných kontaktoch na francúzskeho ministerského predsedu A. Brianda, predovšetkým údaje o postojoch vedúcich maďarských politikov (Teleki, Bethlen, Andrásy), a najmä o odmietavom stanovisku mocichtivého M. Horthyho k tomuto Karolovmu pokusu, ktorý úplne stroskotal a navyše skomplikoval jeho pobyt vo švajčiarskom exile.

Nemenej dramatický priebeh mal však aj druhý reštauračný pokus v októbri 1921, ktorého sa osobne zúčastnila aj Zita a Karol sa mal na uhorský trón dostať za pomoci bodákov verných vojakov. Vyprovokoval však štáty Malej i veľkej Dohody k rozhodným protiopatreniam a tento pokus stroskotal už pred bránami Budapešti. Okrem iného aj preto, že Karol sa neodhodlal použiť násilie. Dúfal, že sa mu podarí získať korunu späť bez preliatia krvi, čo sa ukázalo nemožné. Potom, po krátkom zajatí, už nasledovala cesta cisárskeho manželského páru do vyhnanstva na ostrov Madeira v Atlantickom oceáne, kde 1. apríla 1922 Karol zomrel. Chudobný pohreb sa konal 5. apríla a posledného rakúskeho cisára pochovali v púťovom kostole Nossa Senhora do Monte na Madeire.

Jan Galandauer nám Karola I. predstavuje v historickom procese, priamo v toku udalostí, ktorých je cisár viac či menej významnou, respektíve konajúcou súčasťou. Keďže autor historickú problematiku tohto obdobia veľmi dobre ovláda, postupne profiluje celkový obraz panovníka s patričným nadhľadom.

Nevyhýba sa, ba naopak, prezentuje, respektíve aj polemizuje s útokmi proti Karolovi (aj Zite), ktoré sa rozvinuli už v čase jeho vlády a neochabovali ani po smrti v tábore jeho odporcov. Napríklad: Karol zradca nemeckého spojenca, príčina vojenského neúspechu poslednej rakúsko-uhorskej ofenzívy, slaboch, figúrka v rukách Zity a jej bourbonského príbuzenstva, či v rukách klerikálnych spovedníkov atď. Na druhej strane zaujíma kritický postoj aj k táboru jeho priaznivcov, monarchistov či legitimistov, ktorí sa hlásili k mŕtvemu Karolovi ako k mučeníkovi, čo zahynul v boji s démonmi modernej doby – s nacionalizmom, fanatizmom, mocichtivosťou, egoistickým materializmom, ako k bojovníkovi za spravodlivý mier, za zmierenie národov atď. Poukazuje aj na argumentáciu prohabsburských historikov, publicistov a politikov z obdobia po druhej svetovej vojne.

Napriek tomu, že sa autor nevyžíva v hlbokých prienikoch do „tajov“ habsburského domu, do súkromia či rodinnej intimity cisára, jeho Karol (i Zita) pôsobí živo. Zameriava sa viac na myšlienkový a názorovopolitický svet hlavnej postavy, resp. postáv. To mu umožnilo vžiť sa i do neľahkej rozhodovacej pozície panovníka, pozrieť sa na zdedenú katastrofálnu situáciu monarchie aj z hľadiska dediča trónu habsburskej dynastie a jej životných záujmov. Pritom nepochybné hlavným cieľom všetkého vojnového úsilia cisára Karola vždy bolo to, aby jeho ríša prečkala vojnu. K tomu smerovali jeho iniciatívy v zahraničnej politike, kde sa nesporne usiloval o mier na základe dorozumenia, ale neuspel a možno ani nemohol uspieť. K zachovaniu habsburskej monarchie, i keď čiastočne reformovanej, smerovali aj jeho iniciatívy vo vnútropolitickú a vojenskú oblasť, ale cisárske očakávania o zmierení národov monarchie želaný výsledok nepriniesli a zrejme už v danej situácii ani nemohli priniesť. V mimoriadnych okolnostiach prvej svetovej vojny, bez zainteresovanosti silnejšieho nemeckého spojenca, nebola už zrejme habsburská monarchia v stave vnútornými silami a prostriedkami vyriešiť ani problém dualizmu, ani s tým súvisiaci problém novej justičnej štruktúry monarchie – či už centralizačnou alebo federatívnou cestou. Napriek tomu, že politiku cisára Karola nemožno celkom stotožňovať s politikou Františka Jozefa, nepodarilo sa mu prerušiť akúsi „normálnu vývojovú líniu“ s politikou svojho predchodcu, ktorá viedla k rozpadu ríše. Tejto politike sa totiž v starom Rakúsku hovorilo „metóda pokusu a omylu“, alebo ešte názornejšie „nejak to dopadne“.

A dopadlo to zle pre monarchiu. Aby však nedošlo aj v našom prípade k omylu, treba povedať, že uvedené prirovnanie nepochádza z pera autora recenzovanej publikácie. Ten síce tiež uzatvára, že „Karolovy neúspechy jsou zjavné a jeho porážky jednoznačné“, ale v panovníkových úsilíach správne zhodnocuje aj úmysly a dobrú vôľu a pri diferencovanejšom pohľade na otázku, čo cisár a kráľ dosiahol, nachádza aj isté pozitíva. Je ich viac, ale aj podľa autora zrejme najmä to, že „díky Karlově odporu proti použití síly se změny na mapě střední Evropy, beztak již nevyhnutelné, udály bez občanské války a krveprolití. Na hrůzy světové války nenavázaly (aspoň ve větším rozsahu) hrůzy války občanské.“

Vzhľadom na to, že J. Galandauer predstavuje Karola na pozadí dejinných udalostí, recenzovaná biografía nepodáva kvalifikovaný obraz len o Karolovi (respektíve Zite), ale vo väčšej miere približuje osobnostné i politické profily viacerých významnejších postáv vnútropolitického, zahraničnopolitického i vojenského spektra, ktoré v tom čase mali nejaký vzťah k cisárovi, respektíve k Rakúsko-Uhorsku. Tak isto pri sledovaní mierových úsilí a ďalších aktivít v zahraničnopolitickej oblasti prináša autor mnoho cenných informácií o politike Dohody i nemeckého spojenca. Veľmi zasvätené sú aj pohľady do vojenskej problematiky – hlavne z hľadiska rakúskeho i nemeckého najvyššieho velenia armády, ale aj z hľadiska morálneho profilu, zásobovania a materiálneho i fyzického vyčerpania rakúsko-uhorskej armády.

Vo vnútropolitickú oblasť autor čitateľa zoznamuje nielen s katastrofálnou hospodárskou situáciou v monarchii a náladami obyvateľstva, ale v reakciách na Karolove reformné pokusy aj s politickými reprezentáciami národov v ríši – osobitne v jej predlitavskej časti. Okrem politiky a postojov nemeckých strán, čiastočne i reakcií Juhoslovanov a Poliakov, sa však autor obsiahle a zasvätené venuje hlavne českým postojom a vôbec českej otázke na pôde monarchie za prvej svetovej vojny, čo je pochopiteľné a očakávané. Škoda, aj keď to nebolo hlavným cieľom autora, že nevenoval podobnú pozornosť uhorskej časti monarchie v čase vojny – s výnimkou korunovácie Karola za uhorského kráľa v Budapešti. Zvlášť by si to zaslúžila maďarská politika, ktorá nesporne patrila k najväčším hrobárom Karolovej ríše. To sa pochopiteľne netýka časti, v ktorých sa autor zaoberá Karolovými pokusmi získať späť uhorskú korunu, konca vojny a prvého povojnového obdobia. O slovenskej otázke, Slovensku či Slovákoch cez vojnu sa čitateľ niečo dozvie iba v spojitosti s vyhlásením Českého zväzu z 30. mája 1917, respektíve z niektorých menších slovných zmienok v neskoršom období.

Práca J. Galandauera nie je vybavená vedeckým poznámkovým aparátom, je orientovaná na širšiu čitateľskú verejnosť. Populárnejšia forma publikácie však vôbec nepotláča jej nesporný odborný-historický obsah. Prináša množstvo nových historických faktov i pohľadov nielen do biografie cisára a kráľa Karola I. a ďalších významnejších osobností tohto obdobia, ale, čo treba zvlášť zdôrazniť, aj pre hlbšie poz-

nanie a pochopenie historických procesov obdobia prvej svetovej vojny a prvých rokov po jej ukončení. K tomu výdatnou i vítanou mierou prispieva aj množstvo obsiahlejších a zväčša veľmi výrečných citácií z rôznych doteraz neprebádaných pozostalostí a iných prvoradých prameňov archívnej povahy i cudzojazyčnej spomienkovej a historickej biografickej literatúry. Okrem pútavého štýlu, prehľadnosti textu, príťažlivosť publikácie zvyšuje aj pomerne bohatý fotografický materiál veľmi dobrej kvality. Publikácia je vybavená výberom z prameňov a literatúry a menným registrom.

Marián Hronský

EŠTE NIEKOĽKO POZNÁMOK K ŠOLCOVEJ „PARABRIGÁDE“*

Knižka autora Jiřího Šolca *Padáky nad Slovenskem* a vzápätí na to aj recenzia Františka Cséfelvaya, publikovaná v časopise *Vojenská história* č. 2/1998 vyvolala nielen čitateľský ohlas, ale aj potrebu prezentovať ďalšie názory. Žiada sa dodať, že nejde ani tak o názory vzťahujúce sa na problematiku vzniku a činnosti 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády v SSSR, ale predovšetkým o názory na Šolcovu interpretáciu tejto problematiky.

Hneď na začiatku treba zdôrazniť, že Cséfelvayova recenzia bola potrebná, aj keď podľa nášho názoru mohla byť ešte viac kritická. Okrem iného aj preto, lebo v určitom zmysle plní úlohu satisfakcie pre početnú obec slovenských historikov a taktiež pre ešte žijúcich príslušníkov „parabrigády“ a všetkých ostatných, ktorí sa z rôznych dôvodov o tú problematiku zaujímajú.

Ako je známe, nie je novým poznatkom, že 2. čs. paradesantná brigáda v SSSR, zaujíma v histórii protifašistického národnooslobodzovacieho zápasu a taktiež československého zahraničného vojska osobitné miesto. Bez zaujímavosti nie je ani to, že jej „veteráni“ si napriek určitej nepriazni osudu dokázali až do dnešných dní zachovať stavovskú integritu. Dokázali to viacerými publikovanými prácami, angažovanosťou pri vytváraní a pôsobení armády povojnového Československa, vo verejnom živote, ako aj v mnohých iných spoločenských aktivitách. Jeden z posledných takýchto príkladov poskytuje aj stretnutie „veteránov parabrigády“, ktoré sa konalo pod záštitou ministra obrany Slovenskej republiky a vedenia Zväzu protifašistických bojovníkov pri výsadvokovom pluku špeciálneho určenia Jozefa GABČÍKA v Žiline, v auguste 1998. Aj to je dôvod na to, aby sa oživila potreba čeliť necitlivým a často nepravdivo zavádzajúcim interpretáciám tejto problematiky. A túto potrebu vyvoláva aj Šolcova knižka *Padáky nad Slovenskem*. Na to správne poukazuje aj argumentačne kompetentná Cséfelvayova recenzia. Autor s dobrou znalosťou problematiky na viacerých miestach poukazuje na Šolcove zavádzajúce interpretácie, ale aj nepravdy, ktoré na prvý pohľad pôsobia argumentačne presvedčivo, no často nezodpovedajú skutočnosti. Cséfelvay tak robí s odkazom na výsledky slovenskej historiografie, citom pre vojensko historickú a politickú realitu a taktiež s citom, ktorý si Šolcov prístup ku spracovaniu problematiky parabrigády často ani nezasluhuje.

Jiří Šolc sa čitateľskej verejnosti predstavil viacerými titulmi, ktorými sa úspešne uplatnil v čitateľsky príťažlivom a doposiaľ vyčerpávajúco nevyťaženom priestore, vzťahujúcom sa na činnosť II. odboru (spravodajského), Čs. ministerstva národnej obrany v Londýne, ktorý riadil jeho vtedajší prednosta plk. gšt. František Moravec a v súvislosti s tým aj na činnosť parašutistických výsadvok rôzneho určenia, pôsobiacich počas 2. svetovej vojny na území vtedajšieho Protektorátu Čechy a Morava a Slovenského štátu. Ide predovšetkým o tituly: *Bylo málo mužů, Podpalte Československo – Operace PERUN, Podpalte Československo – Operace BENJAMIN, Nikdo nás nezastaví, A zpívali jsme Tiperary, Ve službách prezidenta, Smrt přála statečným* a iné početné časopisecké publikované práce.

Menej známou je účelová publikácia *Bojové tradice výsadvokových jednotek Čs. lidové armády*, vydaná v Prostějove roku 1962, pri príležitosti 10. výročia založenia výsadvokového zväzku – 22. výsadvokovej brigády Banskobystrickej – Slovenského národného povstania.¹

¹Historický názov „Banskobystrický – Slovenského národného povstania“ bol priznaný dvom taktickým zväzkom bývalej československej ľudovej armády:

a) 2. motostreleckej divízií, postavenej na základoch a tradíciách 2. pešej divízie, ustanovenej Výnosom MNO hl. št. č. j. 120 taj. org. oddel., 20. mája 1945, odvodennej od 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády v ZSSR, po jej doplnení a reorganizovaní v Kežmarku v máji 1945;

b) 22. výsadvokovej brigáde, vytvorenej na základe č. j. 001045/OMS, MNO VVV 1952 38 – 1/2 k termínu 1. októbra 1952.

Bojové zástavy obidvoch týchto taktických zväzkov, bývalej ČSLA zostali majetkom Vojenského historického ústavu v Prahe.

*Šolc, J.: *Padáky nad Slovenskem*. 2. československá paradesantní brigáda SSSR. Praha, ARES, s. r. o. Corona 1997, 149 s.

Dlhodobú a dá sa povedať, že cieľavedomú angažovanosť v problematike Šolc doposiaľ zavšíl titulmi: *Padáky nad Slovenskom, 2. československá paradesantní brigáda v SSSR*, ARES s. r. o. + CORONA, Praha 1997 a *Červené baryty*, Naše vojsko, Praha 1998.

Kladom je, že svojou publikačnou činnosťou Šolc vytvoril doposiaľ najucelenejší obraz o tých vojenských jednotkách bývalej československej armády, ktoré nielen u nás, ale prakticky všade na svete, už samou svojou existenciou vyvolávajú všestranný záujem. Ako to Šolc na viacerých miestach poznamenáva, výsadkové jednotky rôzneho určenia, napriek ich častej kontroverznosti, takmer vždy plnili určitú rolu „prétoriánskej gardy“ a ako také sa neraz stávali „kľúčovými figúrami v šachovej partii mocných“.² Prienikom do fondov Vojenského historického ústavu v Prahe a ich solídnym vyťažením si Šolc vytvoril osobitné predpoklady na spracovanie problematiky, ktorá je mu bytostne blízka. Pozoruhodné je, že sa mu to podarilo aj v období, keď, ako to sám zdôrazňuje, bol diskriminovaný prepustením z armády, najskôr z funkcie politického pracovníka 22. výsadkovej brigády v Prostějove a neskôr z Vojenského historického ústavu v Prahe.

Očividným nedostatkom znižujúcim jeho prínos je Šolcov metodologický prístup vo využívaní historiografickej argumentácie a taktiež spomienok veteránov. Pre Šolcovu tvorbu je totiž charakteristická manipulácia s historickými faktmi i spomienkami veteránov – práve taká istá, ako ju kritizuje u iných autorov. Fakty vyťažené z dokumentov a rovnako tak spomienky veteránov Šolc často v skreslenej podobe dosadzuje do vlastných subjektivisticky štylizovaných myšlienkových modelov, ktoré potom prezentuje ako historickú realitu. Mnohé fakty alebo zámerne, alebo z neznalosti prehliada, pričom iné z rovnakých dôvodov úplne ignoruje, čo má za následok, že viaceré z interpretácií sú tendenčné, zavádzajúce a v niektorých konkrétnych prípadoch aj nezodpovedajúce pravde. Pritom ak táto tendencia vo väčšej alebo menšej miere charakterizuje celú Šolcovu tvorbu, potom pre titul *Padáky nad Slovenskom, 2. československá paradesantní brigáda v SSSR* je priamo charakteristická. Ako na to poukazuje Cséfelvayova recenzia a ako to chce podčiarknuť aj náš príspevok, Šolc na viacerých miestach manipuluje faktmi, nevzťahujúcimi sa k podstate prezentovaného problému, aby iné, kľúčové fakty ponechal bez povšimnutia a nevzápätí na to nevyvodzuje výsledky analýzy faktov, ale vlastné domienky, ktorými vo svojich dôsledkoch neguje „vládu historických argumentov“ a neraz aj vlastné, už vyslovené tvrdenia. Titul *Padáky nad Slovenskom...* je kontroverzný aj v tom, že ak jeho autor na jednej strane vyslovuje viaceré rigorózne a takpovediac neomylné závery, na druhej strane ich sám spochybňuje pomocnými frázami typu „zdá sa..., mohlo by se zdať..., domnívame se..., mohlo jít o..., pravdepodobne šlo o... atď.“ Ak autor interpretuje fakty takýmto spôsobom, nejde o nič iného ako o žonglovanie, za účelom ich dosadzovania do vlastných hypotetických úvah, čo by malo byť cudzie metóde exaktnej interpretácie histórie.

Na uvedené skutočnosti Cséfelvayova recenzia síce reaguje, no mierne, čo si knihy nezaslúžia. Domnievame sa, že práve táto skutočnosť vytvára potrebu opätovne sa k problému vrátiť, a to uvedením aspoň niektorých príkladov.

Po prvé, ako sa domnievame, neudržateľnou je interpretácia národnostnej problematiky v „parabrigáde“. Šolc sa o nej zmieňuje na viacerých miestach svojej knižky (relatívne najucelenejšie na stranách 26 až 45). Čitateľovi podsúva celoplošné informácie o národnostnom zložení „parabrigády“, z ktorých vyvodzuje záver, že vo vznikajúcich jednotkách brigády nebolo dostatok dôstojníkov slovenskej národnosti, schopných vykonávať zodpovednejšie veliteľské a štábne funkcie, a preto bolo nevyhnutné do týchto funkcií vymenúvať „skúsenejších, pripravenějších a demokratickejšie disponovaných“ dôstojníkov českej národnosti. Tento názor ďalej rozvíja v tvrdení, že dôstojníci českej národnosti boli pre prevažujúcu časť mužstva a poddôstojníkov svojim demokratickým duchom prijateľnejší ako ich slovenskí kolegovia. So zreteľom na skutočnosť, že základné výkonné funkcie nižších veliteľov, s priamou služobnou väzbou na poddôstojníkov a mužstvo, t. j. veliteľov čiat a rôt zostali v rukách dôstojníkov slovenskej národnosti, je takéto tvrdenie paradoxné. Ním autor vlastne popiera sám seba, a to hneď na viacerých miestach. Napríklad na s. 41 uvádza: „Tento (fakt – pozn. autora) mohol byť a zrejme tiež byl důvodom nálad v tom smyslu, že se opakuje stará situace, kdy Čech je nadřizený a Slovák je podřizený...“.³ Napriek viac ráz zdôrazňovanému nedostatku skúsených veliteľov, autor ignoruje skutočnosť, že väčšina dôstojníkov slovenskej národnosti, ktorí sa rozhodli svoj osud spojiť s „parabrigádou“ mala už bojnú skúsenosť. Okrem toho veliteľia z úrovne veliteľov čiat a čiastočne aj rôt preukázali svoje postoje a schopnosti v príprave a uskutočňovaní organizovaného prechodu celých jednotiek na sovietsku stranu.

²ŠOLC J.: *Padáky nad Slovenskem – 2. československá samostatná paradesantní brigáda v SSSR*, ARES s. r. o. + CORONA, Praha 1997.

³Tamže, s. 41.

Prínosom je, menný zoznam dôstojníkov zaradených do veliteľských funkcií v prílohe C a D a taktiež zoznam príslušníkov Roty ZU, 1. čs. armádneho zboru v SSSR. Analýza týchto príloh poukazuje na skutočnosť, ktorú autor v tejto časti svojej knižky úplne prehliada. Totiž, že MNO v Londýne svojimi personálnymi opatreniami nasledovalo len vojensko-doborné aspekty, ale aj veľmi konkrétne politické ciele, vrátane úsilia dostať výsadkový zväzok s prevažujúcim (podľa zaužívaného názoru) „menej spoľahlivým slovenským živlom“ pod svoju jednoznačnú kontrolu. Je prirodzené, že toto úsilie predstaviteľov MNO v Londýne malo v zornom uhle svojich konečných cieľov a taktiež v konkrétnom dobovom kontexte svoju logiku. Je však taktiež pravda, že personálna prax, uplatňovaná velením čs. zahraničného vojska, rovnako ako iné opatrenia zasahujúce do vnútorného života vojenských telies, Slovákov nerobila rovnocennými k ich českým kolegom. A tento fakt, v podmienkach národnostného zloženia „parabrigády“ je očividný, a to napriek úvahám Šolca o politickej prezieravosti a citlivosti „pro správne řešení aktuálních problémů“.⁴

Po druhé, Šolc jednoznačne zavádzajúco interpretuje opatrenia špeciálnych služieb, uskutočňované na jednotlivých stupňoch sovietskeho velenia v súvislosti s činnosťou čs. vojenských jednotiek v ZSSR. Ide najmä o štátobezpečnostné obranné a ofenzívne opatrenia, orgánov NKVD, opatrenia vojenských spravodajských orgánov, špeciálnych zariadení a štábov, so zodpovednosťou za rozvoj spravodajskej, prieskumnodivertznej a inej činnosti, zameranej na rozvoj rôznych noriem hnutia rezistencie, na územíach pod nemeckou okupačnou správou. V súvislosti s prezentovanou problematikou šlo najmä o preverovanie lojálnosti a spoľahlivosti vojenského personálu, najmä veliteľských kádrov, kontrolu nad cudzími spravodajskými aktivitami na vlastnom území a využívanie možností použitia potenciálu a iných špeciálnych aktivít na území protivníka.

V Šolcovom podaní opatrenia sovietskych špeciálnych služieb vyznievajú jednoznačne ako opatrenia, svojou podstatou mariace väčšinou preceňované aktivity čs. vlády v Londýne a taktiež domáceho odboja vládou riadené.

Úmysel mariť zámery a úsilie čs. vlády v Londýne opatreniami sovietskych špeciálnych služieb tak, ako je čitateľovi podsúvaný, je viac vykonštruovaný ako skutočný. Zložitosť tejto problematiky neumožňuje zachádzať do podrobností ani len povrchné. Lenže osobne som presvedčený, že Jiří Šolc sám veľmi dobre vie, že prax uplatňovaná sovietskymi špeciálnymi službami cez vojnu 1939 – 1945 nepresahovala praktiky uplatňované špeciálnymi službami ostatných členov protinacistickej koalície, vrátane takých organizácií, akými bola americká OSS, britská MI-5, MI-6, či známa SOE.⁵

Po tretie, historicky a aj aktuálne neprijateľne Šolc prezentuje ciele a najmä prax československého odboja. Ako na to reaguje aj Csefalvayova recenzia, Šolc „úlohu zahraničnej vlády československej a prezidenta Beneša preцениl, vysoko pozitívne ocenil a nevidel tie problematické body, ktoré na Slovensku od začiatku vyvolávali ťažkosť“.⁶ Šolc „slovenskú problematiku“ jednostranne a zaujate označuje ako citlivé miesto, ktoré podobne ako opatrenia špeciálnych služieb Sovietskeho zväzu marilo veľkorysé ciele a program čs. vlády v Londýne, jej ministerstva obrany a II. odboru (spravodajského), zameraného na obnovenie Československa v jeho predmnichovských hraniciach. Pritom úplne prehliada, že slovenské národné cítenie, v jeho povedzme extrémnejších prejavoch, tak kriticky vnímané českým prostredím, má svoje korene okrem iného aj v českom šovinizme kultivovanom do idey a praxe benešovského čechoslovakizmu. Šolc nie náhodou tento fakt ignoruje, alebo nechce vnímať. S určitosťou tvrdím, že on sám patrí do tej časti spektra českej spoločnosti, ktorá sa nezbavila syndrómu rozpadu Československa a doposiaľ príčiny tejto skutočnosti nachádza v zjednodušenom a vulgarizovanom deklarovaní „slovenského separatizmu“.⁷ Šolcov prístup k tomuto problému je poznamenaný črtami „povýšeneckej, zhovievavej urazenosti“ vďaka emancipačnému úsiliu Slovákov „nevďačných za všetko to, čo pre nich český národ a bývalá Československá republika urobila“.⁷

⁴Tamže, s. 45.

⁵OSS – Office of Strategic Services (Úrad strategických služieb) vznikol rozkazom prezidenta F.D. Roosevelta, zo dňa 13. júna 1942 ako inštitút strategickej armádnej spravodajskej služby, ktorý ukončil svoju pôsobnosť 20. septembra 1945; MI-5-Militari Intelligence de partment 5 (britská služba vojenského obranného spravodajstva); MI-6-Militari Intelligence department 6 (britská tajná spravodajská služba, známa aj pod menom Secret Intelligence Service (SIS)); SOE-Special Operations Executive (osobitná operačná výkonná jednotka) bola špeciálnou sekciovú britskej SIS, zaoberajúcou sa cez 2. svetovú vojnu sabotážnou, teroristickou a organizátorskou činnosťou v priestore britského spravodajského záujmu, ktorý bol pod okupačnou správou nacistického Nemecka.

⁶Vojenská história, časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo, ročník 2, 2/1998, MO SR Bratislava 1998, s. 111.

⁷Autor príspevku má k dispozícii osobnú korešpondenciu, z ktorej na tomto mieste cituje, alebo ju parafrázuje.

Po štvrté, Šolcova knižka obsahuje mnohé nepresnosti a nepravdy, o ktorých nevedno, či sú zámerom autora, alebo či vyplývajú z jeho neznalosti problematiky. Napríklad, v súvislosti s prezentovaním variantov možného použitia „parabrigády“ a hypotetickým spochybňovaním jej nasadenia v rámci „Plánu operácie na prekonanie Karpát 1. Ukrajinským frontom z 3. septembra 1944“ takúto možnosť vylučuje a na podporu svojich úvah s. 33 uvádza: „Výsadkové operácie vlastných vojsk provádzalo (sovietske velenie – pozn. autora) od roku 1941 na evropském válčišti jen sporadicky a jsou zastoupeny pouze jediným známým pokusem při překročení Dněpru.“⁸ Toto tvrdenie nezodpovedá skutočnosti. Sovietske velenie na prelome rokov 1941 – 1942 uskutočnilo sériu taktických a takticko-operačných výsadvok, a to v rámci tzv. Moskovskej výsadkovej operácie (december 1941 – apríl 1942), Viazemskej výsadkovej operácie (február 1942), špeciálnej výsadkovej operácie pri Novorossijsku (február 1943) a ďalších taktických výsadvok, či iných výsadvok so spravodajským, prieskumno-diverzným, organizátorským a iným osobitným poslaním. Tieto riadky nie sú miestom pre ich hodnotenie. Sú však dôkazom, že zmienené Šolcove tvrdenie nezodpovedá skutočnosti.

Iným príkladom, kde sa Šolc prezentuje do roly originálneho bádateľa, je nekompetentná a opäť jednostranne a účelovo zavádzajúca interpretácia tzv. Vzdušného mosta na pomoc SNP, trvajúceho od 5. do 26. októbra 1944. Na s. 107 až 112 prevažne kriticky opisuje činnosť leteckého mostu „Krosno-Tri Duby“ a spolu s tým aj činnosť náčelníka operačného štábu 5. Oriolskeho leteckého zboru, plukovníka Borisa Čirskova. Tohto funkcionára, zodpovedného za realizáciu neobyčajne náročnej vzdušnej dopravnej operácie prezentuje ako „sovietskeho leteckého dispečera plk. Šerstkova“ a ďalej uvádza, ignorujúc dostupné údaje, svoje hypotetické úvahy, ktoré navyše politizuje. To u autora, prezentujúceho sa do roly exaktného historika nie je na mieste a pozornejší čitateľ si nepochybne povšimne, ako si na viacerých miestach (s. 107 až 112) sám odporuje.⁹

Knižka *Padáky nad Slovenskom – 2. československá samostatná paradesantní brigáda v SSSR* je natoľko protirečivá, že každá jej kapitola si zaslúži samostatnú analýzu, so zaujatím stanovisk. V tomto zmysle si osobitnú pozornosť zasluhuje kapitola 7 *Ke vťahům mezi velením 2. čs. pđb a partyzánským štábem na Slovensku*, ktorú Cséfalvay, pravdepodobne z nedostatku priestoru ponechal mimo svoju pozornosť a taktiež kapitola 8 *Zpráva o osudu vojenského praporu 2. čs. pđb*. Práve túto kapitolu Cséfalvay vo svojej recenzii označil za najpútavejšiu a ďalej poznamenal: „Autor tu priniesol viaceré zaujímavé poznatky a ak sme na začiatku písali o očakávaní posunu poznania, tak Šolc to splnil práve v tejto časti“.¹⁰

Jiří Šolc sa aj v tejto kapitole prezentuje ako bádateľ s novými originálnymi prístupmi v poznaní. Svojím spôsobom vzal na seba zodpovednosť za konečný verdikt nad osudom bojovej zástavy „parabrigády“. Ním opísované udalosti sú síce čitateľsky zaujímavé, lenže vôbec nie nové. Novým je len verdikt, ktorý o osude zástavy s jemu vlastnou samozrejmosťou vyslovuje. Verdikt, opierajúci sa o údajné svedectvo dvoch dedinských žien M. Hicerovej a G. Putnokovej. Nechce sa veriť, že takýto dôkazový materiál môže historická veda prijať.

⁸ŠOLC J.: *Padáky nad Slovenskom – 2. československá paradesantní brigáda v SSSR*, ARES s. r. o. + CORONA, Praha 1997, s. 33.

⁹Údaje o Vzdušnom moste na pomoc SNP, ktoré Šolc vo svojej knižke uvádza, sú nielen účelovo zavádzajúce a nepresné, ale aj nezakladajúce sa na skutočnosti. V tomto zmysle sa žiada uviesť ich na správnu mieru. Letecký vzdušný most zabezpečovali sily 59. gardovej Stalingradskej leteckej divízie (genmjr. Labudov a 54. Oriolskej leteckej divízie (genmjr. Ščelkin), 5. Oriolskeho leteckého zboru (genpor. Georgijev), čo predstavovalo 127 strojov Li-2 (Lisunov) a C-47 (Douglas). V rámci tohto vzdušného mosta bolo uskutočnených 1500 vzletov, pri ktorých bolo na Slovensko prepravených 1885 príslušníkov 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády v ZSSR, s výstrojom a výzbrojou, letecký technický personál 1. čs. samostatného stíhacieho pluku v SSSR, niekoľko skupín so špeciálnym poslaním, personál Operačného štábu 5. zboru diaľkového letectva na čele s plukovníkom B. Čirskovom a asi 1516 ton rôzneho materiálu. Na spätočných letoch bolo do sovietskeho tyla odvezených 784 ranených vojakov a partizánov, čo vo svojej štúdii potvrdzuje aj americký vojenský historik Steven J. Zaloga (Pozri: ZALOGA, S. J.: *Modré baret, Books – Jota Military, Brno 1998*. Všetky lety prebiehali v mimoriadne náročných poveternostných podmienkach a pri vzdušnej nadvláde nemeckej Luftwaffe. Sovietske diaľkové dopravné letectvo počas vzdušného mostu stratilo 14 strojov aj s ich osádkami: 29. 9. 1944 Veľká Lúka – Tri Duby; 27. – 28. 9. 1944 Baďin (Tri Duby); 29. 9. 1944 (Chmelnica pri Prešove); 30. 9. 1944 Seilnica (Tri Duby); 6. 10. 1944 Ohnište (Nižná Boca); 7. 10. 1944 Očovské Ivyiny (Poľana); 9. – 10. 10. 1944 Žadný Gerlach (Vysoké Tatry); 14. 10. 1944 Slemä (Liptovská Porúbka); 15. 10. 1944 Hájniky (Tri Duby); 17. 10. 1944 Brezno – Rohožná (Kopčová); 23. 10. 1944 Poprad (Javorinka); 23. – 24. 10. 1944 Horná Lehota (Podbrezová) 1x; Osrblie (dolina Tri Vody) 1x a Ďumbier (dolina Mlynská) 1x. Pri týchto haváriách prekazateľne zahynulo najmenej 159 osôb – príslušníkov osádok lietadiel, vojakov a partizánov.

¹⁰Vojenská história, ročník 2, 2/1998, MO SR, Bratislava 1998, s. 114.

Na záver zostáva súhlasiť s názorom Františka Cséfelvaya, že „je veľká škoda, že autor nevyužil možnosti dané témou“.¹¹ Namiesto solidného vyťaženia a interpretácie starostlivo zhromaždených historiografických zdrojov, svojím spôsobom znehodnotil vlastnú interpretačnú zručnosť a ľahkosť pera. Pustil sa do problematických, hypotetických a často spolitizovaných tvrdení, ktoré spôsobili, že neprekročil vlastný tieň. Ospravedlnením môže byť nepríjemná osobná skúsenosť z rokov 1969 – 1989, ktorá nepochybne ubrala z jeho životnej energie a mohla do určitej miery ovplyvniť nielen jeho životné postoje, ale aj nový uhol hodnotenia prezentovanej problematiky. Ospravedlniť však nemožno tvrdenia, ktoré sa nezakladajú na pravde a ktoré sa dajú ľahko overiť. Žiaľ, tento problém, spolu s už zmienkou urazenou zhovievavosťou ku novej česko-slovenskej realite sa vyskytuje vo viacerých Šolcových prácach a nebolo by správne ponechať ho bez povšimnutia.

Peter Švrlo

¹¹Tamže, s. 114

ANOTÁCIE GLOSÝ

HOWARD, M.: VÁLKA V EVROPSKÉ HISTÓRII. Brno, Barrister and Principal 1997, 154 s.

Autor čitateľom podáva analýzu neoddeliteľnej súčasť ľudských dejín, ktorou sú vojny. Howard neopisuje technické parametre bitiek, ale udržiava si určitý odstup a nadhľad s tým, že sa usiluje vystihnúť podstatu vzniku a priebehu vojenských konfliktov. Vždy však spája cieľ vojny s ekonomickou podmienenosťou daného konfliktu. Kapitoly ohraničujú prevládajúce ekonomické, ideologické a technické znaky, ktoré v danom období pôsobili či už jednotlivito, alebo vo vzájomnej súvislosti.

Ideologická a z nej vyplývajúca informačná bariéra po roku 1970 síce zabránila vydaniu publikácie v bývalej ČSSR, ale napriek tejto skutočnosti kniha nestratila nič zo svojho aktuálneho pohľadu na uvádzané fakty a závery. Možno iba súhlasíť s Howardovým tvrdením, že na vedenie vojny boli vždy potrebné finančné prostriedky, ktoré sú v 20. storočí potrebné už aj na samotnú prípravu vojny.

Kniha je rozdelená na kapitoly, z ktorých každá sleduje vývojové etapy vojenstva v západnej Európe.

Pomalý rozklad Pax Romana a príchod, anticou civilizáciou, neskazených Germánov zo severu Európy sú základňou, od ktorej sa Howard odrazil pri spracovávaní problematiky

Ako prvé vydělil „vojny rytierov“, ktorých charakteristickou črtou boli zrážky „bohatých odborníkov na zabíjanie“, zrodených z rovnice platnej pre obdobie feudalizmu; panovníkom darovaná (zverená) pôda, alebo úrad viazal lénnika vojenskou službou voči lénnemu darcovi. Len čo ďalšie delenie pôdy a s tým súvisiace donácie už neboli možné, dochádzalo k prebytku bojovníkov, ktorí ostávali bez zamestnania.

Obdobie „*žoldnierskych vojen*“ vyrástlo z podmienok zanikajúceho rytierskeho obdobia. Žoldnierstvo predstavovalo ako vojenskú silu, tak aj obchodného ducha doby. Stalo sa tovarom, ktorý síce bolo možné kúpiť, ale „vlastník“ si svojou kúpou nikdy nebol istý, pokiaľ jeho protivník disponoval väčšími finančnými prostriedkami vhodnými na „odkúpenie“ jeho tovaru.

Panovníci neschopní splácať svoje dlhy, privádzali do bankrotu bankárov a tým podnikli vznik „*vojen obchodníkov*“. Spoločenská vrstva obchodníkov nadobudla nadmerné finančné

prostriedky drancovaním prírodného bohatstva novoobjavených území. Vojna sa stala prostriedkom podporujúcim pokračovanie obchodu.

Nadmerný rast finančných prostriedkov znamenal, že sa v európskych armádach uskutočnili kvalitatívne zmeny. Dôstojníci dostávali plat, za ktorý slúžili štátu, stávali sa jeho stálymi zamestnancami – profesionálmi. K vzniku *vojen profesionálov* napomohlo zakladanie vojenských škôl a technické zdokonaľovanie zbraní. Myšlienky a názory osvietených mysliteľov vo Francúzsku vytvorili vhodnú cestu k revolúcii, zameranej voči despotickej vláde kráľa. Nastalo obdobie „*revolučných vojen*“, ktoré nasmerovali národy k bojom za slobodný národný vývoj. Vo francúzskej revolučnej armáde pritom prevládala bojová koncepcia prírodného človeka založená na učení J. J. Rousseaua.

S rozmachom národného hnutia sa revolučné vojny v Európe menili na „*vojny národov*“. Konflikty sa stali vecou národa ako celku a skoršie chápanie, že sú iba záležitosťou vládnucich vrstiev, sa stalo prežitkom. Vojenská stratégia sa už nezameriavala na úplné zničenie nepriateľskej armády, ale najmä na vyčerpanie ekonomických zdrojov nepriateľa.

Technický pokrok priniesol nové technické možnosti a s nimi „*vojny techniky*“. Ich priebeh sa vo väčšej miere začal presúvať aj na oceány. Bojové lode sa stávali psychou národov. Výrazný úspech zaznamenalo využitie spaľovacieho motora a použitie bojových lietadiel.

Jadrový útok na Hirošimu a Nagasaki na sklonku druhej svetovej vojny otvoril „*vek jadrových zbraní*“. Tu Howard končí svoj pohľad na históriu vojen v Európe. Tento kontinent našťastie nezažil vojnu posledného obdobia. Kniha mala svoj debut pred štvrtstoročím, ale jej varovanie je stále aktuálne a čitatelia by mali po jej prečítaní popremýšľať, kam ľudstvo kráča.

R. Hoza

K R A T O C H V Í L, V. M.: MALÉ DĚJINY VÁLEK. Praha, Goldstein and Goldstein 1997, 222 s.

Prostredníctvom médií sme denno-denne konfrontovaní s utrpením, ktoré vyplýva z podstaty vojnových konfliktov odohrávajúcich sa v rôznych

oblastiach planéty. Ich množstvo a ustavičná peridocita otupuje citlivosť početnej časti ľudskej populácie natoľko, že schopnosť vcítiť sa do utrpenia iných sa postupne stráca a začína prevládať nebezpečná ľahostajnosť. Vojska sa stávajú pre nás prijateľnou, pravda s výnimkou jej reálnej podoby.

Český autor Miloš Kratochvíl nenásilnou formou približuje vybrané vojnové konflikty od obdobia antiky. Predstavuje ich významnými bitkami, vojvodcami a veliteľmi, použitou taktikou. Tri kapitoly zo šesťnástich, ktoré kniha obsahuje, sa nevenujú konfliktom, ale pôvodu vojen a prehľadom vývoja bojových oblečení a uniforiem.

Antické obdobie zastupujú grécko-perzské a rímsko-púnske vojny, ktoré ovplyvnili vývoj celej Európy. Vo vojnách starých Grékov nie je možné vynechať bitky pri Maratone a Termopylách, výpravy Alexandra Veľkého zamerané na dobytie Perzskej ríše. Rím a jeho armáda mali vážne starosti s nadaným a schopným vojvodcom Kartága Haniбалom, ktorý odvážne prešiel s armádou cez Alpy a jeho počín sa zapísal do análov starovekého vojnového umenia. Aby sa však nekrivdilo ani Rimanom, v knihe je zaradený G. J. Caesar, ktorého *Zápisky o vojne galskej* patria dodnes medzi skvosty antickej literatúry a kultúry vôbec.

V období stredoveku autor nemohol obísť križiacke výpravy, husitské vojny a ich výraznú vojenskú osobnosť Jána Žižku. Významnú 30-ročnú vojnu približuje nielen po faktografickej stránke, ale aj cez prizmu dobovej literatúry. Vybrané úseky poukazujú na neromantický priebeh tejto významnej udalosti 17. storočia.

Po objavných plavbách Španielov a Portugalcov začali oba tieto národy dobýjať novoobjavené územia na americkom kontinente. Pizzarova výprava znamenala pre ríšu Inkov katastrofu a zároveň zánik jednej vyspelej mimoeurópskej civilizácie. Bohatstvo plynúce z amerického kontinentu dráždilo v tomto období ešte nie tak významné krajiny, ako Anglicko a Nizozemsko, ktoré na obohatenie svojej štátnej pokladne „uzákoniли štátne pirátstvo“. Ich počín vyvolal nevoľu španielskeho kráľovského dvora, ktorá postupne prerástla do vojnového konfliktu. Symbolický predel medzi obdobím stredoveku a novoveku vyplňa kapitola zameraná na vzťah vojny a umenia.

„Keď rinčia zbrane, mlčia múzy“ – hovorilo sa v starom Ríme. Pravdivosť tohto výroku je podporená základnými atribútmi umeleckej tvorby, ktorou sú sloboda konania a myslenia. V období vojnových konfliktov bol vždy pohľad na umeleckú činnosť sprísnený. Z novšieho obdobia je tento dohľad známy pod pojmom cenzúra. Pozoruhodné diela o vojnách väčšinou vznikajú až po

ich ukončení a sú obohatené o morálny odkaz venovaný nasledujúcim generáciám.

Obdobie novoveku otvárajú napoleonské vojny. Ešte raz sa autor v dvoch kapitolách vracia na americký kontinent, konkrétne do USA, kde sa v druhej polovici 19. storočia odohrala nielen známa občianska vojna Sever proti Juhu, ale aj vojny proti pôvodným obyvateľom – Indiánom, ktorých odpor v knihe reprezentuje náčelník Dakotov Sediaci býk. Jeho obranná reč z roku 1890 určite patrí medzi skvosty tejto publikácie.

Bitka pri Sadove z prusko-rakúskej vojny v roku 1866 je námetom samostatnej kapitoly, ktorá je obohatená o dobové materiály ako napr. obšírna správa z britských Times (ich dopisovateľ sa zúčastnil bitky), list padlého pruského vojaka a spomienky miestneho sedliaka.

Záver knihy je v znamení 20. storočia. Autor si vybral bitku pri Cušime z japonsko-ruského konfliktu v roku 1905, kde v rámci 2. eskadry ruskej flotily zaujímavú cestu vykonal neskorší symbol revolúcie krížnik Aurora.

Kniha je venovaná laickej verejnosti. Hlavná myšlienka je určená celému ľudstvu: „Ale aj za tou najničivejšou zbraňou stojí aj teraz človek; človek, ktorý ju vymyslel, ktorý ju zaplatil, ktorý ju použil.“

R. Hoza

PATERSON, S.: *ROYAL INSIGNIA. BRITISH AND FOREIGN ORDERS OF CHIVALRY FROM THE ROYAL COLLECTION*. Catalogue of exhibition at the Gallery, Windsor Castle, March – September 1997 and at The Palace of Holyrood House, Edinburgh, October 1997 – March 1998. Merrell Hoblberton Publishers Ltd. London 1996, 208 s.

V priebehu stáročí britskí panovníci a príslušníci ich rodín získali mnohé insígnie rytierskych rádoch spolu s insígniami panovníckych a záslužných zámkov, ako aj inými vyznamenaniami. Napriek povinnému vráteniu mnohých z nich po smrti nositeľa kanceláriam radov a použitiu ďalších ako zdroja drahých kovov a drahokamov na výrobu iných vyznamenaní alebo šperkov, zbierka zostala ešte stále natoľko obsiahla a pozoruhodná, aby kráľ Juraj VI. inšpirovala na jej sprístupnenie pre kráľovskú rodinu. Panovník dal podnet na vystavenie kolekcie insígnií v špeciálne vyhotovenom kabinete v súkromnej kaplnke Windsorského zámku. Hoci známy požiar z novembra 1992 vypukol práve tu, insígnie sa už predtým pre rekonštrukčné práce preniesli do bezpečia v kráľovskej knižnici, ktorú požiar nezasiahol.

Súčasťou zbierky osobných kráľovských insígnií je aj kolekcia výtvarných diel s námetom pasovania a udeľovania insígnií, ako aj výtvarných návrhov individuálnej výzdoby jednotlivých insígnií.

Zbierka insígnií nevznikala systematicky, ale bola konkrétnym odrazom dynastických, politických, sociálnych a kultúrnych vzťahov britskej ríše voči ostatnému svetu. Prvé pokusy o usporiadanie a katalógizovanie zbierky sa uskutočnili v roku 1929 a nový kompletný katalóg, ktorý však nebol publikovaný, vznikol v rokoch 1966 – 1976.

Pri príležitosti mimoriadneho vystavenia zbierky v rokoch 1997 – 1998 vznikol anotovaný katalóg, ktorý je prvou prácou o zbierke, určenou pre verejnosť. Práca predstavuje výber insígnií radov, ktoré sú rozdelené do kapitol podľa jednotlivých štátov alebo väčších geografických celkov. Sú to predovšetkým krajiny západnej Európy, Balkánu, Blízkeho a Ďalekého východu, Afriky, severnej a južnej Ameriky a krajín Commonwealthu. Veľký priestor je venovaný aj domácim britským radom, ktorých insígnie sa udeľujú už od polovice 14. storočia. Cenné údaje obsahuje kapitola venovaná takzvaným domácim rodinným radom.

Textová časť osvetľuje stručne dejiny príslušného radu, podrobne opisuje okolnosti, za akých došlo k udeleniu jeho insígnií konkrétnym príslušníkom kráľovskej rodiny vrátane politických a diplomatických súvislostí, ako aj údaje o individuálnom charaktere výzdoby insígnií. Rovnocennú zložku publikácie predstavuje obrazová časť spolu s podrobnými opismi vyobrazených exemplárov. Vynikajúca kvalita farebných, prevažne celostranových fotografií veľkého formátu poskytuje svedectvo o kvalite klenotníckej práce, ale aj o dobovom výtvarnom cítení. Vyobrazené insígnie sú zaujímavé predovšetkým svojím charakterom (výlučne najvyššie stupne radov vrátane kolán), ale aj individuálnou výzdobou, ktorá sa od štandardných insígnií odlišovala predovšetkým bohatším zdobením s využitím drahokamov a často aj nezvyčajnou, individuálnou veľkosťou.

Prácu dopĺňa podrobná proveniencia všetkých vyobrazených insígnií, zoznam všetkých osobných vyznamenaní britských panovníkov od Juraja IV. po Juraja VI. a index výrobcov vyobrazených insígnií. Výstava spolu s katalógom ponúka ojedinelú príležitosť na prezentáciu najvyšších stupňov insígnií radov, ktoré sú nielen vynikajúcim hmotným dokladom o kultúre, estetike a umeleckom vkuse obdobia, ale zároveň sú svojráznym svedectvom o diplomatických a politických aktivitách medzi britským kráľovstvom a zvyškom sveta za ostatných dvesto rokov.

I. Graus

P E R R E T T, B.: *NEUVĚŘITELNÁ VÍTĚZSTVÍ. DESET ZCELA NEPRAVDĚPODOB-NÝCH BITEV.* (Impossible Victories, Arms and Armor Press, London 1996). Praha, Baronet 1997, 248 strán + 8 príloh.

Vojenské dejiny spoľahlivo dokladajú, že početná a technická prevaha, alebo výhodné obranné pozície ešte nie sú zárukou víťazstva. Častokrát sa stalo, že boj sa skončil úspechom zdánlivo slabšej strany. Takýmto zázračným víťazstvom je venovaná kniha anglického autora Bryana Perreta *Neuveriteľná víťazstvá*, ktorú v preklade Richarda Podaného vydalo v minulom roku pražské nakladateľstvo BARONET. Dielo pojednáva o desiatich bitkách vybojovaných britskými a americkými armádami v 19. a 20. storočí. Autor opisuje, ako sa zdánlivo nevyhnutné porážky zmenili na víťazstvá. Ide o bitky nášmu čitateľovi prakticky neznáme, odohrávajúce sa v rôznych končinách sveta.

Prvá kapitola opisuje bitku pri Albuere 16. mája 1811 – najkrvavejšie stretnutie napoleonských vojen na Pyrenejskom polostrove. V tomto boji sa stretla britko-portugalsko-španielska armáda, ktorej velil nevýrazný generálpráporčík Sir William Beresford s francúzskym vojskom vedeným vynikajúcim vojvodom maršalom Nicolausom Soultom. Napriek početnej prevaha spojencov sa bitka od začiatku vyvíjala v prospech takticky vyspelejších Francúzov. Neuveriteľná húževnatosť britských pešiakov zakončená drvivým protiútokom však nakoniec viedla k Soultovej porážke a znamenala súmrak Napoleonovej vlády nad Španielskom.

Druhá kapitola je venovaná bitkám pri Chippewe a Dundy's Lane v britsko-americkej vojne. Bol to konflikt vyprovokovaný Spojenými štátmi, ktoré chceli využiť ťažkosti Veľkej Británie bojujúcej s Napoleonom a zmocniť sa Kanady. Vojna však ani zďaleka neprebíhala podľa predstáv Washingtonu. Zle vycvičená americká armáda a domobrana nedokázali v regulárnych bitkách vzdorovať britským koloniálnym vojskám, posilneným kanadskými dobrovoľníkmi a Indiánmi (tí bojovali i na opačnej strane). Čoraz častejšie neúspechy Američanov, spolu s koncom vojny v Európe, vyvolávali v USA veľké obavy. Hrozilo, že do Kanady prídu veteráni Wellingtonovej armády, a to bude definitívny koniec krátkej americkej nezávislosti. Že sa tak nestalo a americká armáda dosiahla úspechy, bola zásluha brigádného generála Winfielda Scotta. Ten svoju brigádu privedol tvrdým výcvikom k takej disciplíne a presnej streľbe, že v bitke pri Chippewe neďaleko rieky Niagara 5. júla 1814 to boli Briti, ktorí museli opustiť

bojisko. Onedlho na to sa 25. júla odohralo stretnutie pri ceste Lundy's Lane, na miestach kde dnes stojí mesto Niagara. Američania v ňom napriek ťažkým stratám opäť ovládli bojisko. Rastúci odpor americkej armády a nevhodno plynúce z predĺžovania konfliktu priviedli napokon obe strany za rokovací stôl. Mierová zmluva podpísaná 24. decembra 1814 obnovila stav pred vojnou.

Tretia kapitola nás zavedie do Indie, kde v roku 1857 vypuklo povstanie domorodých vojakov – Sipáhiov, podporovaných časťou miestnych feudálov, proti vláde britskej Východoindickej spoločnosti. Počas nej bola obliehaná britská rezidencia v meste Lakhanú. Na pomoc jej vyrazili jednotky vedené generálmi Havelockom a Campbellom. Napriek prevahe nepriateľa v pomere 10:1 sa britské jednotky trápené horúčavami prebili nepriateľským územím do Lakhanú. Cestou niekoľkokrát porazili disciplinovaného a dobre vyzbrojeného nepriateľa. Briti víťazili najmä preto, že bojovali o vlastné prežitie a túžili sa pomstiť krutému nepriateľovi, ktorý predtým neľudsky zmasakroval ich zajatých spolubojovníkov a rodiny.

Aj nasledujúce dve kapitoly nás privedú na exotické miesta. V štvrtej autor opisuje dvojnásobné obliehanie čínskej pevnosti Ta-ku počas tzv. druhej Ópiovej vojny v rokoch 1859 – 1860. Vypuknutie tohto kuriózneho konfliktu spôsobili čínske úrady prenasledujúce britských obchodníkov predávajúcich ópium. Od tejto drogy sa stávalo závislých čoraz viac obyvateľov Ríše stredú, čo cisárska vláda v Pekingu nemienila tolerovať. Veľká Británia tvrdo presadzovala svoje obchodné záujmy a odpovedala na to vyslaním expedičných síl. Jednou z lekcii cisárskemu dvoru malo byť obsadenie mohutne opevnenej pevnosti Ta-ku, chrániacej ústie rieky Paj-che. Prvé obliehanie pevnosti 25. júna 1859 sa skončilo neúspechom zle pripravených Britov. Druhé obliehanie, vedené spojenými britsko-francúzskymi jednotkami, bolo naplánované dôkladnejšie. Napriek tomu, že Číňania ešte zdokonalili obranné zariadenia, podarilo sa spojencom s minimálnymi stratami prinútiť obrancov 13. októbra kapitulovať. Dobytie pevnosti a ďalšie víťazstvá európskych koloniálnych vojsk prinútili Peking požiadať o mier a udeliť európskym obchodníkom rozsiahle výhody.

Piata kapitola oboznamuje čitateľa s dobytím výšin nad osadou Dargaj v severozápadnej Indii (na území dnešného Pakistanu). V roku 1897 sa proti britskej nadvláde vzbúrili bojovné moslimské horské kmene. Prudké boje vedené v neprístupnom teréne prinášali koloniálnym jednotkám ťažké straty. Obzvlášť neprístupné boli práve strmé

vrchy nad Dargajom, kde vykrvácalo niekoľko britských plukov. Výšiny napokon dobyl 20. októbra čelným útokom 1. pluk Gordonových horalov, ktorých viedol plukovník Mathias. Ten prinútil svojich vojakov vydať zo seba všetky sily a zahnal nepriateľa na ústup. Lekcia, ktorú húževnatí škótski horali udelili divokým domorodcom, viedla k tomu, že k podobnému povstaniu už nikdy viac nedošlo.

V šiestej kapitole nás autor zasa privedie na západnú pľochu. Vykresľuje v nej rozhodujúcu pozemnú bitku v španielsko-americkej vojne. Bol to konflikt, v ktorom sa USA zmocnili najvýznamnejších zvyškov kedysi obrovskej španielskej koloniálnej ríše: Kuby a Filipínskeho súostrovia. Spomínaná bitka sa odohrala na horskom hrebeni San Juan neďaleko mesta Santiago de Cuba. Napriek zlej taktike a bez dostatočného prískumu dokázali Američania, ktorých viedol podplukovník a neskorší prezident Theodor Roosevelt, s ťažkými stratami 1. júla 1898 dobyť vrch Kettle Hill. Tak ohrozili Santiago de Cuba a prinútili španielske loďstvo opustiť prístav. Zničenie španielskych lodí v nasledujúcej námornej bitke prinútilo madridskú vládu požiadať o mier.

Jízda v akci – útoky u Beerševy a Hádže, Palestína 1917 je názov siedmej kapitoly. Zavedie nás na zabudnutý front 1. svetovej vojny. Britská armáda pod velením gen. Edmunda Allenbyho stála na jar 1917 pred dobre opevnenou líniou Gaza-Beerševa na hraniciach Egypta a osmanského Turecka, bránenou turecko-nemeckými jednotkami. Nepriestupná obrana bránila britským vojskám preniknúť do Palestíny. Zdalo sa, že tu vznikne statický front ako v západnej Európe. Po dôkladnej príprave však púštny jazdecký zbor obišiel z východu tureckú líniu a odvádzajúc útokom z polopúšte dobyl 31. októbra Beerševu. O týždeň nato jazda opäť prinútila Turkov opustiť postavenia pri Hádži. Úspech britských vojsk prinútil Turkov a Nemcov vyprázdniť Gazu a otvoril Allenbymu cestu do Jeruzalema a Sýrie.

V deviatej a desiatej kapitole sa vrátíme do Európy. V deviatej B. Perret opisuje dobytie nemeckej batérie pri Pointe de Hoc týčiacej sa na vysokých strmých útesoch nad plážami OMAHA a UTAH v Normandii, 6. júna 1944, americkými špeciálnymi jednotkami Rangers. Desiata kapitola približuje boje o kótu 112 v priebehu júna a júla 1944. Táto výšina ovládala údolie riek Odon a Orne neďaleko strategickej križovatky Caen. Britské jednotky sa tu v krutých bojoch zrazili s vojakmi Waffen-SS. Krváva bitka o pahorok viazala nemecké jednotky v britskom sektore, čo umožnilo Američanom urobiť úspešný rozhodujúci prielom.

Dej poslednej kapitoly sa odohráva v bývalom Južnom Vietname. Opisuje bitku o kótu 875. Táto hustou džungľou pokrytá výšina sa stala priestorom bojov americkej 173. výsadkovej brigády s jednotkami Viet-Congu, podporovanými pravidelnou severovietnamskou armádou. Podľa osvedčeného receptu z Dien-Bien-Phu chceli vietnamskí komunistickí bojovníci prilákať nepriateľskú jednotku k nejakému význačnému bodu, obkľúčiť ju a potom zničiť väčší útvar, ktorý ju pride vyslobodiť. Taká porážka by musela ovplyvniť verejnú mienku v USA a prispela by k stiahnutiu amerických vojsk z Južného Vietnamu. Všetko nakoniec dopadlo inak. Američania 19. júla 1967 prelomili nepriateľské obkľúčenie a dobyli i dobre opevnené pozície protivníka.

Opis všetkých bitiek dopĺňajú mapky. Publikácia obsahuje menný a vecný register a prináša i zoznam východiskovej literatúry. Text je doplnený 8 čiernobielymi prílohami na kriedovom papieri.

Kniha *Neuvěřitelné vítězství* je veľmi zaujímavý titul, ktorý si rád prečíta každý priaznivce vojenskej histórie.

T. Klubert

K I N G, G.: POSLEDNÍ CAREVNA. ŽIVOT A DOBA POSLEDNÍ CAREVNY ALEXANDRY FJODOROVNY. Praha, Melantrich 1997, 424 s.

Existujú historické témy, ktoré sú už svojou obsahovou príťažlivosťou predurčené na úspech v širšej čitateľskej verejnosti, a to najmä v prípadoch, keď autor dokáže zo suchopárnych historických faktov utkať príťažlivú a pritom dobe zodpovedajúcu dejovú štruktúru slovesného diela. Obe tieto podmienky spĺňa kniha amerického autora Grega Kinga: *Poslední carevna. Život a doba poslední carevny Alexandry Fjodorovny*, ktorú vydalo pražské vydavateľstvo Melantrich a ktoré veľmi rýchlo zmizlo z predajných pultov slovenských kníhkupectiev. A dodajme hneď, že zaslužiene. Svoj podiel na tom zrejme majú aj novo prezentované objavy v Kopt'jackom lese a s tým súvisiaca vlna záujmu o Romanovovcov, odrážajúca sa aj na verejnej politickej scéne v Rusku, ale aj dodnes ustavične prehodnocované dramatické udalosti ruskej revolúcie roku 1917.

Autor podľa vlastného vyjadrenia pracoval na tomto diele o rozsahu 600 rukopisných strán takmer 15 rokov. Využil dostupnú literatúru predovšetkým anglo-americkej produkcie, v menšej miere ruskú, a to predovšetkým tú, ktorá vyšla na Západe alebo v anglickom jazyku. Opiera sa o širokú ponuku spomienkovej literatúry, tlač, ale aj o doteraz nepublikované listy a pamäti najmä

cárovnej sestry Viktórie, písomnosti britského Štátneho archívu v Kew, Hartleyho knižnice Southamptonskej univerzity, o spomienky a zbierky rodín žijúcich v zahraničí a výpovede potomkov niektorých aktérov dramatických udalostí posledných fáz života cárskej rodiny. Sám navštívil miesta, kde sa posledná ruská cárovná od mlada pohybovala a svoje závery konzultoval aj s popredným znalcom tých čias, ruským historikom, autorom knihy *Život a smrt' Mikuláša II.*, Eduardom Radžinským.

King sleduje život ruskej cárovnej Alexandry Fiodorovny, vnučky anglickej kráľovnej Viktórie, pôvodne princeznej malého hesensko-rýnskeho veľkoveľkovoľdstva, neskoršej manželky Mikuláša II. od jej neradosného detstva, cez pobyt na anglickom kráľovskom dvore, šťastné manželstvo s Mikulášom II., narušené zákerou chorobou (hemofília) syna Alexeja a asi navždy nevyjasneným vzťahom k Rasputinovi, až po dramatický záver jej života a tragickú smrť. Usiluje sa vyhýbať jednoduchým hodnoteniam o úlohe Alexandry Fiodorovny v ruskej spoločnosti, prehodnocuje staršie náhľady na túto rozporuplnú osobu a jej podiel na páde vlády Romanovovcov. V rozsiahlej miere sa zaoberá obdobím utvárania jej osobnosti už pred vydajom a mnohé negatívne črty jej osobnosti objavuje už tu. Ide predovšetkým o únik pred spoločnosťou a neznámymi ľuďmi, náchylnosť k náboženskému vytrženiu, prehnajúcnivosť k majestátu a ďalšie charakteristické danosti, ktoré sa po svadbe v prostredí okázalého prepychu cárskeho dvora a dobrovoľnej izolácie v Cárskom Sele ešte prehĺbili. V konečnom dôsledku viedli k rozpadu jej osobnosti, k podľahnutiu vplyvu Rasputina, k dominancii nad manželom, ignorovaniu dobre mienených rád i z najbližšieho okolia. K nekritickejmu sústredeniu na rodinu a neadekvátnemu zasahovaniu do ruskej politiky, v mene viery v nemennosť samoderžavia. Autorovi sa podarilo zhromaždiť veľké množstvo údajov o živote cárskej rodiny a zaradiť ich do pútavého sledu udalostí tak, že kniha sa číta „jedným dychom“. Podiel na tom má asi aj to, že s pôvodným rukopisom mu pomáhali viacerí spisovatelia.

Tým, že King sa predovšetkým sústredil na postavu cárovnej, jej rodiny, Rasputina a ich úzkeho okolia, podarilo sa mu vytvoriť veľmi sugestívny, vnútorne intímny pohľad na život hlavných protagonistov. Tento prístup zároveň ale viedol k určitému ochudobneniu, keďže druhú časť podnadpisu knihy, t. j. obraz doby, sa mu nepodarilo celkom naplniť a pri výklade širších historických súvislostí sa dopustil určitých zjednodušení. Opis prepychu a života na cárskom

dvore je nesporne brilantný, ale napr. udalosti vedúce k prvej svetovej vojne, podiel Ruska na jej príprave a najmä vzrast revolučnej situácie v krajine po vypuknutí vojny, by si zaslúžili zasvätenejší a hlbší výklad. Nie je možné celkom súhlasiť s hodnotením nemeckého cisára Viliama II. pri rozpútání vojny ani s tvrdením, že prisúdiť niekomu vinu na vypuknutí vojny je nemožné. Veľmi pochybné je aj tvrdenie, že keby Mikuláš II. bol odvolal mobilizáciu, mohol vojne zabrániť a že teda o vojne rozhodol jeho zmysel pre česť a povinnosť. Nezodpovedá pravde, že Rakúsko (správne by malo byť Rakúsko-Uhorsko) svoje pôvodné ultimatívne požiadavky Srbsku, ktoré ich údajne prijalo, zrušilo a že 28. júla 1914 jednoducho vyhlásilo Srbsku vojnu. V texte sa nájdu aj ďalšie nepresnosti, ktoré dokazujú, že autor sa pohybuje oveľa suverénnejšie v oblasti úzko vytýčenej témy, než v širších historických súvislostiach. Z tohto dôvodu by asi nebolo publikácii uškodilo, keby ju bol vydavateľ doplnil doslovom českého odborníka-historika.

Napriek týmto nedostatkom si anotovaná kniha zaslúži pozornosť aj historikov. Prináša aj nové materiály a pohľady najmä do zákulisia politiky cárskeho dvora v posledných rokoch vlády Mikuláša II. a nesporne patrí medzi tie knihy, ktoré po prečítaní rady záujemcov o dejiny rozšíria.

V. Dangl

FOND ÉS ÁLLAGJEGYZÉK. A HADTÖRTÉNELMI LEVÉLTÁR ÖRZÉSÉBEN LEVŐ KATONAI IRATOK. Budapest, Petit real 1998, 256 s.

V druhom polroku 1998 v rýchľom slede za sebou Vojenský historický archív v Budapešti (súčasť Vojenského historického ústavu a múzea v Budapešti), v edícii Publikácie Vojenského historického archívu vydal dva knižné tituly, ktoré by nemali ujsť pozornosti ani slovenských bádateľov. Prvý z nich poskytuje reprezentatívny výber militárií nachádzajúcich sa vo fondoch tohto archívu k revolučnému daniu rokov 1848 – 1849 v Uhorsku. Druhý, pod názvom *Súpis fondov a zbierok*, predstavuje sprievodcu po archívnych materiáloch, sústredených v uvedenom archíve, so stavom spracovanosti k roku 1998. Pretože v druhom prípade ide o pomocný materiál, ktorý pre historika zaoberajúceho sa vojenskými dejinami 18. až 20. storočia na bývalom teritóriu Uhorska, resp. monarchie a neskôr aj Maďarska je viac než potrebný, venujem sa jeho obsahu podrobnejšie.

V úvode riaditeľka Vojenského historického archívu a zároveň redaktorka sprievodcu Dr. Szijj

Jolán informuje o vzniku a histórii archívu, o jeho organizačných a štruktúrnych premenách do roku 1950, v ktorom bol s konečnou platnosťou so samostatným riaditeľstvom spolu s Maďarským krajským archívom v Budapešti (Magyar Országos Levéltár) a so štátnymi územnými (terúletí) archívmi zaradený medzi verejne prístupné archívy s celoštátnou pôsobnosťou. V nasledujúcom období význam archívu ešte vzrástol a roku 1969 na základe zák. nariadenia 27/1969 bol kvalifikovaný ako odborný archív (szaklevéltár). Cieľom archívu je zber, úschova a sprístupnenie písomných pamiatok vojenskej minulosti a vojenskej histórie predovšetkým pre bádateľské účely. Archív zhromažďuje zbierky a fondy (aj mapové) získané z Kriegsarchivu vo Viedni na základe dohody s Rakúskom z roku 1926, nadobudnuté darom, kúpou či iným spôsobom, ako i všetky vybrané písomnosti maďarskej armády predisponované prostredníctvom Centrálného archívu ministerstva obrany Maďarskej republiky.

V súčasnosti archív spravuje šesť a pol tisíc bm (bežných metrov) archívneho materiálu, členeného do dvoch veľkých celkov: písomnosti do roku 1945 a písomnosti od decembra 1944 do októbra 1956. V rámci týchto celkov sú fondy a zbierky sústredené do 13 hlavných skupín fondov, ktorých vnútorné členenie na fondy a zbierky sa snaží zachovávať hierarchiu a štruktúru samotnej armády. Každá z hlavných skupín fondov, a kde je to potrebné, aj samotné fondy, majú stručný úvod obsahujúci históriu vzniku, členenie, súčasne usporiadanie fondov, ich prístupnosť, vybavenie bádateľskými pomôckami a pod.

Pre bližšiu orientáciu uvediem aspoň názvy hlavných skupín fondov a veľmi stručne ich obsah.

I. Krajské vojenské úrady. Obsahuje fondy General Commando in Ungarn (jeho názov sa v rôznych obdobiach menil) v rokoch 1740 – 1882, fondy Archívu Uhorského (Maďarského) kráľovského ministerstva vlastibrany 1867 – 1945, Archívu hlavného veliteľstva honvédsťva v rokoch 1867 – 1945, Archívu náčelníka generálneho štábu kráľovskej vlastibrany 1919 – 1945 a do tejto hlavnej skupiny fondov patria aj fondy a zbierky ostatných najvyšších vojenských orgánov a úradov s celokrajinskou pôsobnosťou v rokoch 1919 – 1945. Všetky tieto celky a fondy sa delia na viacero chronologicky a tematicky členených podskupín, rešpektujúcich pôvodnú organizačnú štruktúru vojenských orgánov a úradov.

II. hlavnú skupinu fondov tvoria fondy územných vojenských orgánov a úradov a útvarov pôsobiacich na území Uhorska v rokoch 1740 – 1918, v čase Maďarskej republiky rád a existencie

Maďarského kráľovského honvédstva v rokoch 1919 – 1945. Sú tu sústredené materiály jednotlivých zborov, brigád, plukov, oblastných veliteľstiev, miestnych vojenských úradov spoločnej armády i honvédstva do roku 1918, zbierky z dokumentov vojenskej kancelárie panovníka, cisárskeho a kráľovského ríšskeho ministerstva vojny, vyšších veliteľstiev, písomnosti uhorského honvédstva v roku 1848 – 1849, vojenské písomnosti armády Maďarskej republiky rád a rôznych stupňov velenia podľa jednotlivých druhov zbraní, ako aj fondy územných vojenských veliteľstiev vrátane žandárstva, colnej a pohraničnej stráže v rokoch 1919 – 1945.

III. hlavnú skupinu fondov tvoria materiály vojenských zdravotníckych zariadení v období prvej svetovej vojny, horthyovského Maďarska a za druhej svetovej vojny, IV. a V. skupinu písomností vojenskej justície a vojenských škôl v rokoch 1802 – 1945 a VI. skupinu písomné pozostatky z pôsobenia rôznych vojenských inštitúcií, ústavov, spolkov, nadácií, skladov, žrebčínov a pod. Sem boli začlenené aj písomno-sti uhorskej insurekcie z rokov 1793 – 1815, uhorskej kráľovskej šľachtickej gardy 1760 – 1918, ako aj súbor fondov týkajúcich sa duchovnej služby v rakúskej, rakúsko-uhorskej a maďarskej armáde do roku 1948.

Poslednú skupinu fondov z prvého súboru tvorí skupina VII., obsahujúca zbierky k jednotlivým obdobiam, tematicky členené archívne súbory, personálie a zbierky nepísomného charakteru, okrem iného filmy z proveniencie Vojenského filmového štúdia.

VIII. hlavnú skupinu fondov už tvoria materiály z rokov 1945 – 1956, a to Archívum ministerstva obrany, členené na dva chronologické celky do a od roku 1949. V podobnom členení sú v IX. hlavnej skupine fondov triedené materiály územných a doplnujúcich vojenských veliteľstiev, útvarov, vyšších a nižších stupňov velenia podľa druhov zbraní. Archíválie zdravotníckej služby povojnového obdobia tvoria X. a materiály vojenskej justície XI. hlavnú skupinu fondov. Posledné dva hlavné súbory archívnych materiálov obsahujú fondy kurzov a výcvikových táborov (XII.), ďalej kultúrnych a vzdelávacích inštitúcií, spoločenských organizácií, dôstojníckych klubov, vojenských skladov, opravárenských dielní, športových ustanovizní a iných organizácií v správe ministerstva obrany do roku 1956 (XIII.).

Anotovaná publikácia nadväzuje na súpis archívnych materiálov, ktorý bol pre internú potrebu vydaný už roku 1978. Pôvodný súpis bol v mnohých smeroch prepracovaný, doplnený a rozšírený.

Publikácia má stručné resumé v anglickom i nemeckom jazyku, škoda, že autori ho nevybavili aj miestnym, prípadne menným registrom. Pre zahraničných záujemcov by bol sprievodca prístupnejší, keby podrobný obsah bol preložený aj do niektorého zo svetových jazykov. Všeobecne však treba úsilie zostavovateľov uvítať a konštatovať, že ide o veľmi potrebný materiál, v ktorom sa dá, či už v chronologickom slede, alebo podľa tematických celkov, dobre orientovať a ktorý v nemalej miere uľahčí a urýchli prácu potenciálnych bádateľov.

V. Dangl

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ RADY. Zostavil Miroslav P E K N Í K. Bratislava, Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry 1998, 201 s.

Slovenské národné rady sa objavovali ako revolučné orgány v prelomových chvíľach slovenských dejín roku 1848, 1918, 1943 – 1944 a ako politická inštitúcia v rokoch 1945 – 1992. Desiat textov zborníka mapuje tieto jednotlivé etapy a udalosti a pretože väčšina autorov príspevkov už o problematike publikovala štúdie i monografie, mohli príspevky napísať prístupným a hutným spôsobom. Ján Hučko píše o SNR v rokoch 1848 – 1849, Marián Hronský o druhej SNR v rokoch 1918 – 1919, Miroslav Pekník o pokuse založiť SNR už roku 1914. Pôsobeniu povstaleckej SNR roku 1944 sa venuje Pavel Šimunič, Václav Štefanský rozoberá štátoprávne postavenie a snahy SNR v rokoch 1945 – 1948, nasledujúce dva roky, 1947 – 1948 spracoval Michal Barnovský. Postavenie SNR v pre ňu zložitom a často nedôstojnom období v rokoch 1948 – 1967 spracoval Michal Štefanský, Ján Uher analyzuje pôsobenie a úlohu SNR v roku 1968. Stručný príspevok Ondreja Červeného a Norberta Kmeťa zachytil dôležité obdobie od júna 1992 do januára 1994.

Zborník umožňuje základnú orientáciu o pôsobení a význame národných rád v slovenských dejinách, i keď príspevky nie sú jednotne koncipované, čo je však nedostatok väčšiny zborníkov. O tejto problematike bolo publikovaných toľko monografií, štúdií, edícií dokumentov, že by pre kvalifikovaného historika nemalo byť problémom napísať čitateľnú, prístupnú a pritom homogénnu knihu. Podoba zborníka viedla aj k vynechaniu niektorých významných úsekov práce SNR. Príspevok Jozefa Jablonického rozoberá vznik SNR v roku 1943, v zborníku však chýba jej činnosť pri príprave Povstania. Je to škoda, pretože zatiaľ čo predchádzajúce národné rady vznikali ako

odpoveď na udalosti až v ich priebehu, povstalecká SNR je dôležitá pre pochopenie dynamiky slovenských dejín aj tým, že udalosti pripravovala, je aktívnym a koncepčným dejinným činiteľom. Aj výklad pôsobenia SNR v rokoch 1945 – 1948, sústredený na štátoprávne otázky, vynecháva jej spolučasť na obnove vojnou zničenej krajiny, keď v zložitých podmienkach, pokiaľ to jej prostriedky a právomoci dovolili, dokázala svoju kompetentnosť. Práve na takomto pozadí by lepšie vynikla nezmyselnosť a politická účelovosť obmedzovania právomocí slovenských národných orgánov.

Zborník aj svojou úpravou zdôrazňuje reprezentatívny charakter publikácie. Iste aj to spôsobilo, že niektoré príspevky majú stopy národno-obrannej historiografie, ktorá možno v istých dejinných etapách mala svoje miesto, ale v podmienkach suverénneho štátu si Slovenské národné rady, aspoň tie do roku 1945, zaslúžia, aby sa vernejšie ukázalo prostredie, v ktorom pôsobili, keď sa museli boriť nielen s „vonkajšími“ nepriateľmi a neprijateľmi, ale aj a niekedy najmä, s nevedomosťou, ľahostajnosťou, pasivitou tých, v ktorých záujme obetavo konali. To by ich historické miesto a zásoj nezmenšilo, práve naopak.

L. Lipták

LAWSON, E. – LAWSON, J.: *PRVNÍ LETECKÁ VÁLKA, SRPEN 1914 – LISTOPAD 1918.* (The First Air Campaign, Combined Books, Inc. 1996). Brno, Jota 1997, 240 s. + 32 s. príloh

Nie tak dávno sa na našom knižnom trhu objavila kniha autorov Erica a Jane Lawsonovcov *První letecká válka*. Ako už napovedá názov, je venovaná činnosti leteckých síl v prvej svetovej vojne. Pochopiteľne, jediná práca nemôže obsiahnuť takú rozsiahlu a navyše málo prebádanú tému. Autori prinášajú čitateľovi akési prehľadné zhrnutie operácií vzdušných síl Nemecka, Francúzska, Veľkej Británie a USA na západnom fronte. Pôsobeniu vojenského letectva Rakúsko-Uhorska, Talianska, Ruska, Turecka a ďalších štátov zapojených do prvého celosvetového konfliktu, venujú len okrajovú pozornosť.

Okrem prehľadu činnosti leteckých síl nad západným frontom, autori čitateľa oboznamujú s typmi používaných lietadiel a vzducholodí, ich výzbroju, taktikou boja a životnými osudmi slávnych letcov i letkýň. Text je bohato doplnený mapami, tabuľkami a grafmi.

Potiaľ o prednostiach knihy. Jej nedostatkov, žiaľ, nie je málo. Podobne ako mnohých iných, aj kvalita tejto publikácie je poznamenaná zlým

prekladom a pod tento sa podpísal Martin König. Nepovažujem sa za odborníka na leteckú históriu a ani nemienim zaťažovať čitateľa výkladom skomolených technických termínov alebo mien letcov, ale neďa mi, aby som nespomenul niekoľko lingvistických nezmyslov. Prekladateľ zrejme nevelmi ovláda zemepis. Inak by sotva uviedol, že nemecká bombardovacia jednotka mala drviť nepriateľa na oboch brehoch „Britského kanálu“ (s. 36). Už podľa atlasu by zistil, že ide o anglické označenie prielivu, v našich končinách známom pod názvom Lamanšský. Takisto sa možno počudovať, ako mohol prísť na to, že Nemci počas jarnej ofenzívy v roku 1918 začali svoje lietadlá označovať „balkanskými krížmi“. V skutočnosti išlo o trámové kríže (Balkenkreuze), akými nemecká armáda označovala bojovú techniku i v čase druhej svetovej vojny. Môžeme sa tiež dozvedieť (s. 51), že najvyšším britským vyznamenaním za statočnosť je „Vítězný kříž“ (Victoria Cross, VC), hoci v skutočnosti ide o Viktóriin kríž, rad pomenovaný podľa kráľovnej Viktórie. Aj najúspešnejší stíhač prvej svetovej vojny Rittmeister Manfred von Richtofen, by sa veľmi čudoval, ako to zo svojimi 80 zostrelmi dotiahol len na „rotmistra“ (s. 208). Za veľký nedostatok prekladu možno považovať aj skutočnosť, že anglosaské fyzikálne veličiny – míle, palce, alebo libry – neboli prevedené do nám bližšej metrickej sústavy. Nekvalitné sú aj reprodukcie fotografií.

Na záver môžem len vyjadriť nádej, že vydavateľstvo JOTA si z uvedených nedostatkov vezme ponaučenie a v budúcnosti nás ušetrí podobných nezmyslov.

T. Klubert

STAWECKI, P.: *OFICEROWIE DYPLOMOVANI WOJSKA DRUGIEJ RZECZYPOSPOLITEJ.* (Akademia Obrony Narodowej – Wojskowy Instytut Historyczny). Wrocław – Warszawa – Krakow, Ossolineum 1997, 269 s.

Piotrowi Staweckému, pracovníkovi varšavského Vojenského historického ústavu, vyšla v roku 1997 monografia *Diplomowani dostojnicy drugiej republiki* (ide o Poľskú republiku z rokov 1919 – 1939). Tak ako je to na Slovensku v posledných rokoch zvykom, aj u našich severných susedov sa publikácie vedeckohistorického charakteru domácej produkcie stále viac vydávajú len vďaka štátnej podpore, resp. štedrým mecenácom nakloneným historickej vede. Uvedenú publikáciu financoval výbor vedeckých výskumov Poľskej akadémie vied a jej vydanie realizovalo vydavateľstvo Národného ústavu Ossolinskich vo Wroclave.

V predsluve tejto publikácie autor uvádza monografické práce, vedecké štúdie či state z pera erudovaných domácich a exilových poľských historikov, ktorí sa touto historickou problematikou aspoň okrajovo zaoberali. Zdôraznil však, že preňho bol primárnym zdrojom poznania dlhodobý archívny výskum fondu Wyzszej Szkoły Wojennej (Vysokiej školy vojennej), ktorý je uložený v Centrálnom vojenskom archíve vo Varšave. Neobišiel ani štúdiom kvalifikačných listín poslucháčov a absolventov školy, ktoré boli najvýznamnejším zdrojom poznania pri spracovaní krátkych personálií vybraných dôstojníkov. Stawecki ďalej konštatuje, že uvedený historický náčrt nezachytáva históriu Wyzszej Szkoły Intendentury (Vysokiej školy intendantnej) zriadenej v druhej polovici roku 1921 a Wyzszej Szkoły Lotniczej (Vysokiej školy leteckej) založenej v júli 1936, a to aj napriek tomu, že obe vojenské inštitúcie sa stali integrálnou súčasťou Vysokiej školy vojennej. Pritom však zdôrazňuje, že ich historické spracovanie si zaslúži samostatný monografický výstup.

Staweckého monografia pozostáva z troch hlavných kapitol. Prvá obsahuje historický náčrt Vysokiej školy vojennej (ďalej VŠV) vo Varšave 1919 – 1939, ktorá obdobne ako Vysoká škola válečná v medzivojnovom Československu, bola najvyššou a najprestížnejšou vojenskou školskou ustanovizňou vo vtedajšom Poľsku. Autor v nej čitateľovi približuje celú genézu zriadenia VŠV, jej organizáciu, hlavných veliteľov a prednášajúce kádre. Ďalej podiel profesorského dôstojníckeho zboru školy na formovaní vojenskej doktríny druhej Poľskej republiky, podmienky pre prijatie uchádzačov, počty poslucháčov a absolventov, charakteristiku študijných odborov a vyučovacích predmetov (napr. organizácia, topografia, kryptografia-šifrovanie, vojenská história, vojenský zemepis, ekvítácia-jazda na koni).

Autor túto kapitolu rozdelil do dvoch podkapitol, pričom vychádzal zo záverov poľských historikov Waclawa Chocianowicza a Juliana Bugajskiego, že v histórii VŠV boli dve odlišné obdobia. Prvé, od vzniku školy, ako Vojennej Szkoły Sztabu Generalnego (Vojennej školy generálneho štábu) v júni 1919 (prijatie konečného názvu školy sa datuje k 1. septembru 1921) do jesene 1928. Úloha zriadiť túto vojenskú školskú ustanovizňu bola zverená Francúzskej vojenskej misii uvedenej generálom Paulom Henrym, ktorá prišla do Poľska na jar 1919. Z tohto dôvodu mnohí historici nazývajú prvé obdobie francúzskym, generála Louisa Fauryho, ktorý viac ako 7 rokov zastával funkciu riaditeľa vied a zároveň aj funkciu zástupcu veliteľa školy. Jeho postavenie však v tomto ob-

dobí bolo najvýznamnejšie, pretože mu do kompetencie prináležala celá metodika vyučovacieho a skúšobného procesu, odborná a taktická príprava študentov, riadenie francúzskeho didaktického personálu, ktorý na VŠV pôsobil. Druhé obdobie existencie školy v rokoch 1928 – 1939 sa nazýva poľské. Na čele VŠV vtedy stál divízny generál Tadeusz Kutrzeba. Najvýraznejšie rozdiely, ktoré medzi týmito dvoma obdobiami vystupovali do popredia, sa dotýkali spôsobu riadenia a organizácie školy, zloženia veliteľského a učiteľského zboru, vzdelávacích metód, počtov poslucháčov a študijných odborov. Z týchto dôvodov sa autor pri rekonštrukcii histórie VŠV pridržiaval jej rozdelenia na dve už uvedené historické obdobia.

V druhej kapitole sa Piotr Stawecki zamerával na tabuľkové spracovanie štatistického prehľadu všetkých absolventov VŠV. Zoznam je rozdelený do troch skupín, chronologicky, podľa jednotlivých absolventských ročníkov (tzv. promócií). Prvou skupinou je 70 poľských dôstojníkov, ktorí v roku 1919 absolvovali niekoľkomesačný kurz Školy generálneho štábu. Druhú skupinu tvoria absolventi štyroch jednoročných doškôľovacích kurzov na VŠV v rokoch 1921 – 1925 (spolu 240 dôstojníkov). Poslednou, treťou a najpočetnejšou skupinou sú frekventanti denného dvojročného štúdia na VŠV. V rozpätí dvadsiatich rokov 1919 – 1939 (v osemnástich vyradených ročníkoch) školu úspešne ukončilo 990 dôstojníkov poľskej armády, ktorým prináležalo stavovské zaradenie dôstojníka generálneho štábu, diplom a pamätný odznak školy.

Tabuľkové spracovanie absolventov VŠV má výnimočnú výpovednú hodnotu. Jednoznačne z neho vyplýva, že autor urobil zodpovedný archívny výskum historickej problematiky. Vďaka tomu sa čitateľ môže dozvedieť nielen jednotlivé mená poslucháčov, ale aj ich dátum narodenia, pôvodne z akej armády (rakúskej, ruskej, resp. z poľských légií) sa jednotlivci po vyhlásení Poľskej republiky (11. novembra 1918) prihlásili do formujúcich sa poľských ozbrojených síl, príslušnosť k zbrani (pechote, jazdectvu, delostrelectvu, letectvu a i.), hodnosť v čase prijatia na VŠV, ale aj hodnosť, funkčné zaradenie a príslušnosť k vojenskému telesu po napadnutí Poľska nacistickým Nemeckom v septembri 1939.

Posledná kapitola je venovaná výberu stručných personálií a fotografií absolventov školy. Celkovo je v nej uvedených 119 poslucháčov VŠV, ich životopisné údaje, priebeh vojenskej služby, študijné a služobné hodnotenie. Ako autor sám uviedol, jeho výber dôstojníkov (absolventov) z niekoľkých stoviek zachovaných kvalifikačných spisov môže

u čitateľa vzbudí podozrenie zo subjektivismu. Avšak ďalej poznamenáva, že do svojej práce si zvolil iba tých (diplomovaných) dôstojníkov generálneho štábu, ktorí buď zohrali dôležitú úlohu vo vojne s Nemeckom v roku 1939, v *Polskich Silach Zbrojnych* na západe (Francúzsku, Veľkej Británii), v konšpiratívnej činnosti v *Armii Krajowej*, alebo nakoniec vo *Wojsku Polskim* po roku 1943.

Vitaným doplnením monografie Piotra Stawecského je menný register, vysvetlivky použitých skratiek a resumé vo francúzskom jazyku. Podľa môjho názoru sa anotovaná publikácia renomovaného poľského vojenského historika môže stať podnetným impulzom pre vedeckodoborné spracovanie podobnej vojenskohistorickej problematiky aj v ďalších európskych krajinách (napr. história Vysokej školy válečnej v Prahe).

M. Čaplovic

FRANKS, N.: *OPERACE: BODENPLATTE* (Battle of the Airfields. Grub Street London, 1994). Plezeň, Mustang 1996, 156 s.

V roku 1944 už Luftwaffe bola iba odleskom svojej minulej slávy. Nedostatok materiálneho vybavenia spolu so spojeneckou prevahou zatlačili nemecké vojenské letectvo do hlbokjej defenzívy. Toto obdobie je charakterizované zúfalým úsilím pilotov, ktorého následkom boli iba vysoké straty.

Preto sa začalo uvažovať o pláne tzv. Veľkého úderu, ten mal zabezpečiť okamžitý zvrát situácie. Hlavný veliteľ, rišsky maršal Hermann Göring si ho predstavoval ako najväčšiu a zároveň rozhodujúcu leteckú bitku. Preto generál stíhačov Adolf Galland postupne zhromaždil približne 1000 lietadiel s pilotmi a čakalo sa na vhodný okamih na útok.

Všetko však narušila pripravovaná ardenská ofenzíva. Generálmajor Dietrich Peltz, veliteľ II. Jagdkorps (Stíhacieho zboru) poverený velením nad leteckou podporou ofenzívy, hodlal zhromaždené sily využiť na útok proti 16 hlavným spojeneckým letiskám v Holandsku, Belgicku a severovýchodnom Francúzsku. Takto svoj plán predstavil aj 15. 12. 1944 nižším veliteľom na tajnej porade v Altenkirchene. Šesť stíhacích eskadrií 3. Jagddivision (Stíhacej divízie) malo zaútočiť na ciele v Holandsku, západnom a strednom Belgicku, jedna eskadra 5. Jagddivision na letisko Metz-Freschaty a 3 eskadrám z Jagdabschnitt Mittelrhein (Stíhacieho úseku Stredný Rýn) bola pridelená oblasť východne od Bruselu. Operácia dostala krycí názov Bodenplatte. Vydanie hesla Varus s príslušným číselným

označením malo znamenať stanovenie dňa operácie, heslo Teutonicus malo byť potvrdením a signálom na inštrukciu pilotov. Číslo za heslom Hermann mali znamenať čas útoku. Už od začiatku ardenskej ofenzívy (16. 12. 1944) prevládalo zlé počasie, ktoré chránilo postupujúce nemecké jednotky, ale zároveň znemožnilo uskutočnenie leteckého útoku. Po jeho zlepšení už postupne ovládli bojovné pole Spojenci. Vzhľadom na nepriaznivý vývoj bola Luftwaffe nasadená do priamej podpory pozemných síl a za toto krátke obdobie stratila temer 400 pilotov.

Keďže sa na konci vojny väčšina plánov a rozhodnutí nemeckého velenia menila alebo rušila z minúty na minútu, tak aj operácia Bodenplatte pomaly upadala do zabudnutia. O to väčšie prekvapenie vyvolalo vydanie všetkých troch hesiel v priebehu posledného dňa roku. Prebehla rýchla inštruktáž a pred svitaním 1. 1. 1945 vzlietlo približne 1000 lietadiel, aby presne o 9,20 h zaútočili na letiská. Prvé straty zaznamenali nemeckí piloti už nad vlastným územím, keďže protiletadlové delostrelectvo nebolo o pripravovanom útoku informované a každú väčšiu leteckú formáciu považovali za protivníkovu. So striedavým úspechom potom nemecké stíhacie eskadry napadli svoje pridelené ciele. Aj keď straty Spojencov neboli zanedbateľné, výsledky nemožno hodnotiť ako jednoznačný úspech. Vzhľadom na absolútnu materiálnu prevahu boli doplnené v priebehu niekoľkých nasledujúcich dní. Na druhej strane Luftwaffe prišla o približne 250 pilotov (v rôznych publikáciách sa toto číslo mierne rozchádza), čo jej definitívne „zlomilo väzy“ a až do konca vojny nedosiahla taký početný stav, aby mohla výrazne ovplyvniť situáciu na západnom bojiisku.

Autor rozdelil knihu do 16 kapitol podľa letísk, na ktoré eskadry útočili. Priamo v texte sa nachádzajú spomienky účastníkov oboch bojujúcich strán. Fotografickú prílohu tvorí 67 fotografií. Na konci sa nachádzajú rozsiahle dodatky, v ktorých možno nájsť zoznamy perutí a eskadrií s menami ich veliteľov, hlásené zostrelky, straty, tabuľky hodností Royal Air Force (Britského kráľovského letectva) a Luftwaffe. Na dvoch mapkách je zakreslená príloha leteckých základní Spojencov a hlavné smery nemeckého útoku.

J. Kalina

KAMENEČ, I.: *TRAGÉDIA POLITIKA, KŇAZA A ČLOVEKA*. (Dr. Jozef Tiso 1887 – 1947). Bratislava, Archa 1998, 148 s.

Kniha vznikla podstatným rozšírením a prepracovaním Kamencovho textu: *Jozef Tiso*, ktorý vyšiel roku 1997 v zaujímavej, ale málo prístupnej

edícii vydavateľstva NAP v Dunajskej Strede. V tejto edícii sa vždy dvaja autori vyjadrujú k tej istej téme, Kamencovým partnerom bol G. Kovács László. Už predtým vyšli vo vydavateľstve NAP dve podobné „dvojomonografie“ o Benešovi a Košútovi.

O J. Tisovi bolo publikovaných už veľa historických textov, ktoré sa však väčšinou pohybovali na krajných póloch hagiografie, na druhej strane rovnako nekritického apriórneho zatracovania. I. Kamenec pristupoval k skúmaniu života Tisu od študentských čias až po tragickú smrť, dobre pripravený svojimi predchádzajúcimi štúdiami a monografiami o problematike ako medzivojnovovej republiky, tak aj vojnového slovenského štátu. Úlohu mal sťaženú tým, že Tisova osobnosť je zaťažovaná rôznymi predsudkami a hodnotiacimi klíšé, ktoré nemajú pôvod iba v povojnovom spore a politickom zápase alebo v súdobej neofúďackej historiografii, ale už napríklad v politických šarvátkach krátko po prvej svetovej vojne.

Kamenec tieto nánosy odкрýva so sympatickou samozrejmosťou, napríklad problém Tisovho „madárónstva“ rieši jeho nesporným zaradením medzi štandardné postoje väčšiny slovenskej inteligencie za Uhorska. Tisov politický vývoj v medzivojnovom období prezentuje nielen z hľadiska jeho autonomizmu, ktorý je už v historiografii dávno oddémonizovaný, ale aj zo zorného uhla vnútorného rozporu katolícky kňaz-politik, ktorý sa výrazne prejavil v jeho štátnických funkciách počas vojny. Jeho vtedajšie pôsobenie i líniu výkladu knihy charakterizuje názov kapitoly *Na vrchole moci a zodpovednosti*. Na rozdiel od politických polemík, autor sa nesústreďuje iba na Tisovu právnú zodpovednosť, čo je vec súdov, a nie historiografie, ale na zodpovednosť politickú a morálnu. V Tisovej osobnej tragédii je asi kľúčovým rozpor medzi jeho prvotnou zodpovednosťou ako kňaza a druhotnou ako politika, pričom politika-tvorcu autoritatívnej diktatúry, ktorá svojou autoritatívnosťou nebola v rozpore s kresťansko-nacionálnou ideológiou, ale nevyhnutne sa dostávala do konfliktu s nacionálno-socialistickou verziou diktatúry. Tento spor, ktorý je v literatúre spracovávaný už od šesťdesiatych rokov, je spolu s nevyhnutnými konfliktmi nacionálneho štátu a „ochrannej mocnosti“ základom politiky menšieho zla. Kamenec v závere práce upozorňuje, že pri hľadaní morálnej a politickej zodpovednosti nejde iba o Tisu, „ale o širší problém moderných slovenských dejín, dotýkajúci sa takých fenoménov, ako boli kolaborácia, strach, oportunizmus, politika menšieho zla, prekryvanie a zastieranie neospravedliteľných politických rozhod-

nutí a zločinov dobrými úmyslami, ideológiou, bojom o šťastie národa, pracujúceho ľudu a tak ďalej.“ Tisovu politiku vo viacerých formách napodobňovali jeho vtedajší i neskorší najväčší odporcovia-komunisti.“ Aj oni dosiahli viaceré hospodárske a sociálne úspechy, no zároveň aj oni likvidovali demokratický systém a dopúšťali sa zločinov proti ľudskosti. Tiež pod nátlakom zahraničnej veľmoci, no aj z vlastnej iniciatívy a horlivosti... V tom tkvel asi aj problém, prečo sa tak málo a povrchno, viac propagandisticky ako analyticky robil výskum politického režimu Slovenskej republiky z rokov 1939 – 1945. Je preto celkom logické, že aj apologeti oboch systémov používajú takmer rovnaké historické argumenty.“

Kamencova kniha je významným krokom k objektívnemu pohľadu na Tisu ako nesporne významnú osobnosť slovenských dejín, i keď vzhľadom na rozsah práce autor nemohol rozvinúť vždy v úplnosti svoj prístup – namiesto hodnotení uvádzať fakty, namiesto posudzovania analyzovať. Bolo by dobre, ak by nasledovala v iných historiografiách obvyklá a dnes už štandardná „veľká“ biografía .

E. Lipták

CROSS, R.: PÁD ORLICE. POSLEDNÍ DNY TŘETÍ ŘÍŠE. (Fallen Eagle – The Last Days of Third Reich. Michael O'Mara Books Limited 1995). Plzeň, Mustang 1998, 336 s. + 12 s. príloh

S dielom britského spisovateľa Robina Crossa sa čitateľa VH mohli zoznámiť v anotácii vynikajúcej knihy *Citadela – bitva u Kurska* (VOTOBIA, Olomouc 1996), ktorá vyšla v 1. čísle druhého ročníka. Český preklad jeho ďalšej knihy, ako už dostatočne napovedá názov, je venovaný posledným mesiacom hitlerovského Nemecka a jeho kedysi neporaziteľnej armády. Toto zaujímavé dielo, napísané s vysokou objektivitou, vydalo plzenské nakladateľstvo MUSTANG. V minulosti sa síce neraz „preslávalo“ prišernými prekladmi vojensko-historickej literatúry, (Ako najtypickejšie príklady môžem uviesť diela Jamesa Lucasa *Poslední rok německé armády* a Richarda Lamba *Válka v Itálii*.) Je teraz si dalo záležať a kniha vyšla vo veľmi dobrom preklade Josefa Grubhoffera. Po odbornej stránke jej nemožno veľa vyčítať a prekladateľ sa snažil uviesť na správnu mieru i nedostatky anglického originálu. (Zopár omylov napriek tomu kniha obsahuje. Za najzávažnejšie považujem údaje na strane 153, kde sa uvádza, že Karol Veľký bol v Aachene roku 800 korunovaný za cisára Svätej rímskej ríše. Autor ani prekladateľ zrejme nie sú

odborníkmi na stredoveké dejiny. Inak by totiž vedeli, že za cisára nebol Karol Veľký korunovaný v Aachene, ale v Ríme a bol korunovaný iba za cisára západných kresťanov. Svätú rímsku ríšu založil až cisár Oto III. v roku 998.) Dielo *Pád orlice* je rozčlenené do desiatich kapitol.

Prvá kapitola nás stručne oboznamuje so situáciou nemeckých armád na východnom, západnom a talianskom fronte na prelome rokov 1944 – 1945.

Druhá – príznačne nazvaná *Domek z karet* – približuje stav Nemeckej ríše v predvečer generálnej ofenzívy spojeneckých vojsk. R. Cross oboznamuje čitateľa s nereálnymi plánmi nacistického vedenia, ktorými chcelo zvrátiť nepriaznivý priebeh vojny. Výstižne opisuje rozklad nemeckej armády, v čoraz väčšom množstve dopĺňanej invalidmi a príslušníkmi Hitlerjugend. Zobrazuje morálny úpadok nemeckého civilného obyvateľstva deťmi a ničivými náletmi a blížiacim sa frontom i život totálne nasadených cudzincov v nemeckých továrňach a väzňov v koncentračných táboroch.

V ďalších dvoch kapitolách sme svedkami vzostupu Červenej armády po Kurskom víťazstve a úpadkom nemeckého Ostheeru (východnej armády). Zoznámime sa s taktikou sovietskych vojsk, s ich najdôležitejšími zbraňami a veliteľmi. Autor rozoberá sovietsku zimnú ofenzívu, ktorá zahнала Nemcov od Visly na brehy Odry, 60 km od Berlína a nevyhýba sa ani opisu zverstiev sovietskej soldatesky na nemeckom civilnom obyvateľstve. Objektívne však poukazuje, že takéto konanie bolo často motivované ako pomsta za výčiny nacistických okupantov v ZSSR.

V piatej kapitole môžeme sledovať zákulisie Jaltskej konferencie. Z Krymu sa potom presunujeme opäť do Nemecka. Oboznámime sa so strategickým bombardovaním ríše, barbarským zničením Dráždňan a poslednými pokusmi Luftwaffe o odplatu.

Šiesta a siedma kapitola sú venované západnému frontu. Zoznámime sa pre nás v minulosti takmer neznámymi bitkami pri ArnHEME, v Hurtgen-skom lese, Ardenskou ofenzívou a s operáciou „Bodenplatte“. Sledujeme prechod Spojencov cez Rýn a ich rýchle prenikanie do hĺbky nemeckého územia.

Dostihy do Berlína a *Poslední bitva*, ako sa nazývajú ôsma a deväta kapitola, sa zaoberajú záverečnými bojmi, v ktorých išlo o to, kto skôr – Červená armáda alebo západní Spojenci – obsadí nemecké hlavné mesto a stane sa hlavným pokriateľom tretej ríše. Autor vykresľuje život Berlínčanov poznamenaný blížiacim sa frontom i posledné týždne nemeckého diktátora Hitlera a je-

ho suity. Vysvetľuje, prečo Briti a Američania nedorazili do Berlína ako prví. Okrem rozhodnutia ich politických predstaviteľov prenechať metropolu ríše Sovietom, to bol tvrdý odpor nemeckých vojsk a mýtus o Alpskej pevnosti, ktorý prinútil gen. Eisenhowera presunúť veľkú časť jednotiek do južného Nemecka. Samotné dobýjanie Berlína je opísané veľmi podrobne a popri vojenských operáciách sa môžeme oboznámiť i s druhou stránkou „Poslednej bitky“ – vyčítaním červenoarmejcov v troskách Berlína na jednej a ich neuveriteľnou šľachetnosťou k porazeným na druhej strane.

Posledná kapitola nás oboznámi s obsadením zvyškov Nemecka, osudom nacistických prominentov a pozadím podpísania nemeckej kapitulácie spojených so začiatkom „studenej vojny“.

Záver knihy obsahuje štyri dodatky. V prvom autor podáva stručný technicko-taktický opis najdôležitejších zbraní nemeckých vojsk – lietadiel, tankov, raketometu Kaťuša a pancierovky Panzerfaust. V druhom dodatku prináša R. Cross krátke životopisy najvýznamnejších vojvodcov a politikov, zohrávajúcich významné úlohy v záverečných mesiacoch 2. svetovej vojny v Európe. Tretím dodatkom je rozkaz A. Hitlera o spustošení nemeckých území, ktorým hrozilo obsadenie Spojencami. Posledný dodatok obsahuje politický závet nacistického vodcu.

Každá kapitola je doplnená prehľadnými mapkami. Kniha má 12 čiernobielych fotopriloh na kriedovom papieri. Jej najzávažnejšími nedostatkami sú chýbajúci menný a vecný register a bibliografia anglického originálu.

T. Klubert

PEŠEK, J.: ODVRÁTENÁ TVÁR TOTALITY. POLITICKÉ PERZEKÚCIE NA SLOVENSKU V ROKOCH 1948 – 1953. Bratislava, Nadácia Milana Šimečku 1998, 384 s.

Problematika politických perzekúcií po februárovom prevrate v roku 1948 sa po páde komunistického režimu v Československu dostala do popredia záujmu širokej verejnosti i mnohých historikov. Svedčí o tom i množstvo publikácií a prác rôzneho druhu, ktoré sa ňou zaoberajú. Jednotlivé prejavy a formy perzekúcií sú v nich však spracované nerovnomerne, niektoré viac a iné takmer vôbec nie. Kniha Jana Peška, vedeckého pracovníka Historického ústavu SAV v Bratislave, má preto okrem úsilia o pôvodný vedecký prínos aj ambíciu podať relatívne ucelený a čo možno najkomplexnejší pohľad na politicky motivované

represie a násilnosti v rokoch 1948 – 1953, a to z hľadiska ich slovenskej reality.

Práca je koncipovaná do dvoch základných častí, ktoré majú spolu trinásť kapitol. V prvej časti (1. – 5. kapitola) autor najskôr vymedzuje miesto politických perzekúcií v totalitnom režime a ich úlohu. Zdôrazňuje, že išlo o súčasť oficiálnej politiky novej mocenskej garnitúry, sprievodný znak a jednu z podmienok existencie mocenského monopolu komunistickej strany. Perzekúcie slúžili na ovládnutie spoločnosti a podieľali sa na vytváraní všeobecnej atmosféry strachu, ktorá patrila medzi charakteristické črty režimu. Ďalej tu autor sústreďuje pozornosť na iniciátorov a vykonávateľov perzekučných zásahov. Rozoberá, hodnotí a personifikuje skupinu tzv. „mocných“ (t. j. príslušníkov mocenskej elity) a jej podriadené mocenské štruktúry, analyzuje úlohu štátnej bezpečnosti a justície a všima si aj roly Verejnej bezpečnosti, armády, Pohraničnej a Vnútornej stráže, Ľudových milícií a národných výborov.

Druhá, ťažisková časť publikácie je zameraná na jednotlivé formy perzekúcií a postih tej-ktorej vrstvy alebo skupiny obyvateľstva. Autor sleduje otázku bezprostredne pofebruárových čistiek a emigrácie ako úniku pred perzekúciou, rozoberá príčiny, priebeh a dôsledky politických procesov, opisuje tzv. očistu veľkých miest a vysídľovania „nespolahlivých“ osôb z pohraničia. Pozornosť venuje aj perzekúcií cirkví, vzniku a existencii táborov nútených prác a ich vojenskej obdoby – pomocných technických práporov, približuje perzekučné zásahy proti učiteľom, nátlak na roľníkov, aby vstúpili do družstiev a súčasnú likvidáciu „dedinských boháčov“, respektíve „socializáciu“ živnostníkov a neobchádza ani nacionálne dôvody perzekúcie. Napriek skúmaniu týchto parciálnych problémov v samostatných kapitolách ich autor chápe ako jednotný a vnútorne previazaný systém politického násillia. Rešpektuje skutočnosť, že jednotlivé formy perzekúcií alebo postihu nikdy neexistovali sami o sebe, ale len ako súčasť represívneho tlaku prelínajúceho sa celou spoločnosťou.

Publikácia má pomerne rozsiahlu prílohovú časť (11 príloh, spolu 95 strán). Výber dobových dokumentov a súhrnné spracovanie základných faktografických údajov približujú konkrétnu podobu niektorých foriem perzekúcie a postup ich vykonávateľov voči určenému okruhu osôb, či podávajú prehľad o kvantitatívnom rozsahu perzekúcií a počtoch postihnutých ľudí.

Autor sa opiera najmä o podrobný výskum v archívoch na Slovensku i v Českej republike. Širokým využitím existujúcej historickej produk-

cie o predmetnej problematike zároveň v podstate sumarizoval dosiahnutú úroveň jej poznania. Okrem toho do textu zaradil spomienky a výpovede postihnutých osôb, prípadne iné svedectvá osobného charakteru, z ktorých značná časť bola získaná v rámci programu „oral history“ (vedúci J. Pešek). Tým sa mu podarilo zvýrazniť „ľudský rozmer“ perzekúcií, ktorý sa v kontexte formulácií archívnych prameňov často stráca.

Publikácia má nielen vedecký, ale aj populárny charakter. Je významným príspevkom k prehĺbeniu poznania o tzv. zakladateľskom období totalitného režimu v Československu. Možno ju odporučiť aj odborníkom, ale i najširšej verejnosti.

J. Štaigl

G A L E O T T I, M.: *ČAS ÚZKOSTI: BEZPEČNOST A POLITIKA V SOVĚTSKÉM A POSTSOVĚTSKÉM RUSKU.* Praha, Themis 1998, 257 s.

Pražské vydavateľstvo Themis, známe svojou orientáciou na historickú a historicko-politologickú literatúru, obohatilo v roku 1998 knižný trh ďalšou novinkou. Je ňou preklad anglického originálu publikácie Marka Galeottiho (*The age of anxiety: security and politics in soviet and post-soviet Russia*. London, Longman Group Limited 1995) o súvislostiach, sprievodných javoch a dôsledkoch vzájomného prepojenia politiky, bezpečnostnej sféry a mocenských činiteľov v neskorom sovietskom a postsovietskom Rusku.

Autor, ktorý prednáša medzinárodné dejiny na univerzite v Kellu, vychádza z tézy, že jadrom reformného procesu v Sovietskom zväze v 80. rokoch sa stala bezpečnostná politika ako súhrn vzťahov so zahraničím a vlády v krajine. Reformy mali iniciovať sily zodpovedné za štátnu bezpečnosť – pojem, do ktorého obsahu autor zahrnul vojenskú bezpečnosť (bezpečnosť štátnej hranice), hospodársku bezpečnosť, ochranu dôležitých hospodárskych záujmov štátu a vnútornú bezpečnosť, udržanie status quo politickej moci) – v dôsledku obáv zo zaostávania za Západom a z úpadku nárazníkových štátov vo východnej Európe. Tie isté sily však v rovnakom záujme zmarili aj nádeje na skutočne radikálne reformy a nakoniec sa pričínili o zrútenie ZSSR. Podľa Galeottiho išlo o krízový stav bezpečnostnej politiky Moskvy, ktorý pretrvával a pretrváva aj po osamostatnení niekdajších satelitných krajín a vzniku následníckych štátov bývalého Sovietskeho zväzu.

V prvej časti publikácie autor predovšetkým rozoberá základné problémy a dilemy, v dôsledku ktorých bezpečnostná politika tvorila os ruského myslenia po celú „gorbačovskú“ éru a dominovala aj chaotickému politickému daniu v postsovietskom Rusku. Zdôrazňuje a na stručnom exkurze do ruských dejín dokumentuje, že ruskú koncepciu bezpečnosti vždy určovali tri faktory – zemepisný, historický a mocenský. Z nich sa odvíjali mimoriadne úzke väzby zahraničnej, vojenskej a vnútornej politiky, pričom pomer medzi vonkajšou bezpečnosťou a vnútorným poriadkom bol „patrne kľúčom k událostem osmdesiatých let a počátku let devadesiatých“. Autor sa tu ďalej venuje aj charakteristike jednotlivých bezpečnostných zložiek v bývalom ZSSR, ich riadeniu a vzťahom medzi nimi. Dochádza k záveru, že narušením ich súdržnosti a spoločných záujmov s vládnuou vrstvou bol osud Sovietskeho zväzu spečatený.

Pre obsah druhej časti publikácie sú príznačné slová E. Ševardnadzeho, ministra zahraničných vecí ZSSR v rokoch 1985 – 1990, citované v jej úvode: „Perestrojka vzešla z potreby prekonať krízu ohrožujúcu státnu bezpečnosť a zájmy.“ Na pozadí rozboru vonkajších súvislostí (udalosti v Poľsku, intervencia do Afganistanu, zostovanie vzťahov s USA) a problémov vnútorného vývoja po smrti Brežneva autor ukazuje, ako v ZSSR postupne narastal pocit neistoty a ohrozenia a ako sa oslabovala viera vláducej garnitúry v jej poslanie, bezpečnosť a samotnú budúcnosť krajiny. Reformy systému, spočiatku umiernené a riadené, preto považovali politickí konzervatívci aj radikáli za nevyhnutný prostriedok, ktorý mal zabezpečiť ďalší vývoj sovietskeho režimu a udržanie veľmocenského postavenia ZSSR. Autor analyzuje reformný proces a jeho vzťah k záujmom bezpečnostných a zahraničnopolitických zložiek od nástupu Andropova po vrchol „glasnosti“ a „nového myslenia“ mocenskej éry Gorbačova.

V tretej časti práce sa M. Galeotti zaoberá medzinárodným a vnútropolitickým rozmerom troskotania bezpečnostnej politiky v Sovietskom

zväze na konci 80. rokov. Všimá si, že zruštenie východoeurópskeho sovietskeho impéria, ktoré bolo spojené s potrebou prehodnotiť celú vojenskú stratégiu Moskvy, ale aj radikálnosť reforiem a ich zameranie na samotné jadro režimu, viedli k rozpadu pôvodnej proreformnej koalície. Súčasne silnel odpor k novej línii bezpečnostnej politiky, ktorá sa opierala o konverziu obranného priemyslu, všeobecnú demilitarizáciu hospodárstva a najmä o postupnú demokratizáciu všetkých stránok činnosti štátu, vrátane obrany a vnútornej bezpečnosti. V jej dôsledku prišli bezpečnostné a mocenské zložky o spoločnú identitu a nakoniec stratili aj vnútornú súdržnosť. Konflikty medzi nimi, násobené konfrontáciou idey o ruskom veľmocenskom poslaní s realitou zdvihnutej vlny nacionalizmu a lokálneho patriotizmu, predstavovali podľa autora hlavné korene „protigorbačovského“ prevratu v auguste 1991. Otvorili aj cestu k rozpusteniu ZSSR a vzniku Spoločenstva nezávislých štátov.

Štvrtá, záverečná časť publikácie je venovaná problémom bezpečnosti „nového“ Ruska v rokoch 1991 – 1993. Autor tu predovšetkým charakterizuje politický vývin ruského ministerstva obrany a ruskej armády i vznik patovej situácie v riadení a kontrole bezpečnostných zložiek, ktorá vyvrcholila tzv. „Jelcinovým prevratom“ v októbri 1993. Dokumentuje, že ruská vojenská doktrína je silno poznamenaná dedičstvom ZSSR a to najmä z hľadiska veľmocenských ambícií Ruska, ako aj vplyvu armádnych špičiek a bezpečnostných zložiek na zahraničnú a vnútornú politiku. Pod týmto zorným uhlom a s prihliadnutím na niektoré otázky nad výkonom moci v Rusku (stabilita mocenských štruktúr, vplyv organizovaného zločinu a pod.) sa na záver zamýšľa nad možnou perspektívou ruských záujmov.

Kniha je doplnená stručným doslovom od Z. Šámela, ktorý základné úsudky jej autora sleduje a overuje na realite vývoja v Rusku v rokoch 1994 – 1997.

J. Štaigl

KRONIKA

KONFERENCIA SLOVÁCI V REVOLÚCII 1848 – 1849 A JEJ KONTEXT

150. výročie revolúcie 1848 – 49 sa stalo vítanou príležitosťou pre historikov všetkých okolitých krajín na bilancovanie výsledkov, ku ktorým historická veda v posledných desaťročiach dospela, resp. na revíziu mnohých tvrdení a pokus o nový pohľad po odstránení zakorenených ideologických bariér. V Maďarsku sa revolúcia zbavuje svojho revolučného pátosu a pod vplyvom zahraničných podnetov, ale i vlastného výskumu a koncepcných úvah, sa relativizujú viaceré donedávna pevne zakotvené axiómy. Laická verejnosť je síce v rozpakoch, ale historici, najmä dynamická a medzinárodne erudovaná stredná generácia, ukazuje schopnosť kritickej sebareflexie a nových pohľadov. V Čechách dominovali podujatia v Litomyšli, najmä podnetnými interdisciplinárnymi pohľadmi a v Kroměříži reprezentatívnu prehliadkou stredo európsky zakotvene tvorivej konfrontácie a diskusie, keď sa národné dejiny dostávajú do toľko proklamovaného európskeho kontextu nielen verbálne, ale fakticky a v najširších súvislostiach. Susedné Rakúsko bolo výnimkou z tohto na Čechoch a Maďaroch prezentovaného modelu. Slobodný vývoj historickej vedy umožnil rakúskym kolegom organizovanie komorných podujatí k parciálnym otázkam i veľkých medzinárodných diskusných fór, ako aj vydanie viacerých kvalitných monografií.

Slovenská historická veda ešte stále nevie „strávit“ a „prekonať“ mnohozväzkové dielo Daniela Rapanta, čo je dôsledkom aj faktu, že revolúcia nepatrila ani predtým, ani v súčasnosti medzi profilujúce témy historickeho výskumu. Jej dynamika a vnútorná zložitosť spôsobuje, že je takmer nemožné získať na nej lacné vavríny bez adekvátnej heuristiky a poznania v súčasnosti už neprehľadnej odbornej literatúry. Tomuto neradostnému stavu zodpovedalo aj zastúpenie Slovenska na spomínaných podujatiach v zahraničí, kde sa medzi referentmi opakovalo takmer výlučne jedno meno.

Na Slovensku sa uskutočnili dve podujatia k téme revolúcie, ak medzi ne pochopiteľne nerátame odhaľovanie pamätnej tabule pripomínajúcej založenie Slovenskej národnej rady vo Viedni, následnú slávnostnú akadémiu vo viedenskom Slovenskom inštitúte, a ďalšie skôr, spoločensky ladené aktivity.

V marci 1998 zorganizoval odborný seminár Historický ústav SAV. Bilancia historickeho výskumu prezentovaná v jeho rámci nezanechala v autorovi týchto riadkov dobrý dojem. Hoci na seminári vystúpili prakticky všetci, ktorí majú k revolúcii čo povedať, vypočuli sme si neraz oprášené referáty aj spred niekoľkých desaťročí a diskutovalo sa k otázkam podružným a menej dôležitým. Naopak, podnetné referáty zostali bez odozvy a zásadné problémy diskusia dôsledne obchádzala. Ukázalo sa, ako málo čítame susedov a svet, možno preto si nevedomujeme, že zatiaľ čo my prešľapujeme na mieste, iní postúpili podstatne ďalej. Zotrvávanie v podobnej nevedomosti však nepatrí k charakteristike len tejto témy. Navyše diskusia v Bratislave ukázala, že stále prítomná nacionálna optika aj na takomto fóre často ovplyvňovala jej smer a úroveň.

Tento úvod bol potrebný na to, aby sme vyjadrili istú skepsu a nevelké očakávania, ktoré panovali medzi odborníkmi v súvislosti s pripravovanou a na Slovensku najväčšou odbornou akciou k revolúcii 1848 – 49. Jej organizátorom bola Matica slovenská a uskutočnila sa v dňoch 17. – 18. 9. 1998 v Myjave, teda symbolicky na miestach spätých so septembrovým povstaním meruómskeho roku. Veľkoryso koncipované medzinárodné podujatie nakoniec v dôsledku viac i menej objektívnych príčin zostalo podujatím okypteným o viacerých ohlásených referentov, o početnejšie odborné publikum a nakoniec aj o tak potrebnú diskusiu, na ktorú nezvyšil ani čas, ani dostatočný počet diskutérov.

Podujatie v komornom a dôstojnom prostredí hotela Sanus otvoril príhovorom predseda Matice slovenskej J. Markuš. Po slávnostne ladených úvodných slovách začalo odborné rokovanie referátom J. Bobokovej, ktorého úlohou bolo ukázať revolučný proces v najširšom európskom kontexte. Škoda, že v dôsledku izolovaného postavenia a rozsiahleho záberu uvedeného vystúpenia nebola šanca prekročiť učebnicovú úroveň. J. Mésároš sa mal pôvodne zamýšľať nad osobitosťami revolúcie v habsburskej monarchii, aj on však tému zúžil na chronicky známu konfrontáciu názorov niektorých kľúčových osobností, z ktorej len ťažko mohli vzísť podnety na diskusiu. Neprítomný J. Hučko poslal štandardný referát o konštituovaní a pôsobení SNR počas revolúcie. E. Haraksim konfrontoval

programy národnoemancipačných hnutí v Uhorsku a V. Matula si všimol slovanský aspekt v slovenskej politike počas revolúcie. Formovaním a charakteristikou slovenského revolučného programu sa zaoberali príspevky M. Otčenáša a L. Frankovej.

Ďalší blok referátov patril k najkvalitnejším. V. Dangel v poslucháčsky najvd'áčnejšom referáte podujatia poodhalil legendami opradené septembrové povstanie a ukázal jeho priebeh a účastníkov v reálnom svetle, so všetkými kladmi a nedostatkami. Na pozadí jednej vojenskej výpravy predviedol výstižnú ukážku „Alltagsgeschichte“ v praxi. M. Podrimavský sa zamýšľal nad odkazom a vnímaním revolúcie v pamäti Slovákov a nad funkčným uplatňovaním jej postulátov v národnoemancipačnom zápase ďalších desaťročí. R. Dupkala sa v netradičnom, trochu zjednodušenom a nie jednoznačne prijatom referáte pokúsil o osvetlenie filozofických východísk ideológie „národnostného činu“. Hoci názov referátu modifikoval a užšie vymedzil, jeho dikeiu vyjadřilo výstižne aj pôvodné pomenovanie. E. Hrabovcová vystúpila s referátom, ktorý odborníci očakávali azda najviac. Téma revolúcie v Uhorsku vo vzťahu ku katolíckej cirkvi nepatrí k častým, a aj preto viaceré podnety tvorili to nazaujímavejšie, čo na konferencii odznelo.

Prvý deň rokovania ukončilo priateľské posedenie torza účastníkov, ktoré umožnilo nadviazať kontakty a prediskutovať to, na čo nezvyšil čas v priebehu dňa.

Na druhý deň odznela pestrá zmes referátov, v ktorej sa len miestami darilo nachádzať spoločné styčné body. Výnimkou bolo azda vystúpenie J. Rychlíka o vzťahoch Čechov a Slovákov v revolúcii a referát D. Škvarnu o slovenských štátoprávných snahách od septembrového povstania. Vystúpenia I. Sedláka a L. Ceroviča sa zaoberali študentskými pohybmi medzi Slovákami, resp. Srbmi na bratislavskom lýceu. Trochu vo vzduchu zostali visieť referáty M. Kumoviča o Matici srbskej v rokoch 1848 – 49, informácia O. Pavúkovej o niektorých písomných pamiatkach na revolučné obdobie, referát C. Krausa o revolúcii v poézii slovenských romantikov a R. Holeca o sociálno-ekonomických výsledkoch revolúcie, zúžených na relativizovanie ekonomického dosahu zrušenia poddanstva a likvidácie vnútornej colnej hranice.

Po skončení vedeckej časti si účastníci podujatia prezreli nové expozície v Múzeu SNR na Myjave a odviezli sa do obce Vrbovce-Šance. Tu, kde dobrovoľníci v septembri 1848 v prekročili slovensko-moravskú hranicu, sa zúčastnili na odhalení nového pamätníka. Spoločenská časť osláv pokračovala na Myjave večer a nasledujúci deň literárno-hudobnou kompozíciou, historickým sprievodom i celonárodným slávnostným zhromaždením. Spomienkové slávnosti sa odohrali aj v Brezovej pod Bradlom a v Čadci.

Dôstojným, a predpokladám, i odborne kvalitatnejším zavřením vedeckej časti osláv, medzinárodnej konferencie v Myjave, by malo byť vydanie zborníka, ktorý by mal vyjsť v priebehu roku 1999 pod gesciou Matice slovenskej. Veľkoryso poskytnutý priestor a dostatočný čas na prípravu príspevkov umožnia vo svojej finálnej podobe nastaviť verné zrkadlo historickej obci o úrovni nášho poznania tohto stále zanedbávaného obdobia národných dejín, ktoré je zatiaľ, žiaľ, len verbálne deklarované ako jedno z ich kľúčových.

R. Holec

VEDECKÝ SEMINÁR VOJENSKÝCH HISTORIKOV K NÁRODNOSTNEJ OTÁZKE

Vojenský historický ústav usporiadal 9. decembra 1998 seminár na tému *Národnostná otázka v armáde na území Slovenska vo vzťahu k Slovákom (1867 – 1945)*. Seminár bol súčasťou a zároveň výstupom vedeckého projektu Ministerstva obrany SR zameraného na zaplnenie „bielych“ miest slovenských národných dejín spätých s vojenskou problematikou v širokom časovom rozmedzí od polovice deväťnásteho storočia až po druhú svetovú vojnu.

Okrem vedeckých a odborných pracovníkov VHÚ, zástupcov ďalších humanitne zameraných inštitúcií Ministerstva obrany SR, sa ho zúčastnili aj odborníci z Historického ústavu SAV.

Na seminári odznelo šesť referátov. Následná živá diskusia prítomných potvrdila skutočnosť, že tejto problematike nebola v minulosti venovaná patričná pozornosť.

Referát PhDr. Vladimíra Segeša *Východiská a rámec národnostnej otázky v habsburskej armáde do polovice 19. storočia* predstavoval zaujímavý vstup do širokospektrálnej problematiky.

Referent na konkrétnych príkladoch jednotlivých foriem existencie stredovekej spoločnosti a jej vojsk podčiarkol potrebu diferenciacie pojmov národ, etnikum, vlasť, štát. Poukázal na hierarchiu pojmov vtedajšej spoločnosti, akými boli: vierovyznanie, stavovská príslušnosť, regionálna príslušnosť, štátna príslušnosť, národnosť a charakterizoval hlavné črty vojenstva a jeho osobitosti v Uhorsku so zreteľom

na Slovensko, najmä po vzniku stálej armády r. 1649, resp. od začiatku 18. storočia. Bližšie sa venoval otázke percentuálneho zloženia armády a zvyšovania podielu verbovaných husárskych plukov z Uhorska a zo Slovenska. Prednášajúci pútať „okorenil“ vystúpenie ilustráciami obrázkov z každodenného života vojakov podľa prvých známych slovenských predpisov z 2. pol. 18. storočia, preložených z nemčiny. Dôležitou súčasťou poznania vzťahov multinárodných armád je problematika výskumu jazyka cez dobovú prísahu a výcvik, čomu venoval patričnú pozornosť.

V záverečnej časti svojho referátu sa autor venoval otázke identity dôstojníkov a generálov slovenského pôvodu, resp. rodom zo Slovenska. Hoci výskum tejto problematiky je stále otvorený, snažil sa poukázať na všeobecné i špecifické charakteristické črty habsburskej armády z hľadiska sociografického, psychologického a morálneho (napríklad otázka vojenskej a dôstojníckej cti). Okrem prezentácie niekoľko desiatok mien, priblížil poslucháčom úryvky zo zachovaného vlastného dvojjazyčného životopisu (slovenského a nemeckého) známeho vojenského kartografa Jána Lipského. Priemet spoločensko-sociálnych limitov v armáde ilustroval na príklade legendárneho Ladislava Škultétyho-Gabriša.

Národnostnú problematiku v rakúsko-uhorskej armáde vo vzťahu k Slovákom až do vypuknutia prvej svetovej vojny bohato dokumentoval referát PhDr. Vojtecha Dangla, CSc.

Problematiku analyzoval v troch tematických okruhoch. V prvom ilustroval postoj maďarských vládnucich tried k národnostnej otázke v armáde a na príkladoch poukázal na ich skutočné ciele, skrývajúce sa za heslami „národných požiadaviek“ a zároveň tým bližšie osvetlil aj reakciu slovenskej politickej reprezentácie na vojenskopolitické problémy predvojnového obdobia. Keďže podstatná časť náplne národného hnutia Slovákov v tejto dobe mala jazykový ráz, autor sa sústredil na tie stránky vnútornej štruktúry rakúsko-uhorskej armády, v ktorých sa jazykovo-národnostné požiadavky najcitlivejšie dotýkali slovenskej spoločnosti a boli najčastejšie predmetom kritiky a diskusie.

V druhom okruhu prednášajúci uviedol niektoré štatistické údaje o národnostnom zložení spoločnej armády a honvédstva na území Uhorska, ako aj účasti Slovákov v ozbrojených silách monarchie. Na rozobore údajov o niektorých plukoch doplnovaných z územia Slovenska, ilustroval, že miera úplnosti a spoľahlivosti dobových štatistických údajov je z rôznych príčin stále otázna. Zároveň zdôraznil fakt, že v dobových výkazoch bol uvádzaný v prvom rade vzťah k dynastií, náboženská príslušnosť, pôvod, a systematickejšie štatistické údaje k národnostnej otázke sú k dispozícii až od roku 1870, údaje o materinskom jazyku vo vojenských štatistikách sa objavovali až od roku 1895. Polemizujúci s niektorými údajmi z najnovšej zahraničnej literatúry, referujúci poukázal na potrebu korigovať niektoré prístupové trendy a kritériá hodnotenia pri výskume tejto problematiky.

V tretej časti svojho referátu sa V. Dangel sa zmienil o niektorých novších výsledkoch bádania národnostnej problematiky v oblasti štúdia dôstojníckeho zboru. Analyzoval faktory, ktoré ovplyvňovali výber dôstojníkov do rakúsko-uhorskej armády a sústredil sa na tento fenomén v rámci slovenskej spoločnosti. Poukázal na asimilačné prvky v rámci armády, na nezáujem o dôstojnícke povolanie v radoch slovenskej spoločnosti v desaťročí pred prvou svetovou vojnou, ako aj na postoj slovenskej politickej reprezentácie k tzv. „dôstojníckej otázke“.

PhDr. Marián Hronský, CSc. vystúpil s príspevkom *K národnostnej otázke rakúsko-uhorskej armády za prvej svetovej vojny – Národnostné zloženie rakúsko-uhorskej armády vo vzťahu k Slovákom v roku 1918*. Autor poukázal na to, že úpadok a rozpad Rakúsko-Uhorska pred prvou svetovou vojnou treba vidieť vo vzájomnej previazanosti jej vnútornej a zahraničnej politiky, vo vzájomnej súvislosti národnostného problému a zahranično-politického faktora. Analyzoval faktory, ktoré súviseli s nevyriešenou národnostnou problematikou mnohonárodnostnej armády a jej konkrétne formy prejavov počas I. svetovej vojny. Poukázal na tradičný a trvalý spor budapeštianskej a viedenskej politiky, ktorý popri národnooslobodzovacom hnutí slovanských národov rozhodujúcou mierou vplýval na celkový rozklad rakúsko-uhorskej armády.

Referent poukázal na silnejúce antimilitaristické tendencie v slovenskej verejnosti už v predvečer prvej svetovej vojny a priblížil situáciu na Slovensku po prepuknutí vojnového ošiaľu po vyhlásení čiastočnej mobilizácie. Analyzoval zároveň postoj slovenských politických strán. Poukázal na uspokojivé hodnotenie priebehu mobilizácie na Slovensku, ktoré vyplynulo zo správ županov jednotlivých slovenských žúp. V súvislosti s opisom priebehu frontových bojov, M. Hronský uviedol, že v prvom roku vojny rakúsko-uhorské velenie hodnotilo Slovákov za najspoľahlivejšiu národnosť monarchie. Na pozadí širších súvislostí zachytil prvé prechody slovenských vojakov na ruskú stranu. Bližšie rozviedol preventívne formy opatrení zo strany velenia voči dezerciam, ktoré sa po roku 1915 v armáde uplatňovali. Priblížil súvislosti s Brusilovovou ofenzívou roku 1916, ako aj výrazne straty

slovenských jednotiek. Chronologicky opísal priebeh narastajúcich vojenských vzbur slovenských plukov na talianskom fronte v roku 1918. Širšie sa venoval otázke dislokačnej politiky rakúsko-uhorskej armády počas I. svetovej vojny.

Postavenie Slovákov v dôstojníckom zbore čs. armády 1918 – 1938 bol názvom ďalšieho referátu, ktorý predniesol kpt. Mgr. Miloslav Čaplovič. Prednášajúci podotkol, že výskum problematiky je zatiaľ v počiatkoch. V úvode zhrnul doterajšiu produkciu slovenskej historiografie k prednášanej problematike. Zároveň sa snažil rekapitulovať výsledky, ku ktorým dospel prednášajúci vlastným archívnym výskumom, ale otvoril i celý rad problémov a nevyriešených otázok, s ktorými sa výskum národnostnej otázky v čs. armáde v medzivojnovom období bude musieť vyrovnáť.

V ďalšej časti referátu sa M. Čaplovič sústredil na formovanie dôstojníckeho zboru, pričom sa venoval hodnotnému a funkčnému zaradeniu tých dôstojníkov, ktorí prešli do čs. brannej moci z bývalej rakúsko-uhorskej c. a k. armády a zotrvali v činnej službe novovytvorenej čs. armády, ako aj dôstojníkov, ktorí počas I. svetovej vojny bojovali v čs. légiach.

Patričnú pozornosť prednášajúci venoval vojenskému školstvu prvej republiky, pričom uviedol ich vznik a zameranie, ako aj početné zastúpenie Slovákov v nich a počty vyradených absolventov. Poukázal na determináciu hospodárskych a sociálnych činiteľov, ktoré ovplyvňovali počty Slovákov v dôstojníckom zbore, ako aj na politické zretele prijímania uchádzačov na vysoké školy. Venoval sa aj problému postavenia Slovákov v čs. armáde na stránkach slovenských novín a časopisov.

Osobitnú pozornosť venoval hodnotnému a funkčnému zaradeniu dôstojníkov v 30. rokoch. Skonštatoval, že počet slovenských dôstojníkov koncom tridsiatych rokov vzrástol dvojnásobne, vychádzajúc z prvej štatistiky početného zastúpenia Slovákov k 1. 1. 1937. Poslucháčom priblížil početný stav dôstojníkov, aký bol počas septembrovej mobilizácie v roku 1938.

PhDr. František Cséfalvay, CSc. vystúpil s krátkym referátom k problematike *Národnostné zloženie vojakov z povolania slovenskej armády v marci 1939*, v ktorom zhrnul výsledky, ku ktorým dospel na základe sondy fondu spravodajského oddelenia slovenskej armády, hlavne kartotéky osobností (nachádzajúce sa vo Vojenskom historickom archíve Trnava), ktoré boli aktivované počas malého slovensko-maďarského pohraničného konfliktu v marci 1939. Avšak ako autor podotkol, číselné ukazovatele jednotlivých národností a percentuálne priblíženie vojakov z povolania jednotlivých národností, ku ktorým sa autor dopracoval, nemožno považovať za konečné, nakoľko kartotéka nie je úplná. K tejto problematike nakoniec v diskusii zaznela požiadavka potreby konfrontácie s ďalšími prameňmi.

Referát PhDr. Pavla Šimuniča, CSc. *Národnostná otázka v slovenskej armáde v rokoch 1939 – 1943* poukázal na to, že vzhľadom na určujúci štátotvorný prvok slovenského faktora v slovenskej armáde v rokoch 1939 – 1945, so všetkými jeho formálnymi a v mnohom i faktickými atribútmi, treba stavať otázku nie vo vzťahu k Slovákom, ale vo vzťahu ku všetkým ostatným národnostiam, žijúcim na území Slovenského štátu a Slovenskej republiky. Charakterizoval podmienky procesu vytvárania národnej armády. Referujúci zhrnul genézu percentuálneho podielu jednotlivých národností na zložení mužstva slovenskej armády k určujúcim dátumom jej pôsobenia počas druhej svetovej vojny. Uviedol podiel nemeckej menšiny na slovenskej armáde, podiel Maďarov, Ukrajincov (Rusínov) a českého obyvateľstva. Z referátu vyplynulo, že vo všetkých prípadoch bolo národnostné zloženie mužstva v armáde ovplyvnené hlavne percentuálnym podielom na počte štátnych občanov, populačnou silou jednotlivých ročníkov a ich celkovou schopnosťou vykonávať vojenskú službu. Avšak pod tlakom domácich a rišskych Nemcov a radikálnych Ľudákov museli vojenské orgány od počiatku riešiť postavenie a početné zastúpenie troch významných národnostných komunit v armáde – nemeckej, českej a židovskej.

Referent sa v ďalšej časti zameril na genézu konkrétnych krokov realizácie diskriminačných opatrení v armáde.

Záver seminára tvorila diskusia, ktorá dala mnoho podnetov na obohatenie tejto širokej problematiky, ktorá v dejinách Slovenska predstavuje jeden z najdôležitejších faktorov. Organizátori vyslovili predpoklad, že v blízkej budúcnosti prezentované referáty budú publikované či už v zborníkovej forme, alebo odbornom časopise.

M. Stanová

POUČNÝ POHLED DO ZPĚTNÉHO ZRCÁTKA

„Dokud nepoznáme, proč a jak se část československé inteligence podílela na čistkách i dalších formách politické perzekuce svých kolegů, těžko pochopíme nejen vývoj a osudy vědy a jejích tvorců ve více než čtyřech desetiletích komunistického režimu, ale i současné postavení a úkoly vědecké práce,“ řekl na zahájení konference *Věda v Československu v letech 1945 – 1953* rektor Univerzity Karlovy v Praze prof. JUDr. Karel Malý, CSc. Jeho slova předznamenala celé jednání, které se za účasti více než stovky vědeckých, výzkumných a pedagogických pracovníků z USA, SRN, Polska, Slovenské republiky a České republiky pokusilo analyzovat složité osudy vývoje československé vědy na přelomu čtyřicátých a padesátých let. Konference, která se konala 18. a 19. listopadu 1998 v Praze, navazovala na obdobnou akci uspořádanou v loňském roce k problematice české a slovenské vědy v letech nacistické okupace a druhé světové války.

Že půjde o skutečně hlubokou a kritickou sondu do minulosti, která se zdaleka neomezí jen na oblast vědeckého bádání, naznačily už úvodní referáty přednesené prof. PhDr. Josefem Petráněm, CSc. a prof. PhDr. Janem Havránkem, CSc. Otevřeně poukázaly na složitost doby, kdy na jedné straně se věda i vědečtí pracovníci museli podřídit ideologickým dogmatům komunistického režimu, což nezřídka přineslo degradaci vědecké práce na pouhou služku plnicí stranická usnesení, na druhé straně však došlo také k některým nesporně pozitivním jevům, jako bylo založení Československé akademie věd v roce 1952 či vytváření nových vědeckých a výzkumných pracovišť v regionech. Československá věda se po roce 1945 rozvíjela v nové sociální a myšlenkové situaci, předznamenané nejen Mnichovem, nacistickou okupací a autonomním vývojem na Slovensku, ale také celkovým příklonem k levicovému pohledu na svět a zpočátku rovněž iluzemi o Sovětském svazu a lidové demokracii či socialismu jako řádu.

Vystřízlivění z těchto představ nebylo zdaleka tak rychlé, jak dnes někteří tvrdí, ale přicházelo postupně a bylo velmi bolestné. Nenaplněné iluze vystřídal strach, který postupně zachvátil také vědeckou frontu a stal se jednou z hlavních příčin toho, že i vědci zvučných jmen, kteří dokázali statečně vzdorovat nacistické totalitě, při nástupu nové totality zklamali – mnozí ji aktivně podpořili, jiní přitakávali, ale až na pár výjimek všichni mlčeli k tomu, že byli vyhazováni i jinak pronásledováni jejich bývalí kolegové a částo i přátelé. Nezřídka docházelo i k vyřizování osobních účtů. Stav vědy a vědecké obce se tak nijak výrazněji nelišil od situace v jiných oborech i celé společnosti.

Na úvodní referáty navázalo celkem 42 koreferátů rozdělených do 9 bloků, které podrobněji přibližovaly vývoj v jednotlivých oblastech vědeckého bádání, analyzovaly vztahové otázky či životní osudy některých významných vědeckých kapacit. Po každém bloku následovala diskuze, někdy opravdu bouřlivá, protože mnohá v koreferátech vyslovená fakta nebo názory byly nejen nové, ale i překvapivé; potvrzovaly, že naše poválečná historie je v řadě oblastí opravdu „polem neoraným“ a její objektivní poznání nelze nahradit pouhou záměnou znamének plus a minus. Snad vše bylo jinak, ale jen máloco přesně naopak.

První blok byl věnován otázkám *vysokých škol v letech 1945 – 1953* a referenti se zabývali nejen poválečným vývojem československého vysokého školství, ale i otázkami univerzitních svobod, podílu studentů na řízení fakult a na čistkách mezi jejich kolegy i profesorským sborem či srovnání československé reality s praxí v bývalé NDR.

Tématem druhého bloku byl *vznik Československé akademie věd a proměny vědeckých institucí*. V tomto rámci zazněla vystoupení přibližující peripetie vzniku ČSAV a likvidace České akademie věd a umění i dalších „buržoasních“ institucí, dobové a dějinné omezení ČSAV v době jejího vzniku a vývoj bohemistiky v poválečném období.

K velmi zajímavým patřil třetí blok nazvaný *Slovenské a polské paralely*. Mgr. Lýdia Kamencová z Ústředního archívu SAV hovořila o Slovenské akademii věd a umění a jejích vědeckých programech a PhDr. Jozef Klačka ze stejné instituce o postavení Umělecké a vědecké rady ve vědě na Slovensku. Oba koreferáty potvrdily, že přes některá specifika se vývoj ubíral stejným směrem jako v českých zemích a slovenská věda byla v rozvoji a bádání zejména slovenské problematiky značně omezována v rámci boje proti tzv. slovenskému buržoasnímu nacionalismu. Blok doplnil koreferát o polsko-českých vědeckých kontaktech na přelomu čtyřicátých a padesátých let.

Další blok byl věnován vztahu vědy a kultury s důrazem na muzejní práci, pátý blok vztahu vědy a politiky. Zajímavé byly údaje o průběhu pounorových čistek na pražských vysokých školách [šlo v průměru o 10 – 15 % studentů, vyšší poměr byl jen na Filozofické (21 %) a Právnické fakultě (42%) Univerzity Karlovy], stejně jako analýza rozdílného přístupu komunistického režimu k různým typům

vysokých škol. K velmi působivým patřilo vystoupení zabývající se osudy perzekvovaných vědeckých a pedagogických pracovníků, kteří i ve vězení či táborech nucených prací pokračovali ve své práci a předávali znalosti spoluvězněm.

V rámci bloku Splečenské vědy byl analyzován vývoj v československé sociologii, filozofii a vojenské vědě. Sedmý blok se zabýval problematikou historiografie včetně možností a mezí historického hodnocení let 1948 – 1953 a osobnosti Jaroslava Šusty. Poslední dva bloky byly věnovány vztahu mezi vědou a filmem a rozvoji přírodních věd – od biologie přes chemii a logiku až po fyziku.

Konference Věda v Československu v letech 1945 – 1953, kterou uspořádal Ústav dějin a archiv Univerzity Karlovy ve spolupráci s Archivem akademie věd České republiky, přinesla možná více otázek než odpovědí, stala se však především solidním a poučným pohledem „do zpětného zrcátka“. Nejen tím, že připoměla vědecké frontě její dluhy a slabá místa, ale zejména poznáním jak důležitá a opravdu nezastoupitelná je svoboda vědeckého bádání i osobní statečnost vědců, pro které nesmějí platit žádná ideologická ani jiná omezení a tabu.

J. Bilek

BIBLIOGRAFIA

VOJENSKÉ DEJINY SLOVENSKA

(Výberová bibliografia V. – 1997)

BOŽENA ŠEĎOVÁ – MÁRIA STANOVÁ

DO ROKU 1526

NEKUDA, V.: Morava ve středověku. – Brno : Moravské zemské muzeum, 1997. – 90 s. : fotogr. XXII. Kongress der Internationalen Kommission für Militärgeschichte, Wien 9. – 13. September 1996 : Von Crécy bis Mohács Kriegswesen im späten Mittelalter /1346 – 1526/ : Acta 22. – Wien : Heeresgeschichtliches Museum, 1997. – 408 s.

* * *

KLEIN, B.: Vojensko-geografické aspekty rímskej obrany na strednom Dunaji v 1. – 4. storočí. – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 1 (1997), s. 5 – 22

KLEIN, B.: Významné bitky vo vojenských dejinách Slovenska : Bitka pri Vogastisburgu 631; Bitka pod Devinským hradom 864, Bitka pri Bratislave 907; Bitka pri rieke Slanej 1241. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 4, č. 1 (1997), s. 10 – 21

RÁZSO, G.: Hungarian strategy against the Ottomans /1365 – 1526/ – In: XXII. Kongress der Internationalen Kommission für Militärgeschichte, Wien 9. – 13. September 1996. Acta 22. – Wien : Heeresgeschichtliches Museum, 1997. – S. 226 – 237

SEGEŠ, V. – DANGL, V.: Bitka pri Rozhanovciach v r. 1312, pri Lučenci v r. 1451, pri Moháči v r. 1526. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 4, č. 1 (1997), s. 22 – 23

SEGEŠ, V.: Die Städte in der Slowakei und das Militärwesen an der Wende des Mittelalters. – In: XXII. Kongress der Internationalen Kommission für Militärgeschichte, Wien 9. – 13. September 1996. Acta 22. – Wien : Heeresgeschichtliches Museum, 1997. – S. 238 – 247

SEGEŠ, V.: Husiti a Jiskrovo panstvo na Slovensku a bitka pri Lučenci (1451). – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 4, č. 1 (1997), s. 26 – 30

SEGEŠ, V.: Zápas o konsolidáciu Uhorska a bitka pri Rozhanovciach. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 4, č. 1 (1997), s. 22 – 25

ULIČNÝ, F.: Fenomény slovenských dejín v stredoveku. – In: Historický časopis. – Roč. 45, č. 1 (1997), s. 38 – 43

* * *

BARTL, J.: Kráľ v znamení havrana. – In: Národný kalendár 1998. – Martin : Matica slovenská, 1997. – S. 49 – 51 /Matej Korvín – protiturecká obrana/

KLEIN, B.: Tatárske plienenie : Bitka pri rieke Slanej v apríli 1241 sa stala osudnou nielen pre kráľa. – In: Slov. republika víkend. – Roč. 4, č. 51/52 (1997), s. 8

OSLANSKÝ, F.: Méty žoldnierskeho hajtmána. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 7 (1997), s. 4 – 5 : obr. /Ján Jiskra z Brandýsa a boj o uhorskú korunu/

POLAKOVIČ, Š.: Tragédia bitky pri Bratislave : Slovenskosť Svätoplukovej ríše je neodškriepiteľným faktom. – In: Slov. republika víkend. – Roč. 4, č. 9/49 (1997), s. 4

RUTTKAY, A.: Armády našich predkov : Štát a štátnosť sa vždy opierali aj o vojenskú silu. – In: Slov. republika víkend. – Roč. 5, č. 1/2 (1997), s. 4 /9. st./

SEGEŠ, V.: Bitka pri Rozhanovciach : Zápas o konsolidáciu Uhorska v 14. storočí vyústil do krvavého boja. – In: Slov. republika – Víkend. – Roč. 4, č. 45/256 (7. 11. 1997), s. 3

SEGEŠ, V.: Pokorenie Omodejovcov : Rozhodnutie pri Rozhanovciach. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 10 (1997), s. 6 – 7

SEGEŠ, V.: Vzdorokráli z vôle Byzancie : Problematické žezlo Ladislava II. a Štefana IV. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 5 (1997), s. 6 – 7

TRÍSKOVÁ, H.: Rímska provincia Panónia. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 7 (1997), s. 2 – 3 : obr.

1526 – 1914

HOLEC, R.: Tragédia v Černej a slovenská spoločnosť. – Martin : Matica slovenská, 1997. – 269 s.
MÓRIC BEŇOVSKÝ 1746 – 1786 – 1996: CESTOVATEĽ, VOJAK, KRÁĽ. Súbor štúdií / Zost. Michal Kocák – Martin : Matica slovenská, 1997. – 100 s.

TÖRTNÉLMI KÖZLEMÉNYEK: Abaujtorna vármegyére és Kassa múltjából : Historické zvesti : Z minulosti Abovsko-turnianskej župy a Košíc. – Forró 1997, č. 1. – 293 s.

* * *

DANGL, V.: Bitka pri Smoleniciach v r. 1704 a pri Trenčíne v r. 1708. – In : Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 4, č. 1 (1997), s. 56 – 69 : mp.

DANGL, V.: Bitka pri Žarnovici a Leviciach v r. 1664, pri Parkane (Štúrove) v r. 1683 a zánik osmanskej moci v Uhorsku. – In : Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 4, č. 1 (1997), s. 45 – 55 : mp.

DANGL, V.: K otázke zapojenia Juraja I. Rákociho do tridsaťročnej vojny. – In: Sborník vlastivedných prác z Podblanicka : K 350. výročiu bitvy u Jankova 1645 – 1995. – Benešov 1997. – S. 119 – 125

DANGL, V.: Obliehanie Filakova v r. 1593, bitka pri Parkane (Štúrove) a dobytie Nových Zámkov v r. 1663. Bitky a boje na slovensko-tureckom pomedzí v 16. a 17. stor. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 4, č. 1 (1997), s. 34 – 44 : mp.

DANGL, V.: Revolúcia rokov 1848 – 1849 a boje slovenských dobrovoľníkov : Najdôležitejšie bitky na území Slovenska v 19. storočí. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 4, č. 2 (1997), s. 2 – 13

DANGL, V.: Začiatky tureckej expanzie a bitka pri Moháči r. 1526. – In : Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 4, č. 1 (1997), s. 31 – 33

DOMONKOS, G.: A Kassai királyi hadszertár fegyverzete és felszerelése a XVI. – XVII. századi inventáriumok tükrében. – In: Hadtörténelmi közlemények. – Roč. 110, č. 4 (1997), s. 667 – 747 : mp., nákr., tabl. /voj. sklady – Košice – zásobovanie/

FIALA, J.: Pruská okupace Olomouce 28. 12. 1741 – 23. 4. 1742. – In: Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci 5 (24) 1996. – Olomouc 1997. – S. 43 – 80

GOSIOROVSKÝ, I.: Prusko-rakúska vojna v roku 1866 : Bitka pri Lamači : Najdôležitejšie bitky na území Slovenska v 19. storočí. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 4, č. 2 (1997), s. 14 – 19

CHURÝ, S.: Súdna správa v Liptove v roku 1849. – In: Slovenská archivistika. – Roč. 32, č. 1 (1997), s. 71 – 80

KLEIN, B.: Geografické a kartografické súvislosti vojenských plánov obrany Karpát na začiatku 19. storočia. – In: Historické mapy : Zborník z vedeckej konferencie 24. – 25. apríla 1997. – Bratislava : Kartografická spoločnosť SR – SNA, 1997. – S. 150 – 156

KUPKA, V.: Výpad posádky Terezín v červenci 1866. – In: História a vojenství. – Roč. 46, č. 2 (1997), s. 16 – 25 : fotogr., mp.

TASKARIN, C.: L'art de guerre dans l'Empire Ottoman et la bataille de Mohács /jusqu'au XVI Siècle/. – In: XXII. Kongress der Internationalen Kommission für Militärgeschichte, Wien 9. – 13. September 1996. Acta 22. – Wien : Heeresgeschichtliches Museum, 1997. – S. 207 – 217 /Osmanská ríša – voj. umenie – bitka pri Moháči/

* * *

AMBROŽ, S.: Tragické následky výbuchu míny na Dunaji. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 9 (1997), s. 9 : fotogr. /výcvik prísl. c. a k. pionierskeho bataliónu č. 1 – 4. sept. 1909/

BARTL, J.: V mene slobody i šľachtických výsad : Stavovské povstania v 17. storočí. – In: Národný kalendár 1998. – Martin : Matica slovenská, 1997. – S. 53 – 56

GOSIOROVSKÝ, I.: Podmaršal Karol Jozef Hadík : Z neznámych stránok našich vojenských dejín. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 5 (1997), s. 9 : obr.

GOSIOROVSKÝ, I.: Poľný maršal Ondrej Hadík : 1., 2. : Z neznámych stránok našich vojenských dejín. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 3 – 4 (1997), s. 9 : fotogr.

- GOSIOROVSKÝ, I.:** Slovenská národná rada z rokov 1848 – 49. – In: A-magazín. – Roč. 4, č. 2 (1997), s. 24 – 27 : fotogr.
- HOLEC, R.:** Dosah krvavej nedele : Černovská tragédia spropagovala slovenskú otázku. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 8 (1997), s. 9 – 10 : fotogr.
- HOLEC, R.:** Tragické poslanstvo Černovej : Nad 90. výročím udalosti, ktorá demaskovala brutálny šovinizmus Uhorského štátu. – In: Slovensko. – Roč. 21, č. 4 (1997) s. 3 – 5
- JAMBOR, L.:** Večný husár : Príbeh vojaka, ktorý slúžil štyrom panovníkom. – In: Obrana: Roč. 5, č. 51 – 52 (1997), s. 32 – /Ladislav Gabriš-Škultéty/
- KOVÁČ, D.:** Hľadanie na prelome storočí : Slovenská politika a medzinárodné vzťahy. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 2 (1997), s. 12 – 13 : fotogr.
- MACHO, P.:** Od Bieleho Uhorska k samostatnému Slovensku : Zabudnutý historik Jozef Hložanský. – In: Historická revue. – Roč. 8, s. 7 (1997), s. 18 – 19
- MRVA, I.:** Vešelénihó sprisahanie : Palatín proti cisárovi. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 10 (1997), s. 8 – 10
- NEMCOVÁ, Z.:** Delá a pušky z Bratislavy : Začiatky výroby strelných zbraní. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 7 (1997), s. 6 – 7 : obr.
- PODEMLINSKÝ, O.:** Metále miesto vďaky : Na vojenskej sile uhorskej pechoty mali Slováci vždy najväčšiu účasť. – In: Slov. republika víkend. – Roč. 4, č. 42/239 (1997), s. 12
- SEGEŠ, V.:** Vzdorokráli z vôle Byzancie : Problematické žezlo Ladislava II. a Štefana IV. – In : Historická revue. – Roč. 8, č. 5 (1997), s. 6 – 7 : obr. – /byzantské vojenské umenie v Uhorsku/
- STOROČNICA VLASTENCA JOZEFA MARTINA KRISTÍNA.** – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 3 (1997), s. 6 : fotogr.
- 1914 – 1918**
- KŘÍŽEK, J.:** Němci, Lenin a čs. legie. – Praha : Vyšehrad, 1997. – 110 s.
- PLESINGER BOŽIKOV, M.:** Vzpomínky na prvni odboj. – Praha : Společnost Edvarda Beneše, 1997. – 84 s.
- WARNER, P.:** První světová válka. / Z angl. přel. J. Hrdina. – Ostrava : Oldag, 1997. – 306 s. : fotogr., mp. – Lit., reg.
- ZBOROV 1917 – 1997 /** Pripr. J. Galandauer, P. Hofman, I. Šedivý – Praha : MO ČR – AVIS, 1997. – 158 s., fotogr. príl. – Výber. bibliogr.
- * * *
- HRONSKÝ, M.:** Pohyb východného frontu (august 1914 – máj 1915) a jeho dosah a ohlas na Slovensku. – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 1 (1997), s. 23 – 32
- * * *
- BOŘIL, J.:** „Kázeň sboru je dobrovolná, ale přísná“ : 24. září 1917 byl v italské Padule vydán Organizační řád Československého dobrovolnického sboru v Itálii (ČDS). – In: Národní osvobození. – Roč. 75, č. 22 (1997), s. 7
- ČAPLOVIČ, M.:** Polemika okolo pomníka : Štefánikovu sochu na Štefánikovu ulicu. – In: Košický večer. – Roč. 8, č. 221 (14. 11. 1997), s. 6
- ČAPLOVIČ, M.:** Výstrely z Dunaja : Riečna flotila v 1. svetovej vojne. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 9 (1997), s. 13 – 14 /Cisárska a kráľovská Dunajská flotila/
- DUDEKOVÁ, G.:** Život vo vykoľajenom svete. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 8 (1997), s. 11 – 12 : fotogr. – /dôsledky bojov na vých. Slovensku/
- HANČIN, V.:** Pomník popraveným. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 7 (1997), s. 28 – /vzbura prísl. náhr. prápr. 72. pešieho pluku voj. posádky v Bratislave/
- HRONSKÝ, M.:** Boj o Slovensko a Trianon (1918 – 1920). – In: Knižná revue. – Roč. 7, č. 9 (1997), s. 4
- HRONSKÝ, M.:** Hor sa, vezmite pušky! Výročie vzbury slovenských vojakov v Kragujevci. – In: Národný kalendár 1998. – Martin : Matica slovenská, 1997. – S. 126 – 129
- HRONSKÝ, M.:** Mohyla na Bradle. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 19 (1997), s. 2
- K 80. VÝROČÍ BITVY U ZBOROVA 2. 7. 1917 :** (Podle ruského pravoslavného kalendáře 19. 6. 1917) : Autentický dopis 22-letého legionáře, staršího poddůstojníka Ludvíka Svobody, svému veliteli rozvěd-

ky, jak prožíval sám bitvu u Zborova. /LH-JŠ/ – In: Národní osvobození. – Roč. 75, č. 14 (1997), s. 8 : fotogr.

KLEIN, B.: Medzinárodná konferencia (kolokvium) k vstupu Rumunska do prvej svetovej vojny. – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 1 (1997), s. 139 – 140

LAVRINCOVÁ, L.: Sto rokov legionára Michala Dluhého. – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 19 (1997), s. 6 : fotogr.

MANNOVÁ, E.: Na troskách monarchie : Štátne a etnické vedomie Slovákov pred rozpadom Uhorska. – In: Obrana. – Roč. 8, č. 6 (1997), s. 16 – 18 : fotogr.

MICHÁLEK, S.: Kriesil ducha sebedovomá : Ján Papánek v talianskej légii. – In : Historická revue. – Roč. 8, č. 5 (1997), s. 27 – 28 : fotogr.

SLEPCOV, I.: Generál Kornilov na Slovensku. – In: Literárny týždenník. – Roč. 10, č. 16 (1997), s. 8

SLEPCOV, I.: Veršečky básnika dreva : Pochované dielo architekta Dušana Jurkoviča v zemi mohýl a križov. – In: Slov. republika. – Roč. 5, č. 109 (14. 5. 1997), s. 8 – 9 /voj. pomníky a cintoríny 1. svet. vojny/

ŠTĚRBA, V.: Vladivostok. – In: Národní osvobození. – Roč. 75, č. 25 – 26 (1997), s. 14 /r. 1918; 8. čs. strelecký sliezsky pluk/

VALIŠ, Z.: Armádní generál Sergej Vojcechovský. – In : Vojenské rozhledy. – Roč. 6, č. 1 (1997), s. 135 – 138

VZBURA V KRAGUJEVACI : Čriepky zo slovenskej vojenskej minulosti /-ský-/. – In : Obrana. – Roč. 5, č. 22 (1997), s. 9

1918 – 1938

JOHN, M.: Září 1938 : 1.díl : Přípravy nacistického Německa na přepadení Československa v roce 1938. – Brno : Bonus A, 1997. – 461 s. : tab., fotogr. pril. – Doplňky. Lit.

JOHN, M.: Září 1938 : 2.díl : Možnosti obrany Československa. – Brno : Bonus A, 1997. – 844 s. : tab. – Lit., zmeny zemepisných názvov po r. 1945.

DEÁK, L.: The Slovaks in Hungarian Politics in the Years 1918 – 1939. – Bratislava : Kubko-Goral, 1997. – 108 s. /maďarská politika – Slovensko/

STRCULA, J.: I tak to bylo : 1938. – Praha : Exact Bohemia, 1997. – 200 s.

* * *

BŘACH, R.: První kroky francouzské vojenské mise v Československu (únor – květen 1919). – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 4 (1997), s. 4 – 32 : sch.

BŘACH, R.: Příjezd francouzské vojenské mise do Prahy v únoru 1919. – In : Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 2 (1997), s. 26 – 48

ČAPLOVIČ, M.: Mierová organizácia čs. armády a jej vývoj na Slovensku (1918 – 1928). – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 1 (1997), s. 33 – 63 : mp., tabl.

ČAPLOVIČ, M.: Wehr-und paramilitärische Organisationen in der Slowakei zwischen 1920 und 1938 unter besonderer Berücksichtigung der Bauernreiterei. – In: Bürgertum und bürgerliche Gesellschaft in der Slowakei 1900 – 1989 / Hrsg. Elena Mannová – Bratislava : Academic Electronic Press, 1997. – S. 245 – 258 /voj. a nevojenské org. – Slovensko – Sedliacka jazda/

KUPLINSKI, J.: Polskie dzialania dywersyjne na Ukrainie Zakarpaciej w 1938 roku. – In: Wojskowy przeglad historyczny. – Roč. 41, č. 4 (1997), s. 65 – 83

MINAŘÍK, P. – ŠRÁMEK, P.: Dokumenty československé armády z podzimu 1938 : Operační dokumentace vyšších velitelství od 26. do 30. září : II. a IV. armáda. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 3 (1997), s. 141 – 174

MINAŘÍK, P.: Dokumenty československé armády z podzimu 1938 : Anketa „Armáda v roce 1938“. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 6 (1997), s. 87 – 133

MINAŘÍK, P. – ŠRÁMEK, P.: Personální průvodce mobilizované čs. branné moci v době vyvrcholení mnichovské krize. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 5 (1997), s. 94 – 130

NĚMEČEK, J.: Slovensko-polské vztahy v předvečer druhé světové války. – In: Historický časopis. – Roč. 45, č. 3 (1997), s. 440 – 454 : tabl.

SPÁČIL, L.: Systém vrcholového řízení obrany Československa v zákoně o obraně č. 131 z roku 1936. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 6, č. 2 (1997), s. 143 – 148

ŠTEFANSKÝ, V.: K niektorým problémom postavenia Slovákov v čs. armáde (1918 – 1939). – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 2 (1997), s. 3 – 17

UHLÍŘ, J. B.: X. všesokolský slet roku 1938 a podíl sokolstva na zápase na obranu republiky. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 4 (1997), s. 47 – 70 : fotogr.

* * *

ČAPLOVIČ, M.: Neznámy podplukovník : Slovensko 20. storočia : Postavy a osudy – Ľudovít Šimko. – In: Pravda. – Roč. 7, č. 8 (11. 1. 1997) – Príl. Sobota plus. – Č. 2 (1997), s. 14 : fotogr.

ČAPLOVIČ, M.: Pluk slovenskej slobody. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 48 (1997), s. 9

DEÁK, L.: Politika pri pive : Zo zákulisia komárňanských rokovanií 1938. – In : Historická revue. – Roč. 8, č. 5 (1997), s. 32 : fotogr.

MATHĚ, S.: Pokrivená idea : Slováci vo Viedenskej arbitráži. – In: Literárny týždenník. – Roč. 10, č. 19 (1997), s. 11.

RYCHLÍK, J.: Spory o koľajnice : Viedenská arbitráž narušila komunikačný systém. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 1 (1997), s. 17 – 18

STANOVÁ, M.: Vedecký seminár vojenských historikov o Slovensku, o čs. armáde v rokoch 1918 – 1938 a jej osobnostiach. – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 1 (1997), s. 140 – 141 /sept. 1996/

ŠMELKO, L.: Neradostná epizóda : 1. – 2. : Drobné čriečky z našej vojenskej minulosti. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 31 – 32 (1997), s. 9 : fotogr. /r. 1919 – čs. legionári – maďarská ČA/

TURZA, P.: Výchovná činnosť armády na Slovensku v rokoch 1918 – 1938 : 1. – 2. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 25 – 26 (1997), s. 9 – Č. 25: Pedagógovia v zelenom; č. 26: Dvihalie národného povedomia

VNUK, F.: Obrana národných práv : 75. výročie založenia Rodobraný. – In: Národný kalendár 1998 – Martin : Matica slovenská, 1997. – S. 141 – 142

ZRUBEC, L.: Atentát na Hlinku. – In: Slov. národné noviny. – Roč. 8 /12/, č. 32 (1997), s. 8

1938 – 1945

ANDREJS, J.: Smrt boha smrti : Legendy a skutočnosť kolem atentátu na Heydricha. – /Kanada, Škvorecký/, 1997

BENE, J. – SZABO, P.: Huszonnégyes honvédek a Kárpatokban. – Nyíregyháza : Jósa András Múzeum, 1997. – 175 s. : fotogr., mp. – Bibliogr. /maď. armáda – Karpaty/

BENEŠ, L.: Nedokončený deník československého stíhače RAF. – Olomouc : Votobia, 1997. – 149 s. : fotogr., obr.

BROWN, R.: 112. stíhací perut' / Přel. A. Kroupa z angl. – Plzeň : Mustang, 1997. – 358 s. : fotogr., obr., tab. – Lit. Reg.

ČERNOKURSKÝ, P.: Svedok čias. – Bratislava : USPO, 1997. – 258 s.

ČEJKA, E.: Československý odboj na Západě /1939 – 1945/. – Praha : Mladá fronta, 1997. – 534 s., /32/ s. fotogr. príl. – Lit.

ČVANČARA, J.: Někomu život, někomu smrt : Československý odboj a nacistická okupační moc 1941 – 1943. – Praha : Proxim, 1997

KAM VIEDLA SLOVENSKO POLITIKA SLOVENSKÉHO ŠTÁTU V R. 1939 – 1945? Naše stanovisko / Spolupr. Milan Bureš... – Bratislava : Slov. národné múzeum, 1997. – 74 s.

NEZODPOVEDANÉ OTÁZKY : K spochybňovaniu odboja a SNP v našich národných dejinách : Materiály zo seminára s medzinárodnou účasťou – Banská Bystrica, Múzeum SNP 24. – 25. septembra 1996 / Zost. D. Halaj, D. Tóth – /B. Bystrica/ : Peter Juriga pre Múzeum SNP v B. Bystrici a ÚR SZPB v Bratislave, 1997. – 211 s.

STANISLAV, J. – HALAJ, D.: K deformáciám interpretácie protifašistického odboja na Slovensku a SNP, s. 9 – 20; Fabricius, M.: Usmievavé Slovensko? Ekonomika vojnovjej Slovenskej republiky v ponovobrovej interpretácii nacionálne orientovaných kruhov, s. 23 – 32; Korček, J.: K dezinterpretáciám charakteristiky politického systému a režimu Slovenskej republiky 1939 – 1945, s. 33 – 55; Mešťan, P.: Snahy o nové interpretácie a dezinterpretácie židovskej otázky na Slovensku, s. 57 – 63; Korim, V.: Opozičné a odbojové prúdy do roku 1943, s. 65 – 83; Gronsky, K.: Ideológia a plány nacistov a ich dopad na Slovensko v prípade nemeckého víťazstva, s. 85 – 105; Buroš, M.: Poznámky k smerovaniu politiky vládnucej garnitúry 1939 – 1945, s. 107 – 127; Ličko, M.: Situácia na európskych frontoch počas SNP, s. 131 – 138; Šimunič, P.: Povstalecké územie, s. 139 – 145; Štefanský, V.: K niektorým

problémom povstaleckej armády ako rozhodujúcej ozbrojenej sily Povstania, s. 147 – 150; Cséfalvay, F.: K problematike partizánskeho hnutia, s. 151 – 154; Orski, M.: Transport slovenských povstalcov do hitlerovských táborov na gdanskom pobreží Poľska (november 1944 – máj 1945), s. 155 – 168; Štajchart, T.: Prípravy ozbrojeného povstania v žilinskom regióne proti nacistickým okupačným jednotkám. Návrh na uzavretie slovenskej mierovej zmluvy, s. 169 – 172; Rašla, A.: Zachovávanie princípu legality v profašistickom odboji a v SNP, s. 175 – 188, Husák, J.: Zachovanie objektívneho a neskresleného odkazu SNP, s. 189 – 194; Gajdoš, M.: Holocaust a Slovensko, s. 197 – 201; Bielik, P.: Pripomienky k niektorým tvrdeniam vysloveným na seminári, s. 203 – 210.

POSPÍŠIL, J.: Hyeny. – Vizovice : Lípa, 1997. – 441 s. – /partizánsky odboj/

PROKEŠ, J. – BEZŇAK, M.: Takmer pravdivý príbeh. – Bratislava : MO SR, 1977. – 115 s. – /slov. letci na Kryme/

RAJLICH, J. – STOJCZEW, Z. – LALAK, Z.: Sojuszniczcy Luftwaffe : ctesc 1. – Varšava : Books International, 1997. – 112 s., 8 s. príl. – /letectvo slov. štátu, Bulharska, Rumunská/

RATAJ, J.: O autoritatívni národní stát : Česká politika druhé republiky 1938 – 1939. – Praha : Karolinum, 1997. – 263 s.

RICHTER, K. – BENČÍK, A.: Kdo byl generál Píka : Portrét čs. vojáka a diplomata. – Brno : Doplněk, 1997. – 320 s.

SALNER, P.: Prežili holocaust. – Bratislava : Veda – Ústav etnológie SAV, 1997. – 684 s.

ŠOLC, J.: Padáky nad Slovenskem : 2. československá samostatná paradesančná brigáda v SSSR. – Praha : Ares, 1997. – 194 s.

ŠTETKOVÁ, V.: Povstalecký denník. – Bratislava : JM Press, 1997

TONDER, I. – SITENSKÝ, L.: Na nebi i v pekle. – Plzeň : Mustang, 1997. – 90 s. : fotogr. /čs. letci – spomienky, interview/

VANĚK, O.: Boje pri Liptovskom Mikuláši : Zborník bojových dokumentov z roku 1945 : Študijná pomôcka. – Lipt. Mikuláš : Vojenská akadémia, 1997. – 64 s.

* * *

BOUČEK, J.: Z válečného deníku Jana Slavíka. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 4 (1997), s. 144 – 164 / „Před přepadem Sovětského svazu, Počátek Hitlerova přepadu Sov. svazu, Stalinova vina?“/

BYSTRICKÝ, J.: Slovensko v prevratových plánoch čs. MNO v Londýne (1941 – 1943). – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 1 (1997), s. 64 – 85

CSÉFALVAY, F.: „Westfeldzug“ v hodnotení slovenského dôstojníka (Západné ťaženie Wehrmachtu na jar 1940 v správach slovenského vojenského ataše v Berlíne, mjr. gšt. Š. Tatarka) – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 1 (1997), s. 91 – 100

FRANCEV, V.: Útočná vozba slovenskej armády 1939 – 1944. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 2 (1997), s. 98 – 130 : fotogr.

HANÁK, V.: Vojenská rádiová ústredňa. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 1 (1997), s. 87 – 120

HANZLÍK, F.: K osudům generálů Jurecha, Malára, Viesta a Goliana. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 6, č. 4 (1997), s. 151 – 155

KLEPACKIJ, L. – ROMANOV, V.: V Jalte tri mirovych lidera govorili o nedopustimosti novogo raskola v Jevrope. – In: Meždunarodnaja žižň. – Č. 4 (1997), s. 14 – 22

KOLLÁR, P.: K osudu príslušníkov 1. technickej divízie slovenskej armády v rokoch 1944 – 1947. – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 2 (1997), s. 82 – 87.

KUKLÍK, J.: Od uznání mnichovské dohody za druhé světové války. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 2 (1997), s. 49 – 68

KUKLÍK, J. ML.: Problémy kontinuity Benešovy prezidentské funkce : (Prosazení Benešova pojetí nepřerušené kontinuity prezidentské funkce v letech 1938 – 1943). – In: Český časopis historický. – Roč. 4, č. 2 (1997), s. 411 – 447

MARŠÁLEK, Z.: Českoslovenští občané německé národnosti v čs. brigádě ve Velké Británii 1940 – 1944. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 2 (1997), s. 131 – 155 : tabl.

SUŠKO, L.: Dokument o zmene nacistickej propagandy voči východoeurópskym národom po bitke pri Stalingrade. – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 1 (1997), s. 101 – 106

ŠACH, J.: Poválečný stranicko-politický systém v predstavách domáciho odboje v roce 1939. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 6 (1997), s. 35 – 56

- ŠIMUNIC, P.:** Slovenská armáda a Slovenské národné povstanie. – Bratislava : Metodické centrum mesta Bratislavy, 1997. – 23 s., 32 s. príl. – Bibliogr.
- ŠOLC, J.:** Československá zpravodajská skupina v SSSR (duben – červen 1941). – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 5 (1997), s. 53 – 72
- ŠOLC, J.:** Oddíl pro zvláštní úkoly při 1. čs. sboru v SSSR. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 4 (1997), s. 71 – 95
- ŠUMICHRAST, P.:** Hotovostný roj stíhacích lietadiel Messerschmitt Bf 109 a pohotovostná letka 13 slovenských vzdušných zbraní (august 1943 – 26. jún 1944). – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 2 (1997), s. 32 – 44
- VANĚK, O.:** Účast' Slovákov v začiatkoch protifašistického odboja v Poľsku (marec – september 1939). – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 2 (1997), s. 18 – 31

* * *

- ANDROVIČ, Š.:** Bitka nad Slovenskom : Drobné čriepky z našej vojenskej leteckej minulosti. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 30 (1997), s. 9 : fotogr. /7. júl 1944 – 15. Air Army USAAF/
- BARANOVÁ, D.:** Spomíname na J. Bučku. – In : Bojovník. – Roč. 42, č. 8 (1997), s. 6 : fotogr.
- BUČKA, P.:** Športovci v uniforme : Armádni pretekári v čase vojny. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 9 (1997), s. 28 : fotogr.
- BURSA, S.:** Plachtár Otto Smik. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 73, č. 16 (1997), s. 12 – 13 : fotogr.
- BURSA, S.:** Prvé obete agresie : Spomienka na pilotov, ktorí zahynuli pri obrane Slovenskej republiky. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 12 (1997), s. 9 : obr. /marec 1939/
- BURSA, S.:** Tri slovenské kríže. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 51 – 52 (1997), s. 12 – 13 /L. Schindler, L. Šottník, G. Černý/
- CABADAJ, P.:** Karol Sidor. – In: Slovensko. – Roč. 21, č. 3 (1997), s. 62
- ČIPKA, M.:** Generál a jeho synovia : Po stopách pozoruhodných osobností našich vojenských dejín. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 51 – 52 (1997), s. 18 – /Štefan Jurech, Marcel a Boris Jurech/
- DIAN, A.:** Komu to zvonili? – In: Nové slovo bez rešpektu. – Roč. 7, č. 21 (1997), s. 36 – 38 /snahy o rehabilitáciu J. Tisu/
- GERYK, B.:** Absurdná glorifikácia S. Mečiara a spol. – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 13 (1997), s. 6 : fotogr.
- GOSIOROVSKÝ, I.:** Účast' rumunskej armády na oslobodení Slovenska v rokoch 1944 – 1945. – In : A-magazín. – Roč. 2, č. 1 (1997), s. 30 – 32
- HALAJ, D.:** Legendárny veliteľ : Slovensko 20. storočia : Postavy a osudy – Viliam Žingor – In: Pravda. – Roč. 7, č. 200 (30. 8. 1997) – Príl. Sobota plus. – Č. 34 (1997), s. 14 : fotogr.
- HALAJ, D.:** Muž výnimočných činov : Slovensko 20. storočia : Postavy a osudy – Jozef Gabčík. – In: Pravda. – Roč. 7, č. 84 (12. 4. 1997) – Príl. Sobota plus. – Č. 15 (1997), s. 14 : fotogr.
- HALAJ, D.:** Prvý proti nacistom : Slovensko 20. storočia : Postavy a osudy – Jozef Dobrovodský. – In: Pravda. – Roč. 7, č. 56 (8. 3. 1997) – Príl. Sobota plus. – Č. 10 (1997), s. 14 : fotogr.
- HALAJ, D.:** Storočnica Milana Poláka. – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 17 (1997), s. 5 : fotogr.
- Hrnko, A.:** Dr. Jozef Tiso – svätec alebo zločinec. – In: Slovenská republika. – Roč. 5, č. 89 (18. 4. 1997), s. 6
- CHŇOUPEK, B.:** Tri brezy karabiniéra Bonavitacolu. – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 12 (1997), s. 6 : fotogr., obr. /taliansky protifašist. bojovník na vých. Slovensku /
- JÁNSKÝ, J.:** Vladimír Kriško – zabudnutý pilot : 1. – 2. – In : Obrana. – Roč. 5, č. 14 – 15 (1997), s. 9 : fotogr.
- KALISKÝ, T.:** Výroky J. Tisu – svedectvo o fašizme. – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 22 (1997), s. 7 : fotogr.
- KAPITÁN JÁN NÁLEPKA A JEHO ODKAZ PRE SÚČASNOSŤ.** – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 21 (1997), s. 6 : fotogr.
- KÁZMEROVÁ, E.:** Hlinkov žiak : Slovensko 20. storočia : Postavy a osudy – Karol Sidor. – In: Pravda. – Roč. 7, č. 275 (29. 11. 1997) – Príl. Sobota plus. – Č. 46 (1997), s. 14
- KIRSCHBAUM, J. M.:** Je rehabilitácia Dr. J. Tisu v záujme národa? – In: Slov. národné noviny. – Roč. 8 (12), č. 24 (1997), s. 5

- „**KONEČNÉ RIEŠENIE**“: 1. – 2. / Sprac. – lav – podľa Stanislava Mičeva – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 15, 16 (1997), s. 3 : fotogr. /nacistické likvidačné strediská – európske krajiny – Slovensko/
- KOPRDA, F.:** 1. čs. zmiešaná letecká divízia v ZSSR. – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 9 (1997), s. 7
- KRASNOVSKÝ, B.:** Posledný slovenský kondotier : Slovensko 20. storočia : Postavy a osudy – Jozef Turanec. – Pravda. – Roč. 7, č. 234 (11. 10. 1997) – Príl. Sobota plus. – Č. 40 (1997), s. 14
- KROPILÁK, E.:** Plňme odkaz statočného L. Priesola. – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 16 (1997), s. 6 : fotogr. /SNP/
- LAVRINCOVÁ, L.:** Trnistá cesta hrdinu Dukly. – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 20 (1997), s. 6 : fotogr. – /Rudolf Belavý, 1942 – 45/
- MARUŠIAK, J.:** Za vašu i našu slobodu. – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 21, 22 (1997), s. 7 /Poliaci v SNP/
- MATHÉ, S.:** Alexander Mach (1902 – 1980). – In: Slov. národné noviny. – Roč. 8 (12), č. 3 (1997), s. 9
- MATHÉ, S.:** Karol Sidor. – In: Slov. národné noviny. – Roč. 8 (12), č. 11 (1997), s. 9
- MATHÉ, S.:** Štrnásty marec 1939. – In: Slov. národné noviny. – Roč. 8 (12), č. 27 (1997), s. 9
- MATHÉ, S.:** Vladimír Clementis (1902 – 1952). – In: Slov. národné noviny. – Roč. 8 (12), č. 4 (1997), s. 9
- MATHÉ, S.:** Vojtech Tuka (1880 – 1946). – In: Slov. národné noviny. – Roč. 8 (12), č. 2 (1997), s. 9
- MIKULA, E.:** Dvakrát zdegradovaný. – In: Apológia. – Roč. 5, č. 11 (1997), s. 26 : fotogr. /plk. let. Jozef Kolumbus/
- MIKULA, E.:** Krutý osud. – In: Apológia. – Roč. 5, č. 9 (1997), s. 26 : fotogr. /Pavol Slatinský, 1944 – 45/
- MIKULA, E.:** Major in memoriam. – In: Apológia. – Roč. 5, č. 10 (1997), s. 29 – 30 : fotogr. /Ľudovít Kukorelli/
- MIKULA, E.:** Mal iný osud. – In: Apológia. – Roč. 5, č. 12 (1997), s. 36 /Augustín Kubovič, vých. a záp. front/
- MIKULA, E.:** Vyznamenal sa v boji proti fašizmu. – In: Apológia. – Roč. 5, č. 5 (1997), s. 26 – 27 : fotogr. /Matej Beznák/
- OTTO SMIK. –** In: Slovenské národné noviny. – Roč. 8 (12), č. 2 (1997), s. 12
- PASERÍN, V.:** Tragický osud smelého kapitána : Venované pamiatke Alexandra Staneka. – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 23 (1997), s. 6
- PAULIAK, E.:** Československí vojaci v bojoch o Malú Fatru : 1. – 4. – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 7 – 10 (1997), s. 6
- PAULIAK, E.:** Keď prestali ričať zbrane. – Fotogr. 1 – In: Nové slovo bez rešpektu. – Roč. 7, č. 19 (1997), s. 7
- POVAŽSKÝ, J.:** Koniec legendy o misii generála Paula von Otta. – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 14 (1997), s. 7 .
- ROHATÝ, J.:** Tragédia plodom tragédií : Vojtech Tuka – ďalšia z rozporuplných postáv slovenskej politiky. – In: Slov. republika víkend. – Roč. 5, č. 4/19 (1997), s. 13 : fotogr.
- SCHLEGEL, J. U.:** Zradený generál Vlasov / Prekl. F. Sýkora – In: Literárny týždenník. – Roč. 10, č. 6 (1997), s. 9 : fotogr.
- SPOMIENKY, KTORÉ SÚ STÁLE ŽIVÉ. -/PV-/ –** In: Obrana. – Roč. 5, č. 33 – 35 (1997), s. 9 : fotogr. /spomienky P. Valachoviča/ – Č.: 33: Pochod na východ, s. 9, č. 34: Ruská zima, s. 9, č. 35: Cez Kubáň na Kaukaz, s. 13
- STANISLAV, J.:** Vznik slovenskej armády v roku 1939. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 13 (1997) – Tematická príl., s. 5/1 – 8/4 : fotogr.
- SUŠKO, L.:** Politík odhodlaný na všetko : Slovensko 20. storočia : Postavy a osudy – Alexander Mach. – In: Pravda. – Roč. 7, č. 148 (28. 6. 1997). – Príl. Sobota plus. – Č. 26, s. 14
- SUŠKO, L.:** Prvý šéf diplomacie : Slovensko 20. storočia : Postavy a osudy – Ferdinand Ďurčanský. – In: Pravda – Príl. Sobota plus. – Roč. 7, č. 216 /37/ (20. 9. 1997), s. 14
- SZARKA, L.:** Felkelés a Tátra alján. – In: História. – Roč. 16, č. 8 (1994), s. 25 – 28 – /SNP/
- ŠIMUNIČ, P.:** Slovenská armáda v rokoch 1939 – 1941 : Od svojho vzniku po Lipovec. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 31 (1997), s. 5 – 8 : fotogr., tabl. – Tematická príl.
- ŠIMUNIČ, P.:** Vznik v krste ohňom : Formovanie slovenskej armády roku 1939. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 1 (1997), s. 19 – 20
- ŠTEFÁNIK, P.:** Spomienka na pochod smrti. – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 12 (1997), s. 7 – /klebovské obeť/

- ŠVANDA, P.:** Američania v povstaní. – In: A – magazín. – Roč. 4, č. 2 (1997), s. 27 – 30 : fotogr.
- ŠVANDA, P.:** Prízraky šípového kríža. – In: A-magazín. – Roč. 4, č. 3 (1997), s. 27 – 30 : fotogr. – /juhovýchodné Slovensko 1944/45/
- VALO, P.:** Pravda o generálovi. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 47 (1997), s. 8 : fotogr. – /gen. Ján Šavel/
- VNUK, F.:** Prídavková odvaha a statočnosť : K 55. výročiu založenia Slovenskej národnej rady v Londýne. – In: Národný kalendár. – Martin : Matica slovenská, 1997. – S. 146 – 147
- VÝBOH, J.:** Hrdinský prechod príslušníkov Nitrianskej partizánskej brigády cez Hron. – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 2 (1997), s. 6
- ZAVACKÁ, K.:** Komu majú zvonit'. – In: Pravda. – Roč. 7, č. 89 (18. 4. 1997), s. 7 : fotogr. – /Jozef Tiso/

PO ROKU 1945

ARMÁDA A SPOLOČNOSŤ NA SLOVENSKU V KONTEXTE EURÓPSKEHO VÝVOJA 1948 – 1968 : Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie v Bratislave 17. – 19. septembra 1996 / Zost. Miroslav Púčik, Mária Stanová. – Bratislava : VHÚ MO SR, 1997. – 297 s.

M. BARNOVSKÝ: Politický vývoj Slovenska po februárovom prevrate 1948 a jeho medzinárodné súvislosti, s. 19 – 31; **V. Vondrášek:** Základné rysy bezpečnostnej politiky čs. štátu po februári 1948, s. 32 – 38; **J. Štaigl:** Vojensko-politické a vojensko-strategické postavenie Slovenska po 2. svetovej vojne a jeho zmeny po februári 1948, s. 39 – 60; **J. Havlíček:** Postoje príslušníkov čs. armády na Slovensku k februárovým udalostiam, s. 60 – 72; **J. Žatkuliak:** Vonkajšie a vnútorné aspekty politických represálií na Slovensku, s. 73 – 87; **J. Bílek:** Armáda na Slovensku ako objekt a subjekt politických represálií, s. 88 – 101; **M. Jasiak:** Proces s R. Slánskym a represie v poľskej armáde, s. 102 – 137; **I. Okváth:** Špecifická vojenskej politiky Maďarska počas prvých rokov studenej vojny (1945 – 1954), s. 138 – 152; **M. Púčik:** Slovensko v bezpečnostnom systéme medzi východom a západom v období rokov 1960 – 1968, s. 153 – 173; **P. Kollár:** Vojensko-zemepisné postavenie Slovenska 1955 – 1968, s. 174 – 183; **J. Štaigl:** Vojenské opatrenia na Slovensku v súvislosti s vývojom v Maďarsku na jeseň 1956, s. 184 – 203; **A. Horváth:** Politické zmeny v stredoeurópskom regióne a vojenská politika Maďarska v období rokov 1954 – 1963, s. 204 – 210; **J. Pauer:** Západ a československá kríza 1968, s. 211 – 221; **M. Štefánský:** Slovenská spoločnosť v roku 1968, s. 222 – 233; **L. Gašpírik:** Slovenská otázka v období pokusu o reformu v roku 1968, s. 234 – 250; **M. Púčik:** Vojenská okupácia Slovenska časťou vojsk Varšavskej zmluvy v auguste 1968, s. 251 – 259; **K. D. Williams:** Normalizácia v ČSSR, s. 260 – 272; **S. Chrastil:** Reflexie Slovenska v českej politike v roku 1968, s. 273 – 280; **V. Tkáč:** O formovaní koncepcie ideologickej práce v armáde ČSR 1948 – 1953, s. 281 – 288; **J. Pešek:** Politicko-mocenské súvislosti postavenia Slovenska v procese začleňovania do sovietskeho bloku, s. 289 – 292; **J. Pešek:** Postoje slovenskej spoločnosti v čase tzv. maďarských udalostí na jeseň 1956, s. 293 – 297.

HANZLÍK, F.: Únor 1948 – výsledok nerovného zápasu : Tajné služby na ceste k moci. – Praha : Prewen, 1997. – 253 s.

KAPLAN, K.: Pět kapitol o únoru. – Brno : Doplněk, 1997.

KŘIVÁNKOVÁ, B.: Neznámější bojová letadla. – Praha : Cesty, 1997. – 401 s.

MEDZINÁRODNÉ ZMLUVNÉ DOKUMENTY VYPRACOVANÉ A PODPÍSANÉ V ROKU 1996. – Bratislava : MO SR, 1997. – 140 s. : tab.

ROČENKA 1997. – Bratislava : Ministerstvo obrany SR, 1997. – 163 s.

UHLIAR, M.: Vojensko-geografický prehľad územia Slovenskej republiky. – Žilina : Žilinská univerzita, 1997. – 41 s.

VOJENSKÁ AKADÉMIA V LIPTOVSKOM MIKULÁŠI : Videokazeta. – Bratislava : VITA MO SR, 1997. – 15 min.

VONDROVÁ, J. – NAVRÁTIL, J.: Mezinárodní souvislosti československé krize 1967 – 1970 : Září 1968 – květen 1970. – Praha – Brno : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Doplněk, 1997. – 393 s.

ZÁKLADNÉ CIELE A ZÁSADY NÁRODNEJ BEZPEČNOSTI SLOVENSKEJ REPUBLIKY. – Bratislava : Ministerstvo obrany SR, 1997. – 19 s.

* * *

BENKOVIČ, M.: Jazyková kultúra – súčasť výstavby Armády Slovenskej republiky. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 4, č. 3 (1997), s. 73 – 80

BÍLEK, J.: Vojáci druhej kategórie : Srovnání výstavby a činnosti vojenských jednotek využívaných k politickej perzekucii v Československu, Maďarsku a Poľsku na počátku padesátých let. I,II. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 5, č. 6 (1997), s. 73 – 93, s. 57 – 86

DANGL, V.: K otázke stavu a perspektív vojenskej histórie na Slovensku. – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 1 (1997), s. 86 – 90

GAGOR, F.: – Paszkowski, K.: Pojecie operacji pokojowych. – In: Wojsko i wychowanie. – Č. 5 (1997), s. 97 – 104 /mierové operácie 1948 – 1997/

GERMUSKA, P.: Najnovšie poznatky o maďarskej revolúcii roku 1956 a maďarsko-slovenské vzťahy roku 1956. – In: Krízy režimov sovietskeho bloku v rokoch 1948 – 1989 (Historicko-politologické pohľady). – Banská Bystrica : Pedagog. spoločnosť J. A. Komenského, 1997. – S. 151 – 164.

GLOBALNA VÝMENA VOJENSKÝCH INFORMÁCIÍ 1997 : Slovenská republika : Dátum platnosti: 1. január 1997. – B. m. v., 1997. – 8 s. : tabl.

LUKEŠ, M.: Vojenská zpravodajská služba a pozadí Tukova procesu. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 4 (1997), s. 33 – 46

MANGA, S.: Koncepcia bezpečnostnej a obrannej politiky SR. – In: Armáda SR 1996. – Bratislava : MO SR, 1997. – S. 10 – 20

MARUŠIAK, J.: Slovenské postoje počas krízy komunistického systému v rokoch 1956 – 1957. – In: Krízy režimov sovietskeho bloku v rokoch 1948 – 1989 (Historicko-politologické pohľady). – Banská Bystrica : Pedagog. spoločnosť J. A. Komenského, 1997. – S. 180 – 196.

PEČKA, J.: Rozhovor Josefa Smrkovského s generálom N. V. Ogarkovom 30. 8. 1968. – In: Soudobé dějiny. – Roč. 4, č. 1 (1997), s. 158 – 166

PEŠEK, J.: Štátna bezpečnosť a „Akcia MONACO“ v rokoch 1949 – 1951. – In: Historický časopis. – Roč. 45, č. 4 (1997), s. 631 – 645

PÚČIK, M.: Historické súvislosti vývinu modelov branného systému a pokusy o ich realizáciu v podmienkach Slovenska v období 60. až 80. rokov. – In: Vojenské obzory. – Roč. 4, č. 034 (1997), s. 3 – 94

PÚČIK, M.: Plány zneužitia armády a bezpečnostných zložiek proti vnútornému nepriateľovi na Slovensku (1968 – 1989). – In: Vojenské obzory. – Roč. 4, č. 035 (1997), s. 74 – 142

PÚČIK, M.: Počiatky „normalizácie“ slovenskej spoločnosti a ich odraz v armádnom prostredí. – In: Krízy režimov sovietskeho bloku v rokoch 1948 – 1989 (Historicko – politologické pohľady). – Banská Bystrica : Pedagog. spoločnosť J. A. Komenského, 1997. – S. 240 – 259.

PÚČIK, M.: Slovakia in the Plans of the Warsaw Pact. – In: The early years of the Cold War 1945 – 1958 : International Scientific Conference, Washington, 17. – 19. 1996. – Washington : Office of the Secretary of Defense, 1997 /Varšavská zmluva – Slovensko/

PÚČIK, M.: The East-West Security System and the Czechoslovak Army in the First Half of the 1960 – 1965 š. – In: The Journal of Slavic Military Studies. – Roč. 10, č. 4 (1997), s. 34 – 79 /bezpečnosť – bipolárny systém – čs. armáda/

SKRIVÁNEK, M.: Několik poznámek k postmoderní úvaze o historiografii. – In: Český časopis historický. – Roč. 4, č. 2 (1997), s. 572 – 577 – /reakcia na hist. úvahu D. Třeštíka: Dějiny jako katedrála nebo jako prostor k rozlišení? /ČČH, č.3/1996/

ŠMIDA, M.: Kompatibilita a interoperabilita Armády SR s ozbrojenými silami NATO. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 4, č. 3 (1997), s. 62 – 72

ŠMIDA, M.: Výsledky v rozvoji medzinárodnej vojenskej spolupráce rezortu MO SR a Armády SR v roku 1996. – In: Armáda SR 1996. – Bratislava : MO SR, 1997. – S. 26 – 38

ŠTAIGL, J.: Katonai intézkedések Szlovákia területén az 1956 őszi magyar felkelés időszakában. – In: Hadtörténelmi közlemények. – Roč. 109, č. 3 (1997), s. 67 – 78 /maď. povstanie v jeseni 1956 – voj. opatrenia na území Slovenska/

ŠTAIGL, J.: Udalosti v Poľsku a Maďarsku na jeseň 1956 z hľadiska vojensko-politických a vojenských plánov sovietskeho bloku a ich „slovenských aspektov“. – In: Krízy režimov sovietskeho bloku v rokoch 1948 – 1989 (Historicko-politologické pohľady). – Banská Bystrica : Pedagog. spoločnosť J. A. Komenského, 1997. – S. 165 – 179

ŠTAIGL, J.: Vznik, vývoj a činnosť PTP na Slovensku po februári 1948. – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 2 (1997), s. 45 – 73

VÝSTAVBA ARMÁDY SR V ROKU 1996. – In: Armáda SR 1996. – Bratislava : MO SR, 1997. – S. 42 – 81

WILLIAMS, K. D.: Československo 1968. – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 2 (1997), s. 88 – 95
Základné ciele a zásady národnej bezpečnosti Slovenskej republiky schválené Národnou radou Slovenskej

republiky dňa 21. júna 1996 : Uznesenie NR SR 370. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 4, č. 2 (1997), s. 92 – 96

* * *

ANDREJČÁK, I. – GREGUŠ, P.: Obranyschopnosť Slovenska. – In: Parlamentný kuriér. – Roč. 5, č. 37 (1997), s. 32 – 33

BEREZŇÁK, J.: Objektívne, bez glorifikácie : Ako to bolo s neudelením milosti Jozefovi Tisovi. – In: Pravda. – Roč. 7, č. 89 (18. 4. 1997), s. 11 : fotogr.

KANIS, P.: O čo ide v brannom zákone. – In: Parlamentný kuriér. – Roč. 5, č. 46 (1997), s. 76 – 77

KMEC, V.: Vzťahy medzi SR a ČR vo vojenskej oblasti. – In: Mezinárodní politika. – Roč. 21, č. 11 (1997), s. 15 – 16

KRUŽLIAK, I.: Slováci a karpatskí Nemci : Päťdesiat rokov od deportácie Nemcov. – In: Literárny týždenník. – Roč. 10, č. 10 (1997), s. 13

KIRSCHBAUM, J. M.: Je rehabilitácia Dr. J. Tisu v záujme národa? – In: Slov. nár. noviny. – Roč. 8 (12), č. 24 (1997), s. 5

MALEC, F.: Poslanie a charakter Armády Slovenskej republiky. – In: Vlastenecká a etická výchova vojakov. – Roč. 6, č. 2 (1997), s. 9 – 20

MATHÉ, S.: Tri pražské dohody. – In: Slov. národné noviny. – Roč. 8 (12), č. 38 (1997), s. 9

MRÁZEK, V.: Bojové dokumenty. – In: Vojenský profesionál. – Č. 4 – 6 (1997), s. 12 – 15 Multi-nationales Manöver „Cooperative Key 97“ in der Slowakei. – In: Truppendienst. – Roč. 36, č. 5 (1997), s. 451 – 452 : fotogr.

NOVÉ ŠTRUKTÚRY A ÚTVARY POZEMNÉHO VOJSKA ARMÁDY SR. – In: Slovenský vojak. – Roč. 1, č. 2 (1997), s. 12

ODŠKODNENIE SLOVENSKÝCH OBETÍ NACIZMU : Stanovisko predsedu nemeckej Ústrednej židovskej rady. – In: Slov. republika. – Roč. 5, č. 262 (14. 11. 1997), s. 5

OSIF, A.: Inkorporácia doktrín NATO do národných vojenských doktrín. – In: Vojenské obzory. – Roč. 4, č. 1 (1997), s. 99 – 101

FPF-ÜBUNG „COOPERATIVE GUARD 96/97“. – In: Österreichische Militärische Zeitschrift. – Roč. 35, č. 5 (1997), s. 564 – 566 : obr., sch., tabl.

POSLEDNÍ KAPITOLA. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 6, č. 1 (1997), s. 132 – 134 – /osudy čs. legionárov po r. 1948/

PRINS, G.: Security Challenges for the 21st Century. – In: NATO Review. – Roč. 45, č. 1 (1997), s. 27 – 30 : obr.

PROKEŠ, J.: Nové hodnostné označenia a rozlišovacie znaky. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 34 (1997), s. 6 a 11 : fotogr., nákr.

PŮCIK, M.: Armáda a spoločnosť na Slovensku v kontexte európskeho vývoja 1948 – 1968. – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 2 (1997), s. 116 – 118 /správa z konf./

RODÁK, J.: Vpád banderovcov na východné Slovensko. – In: Apológia. – Roč. 5, č. 12 (1997), s. 34 – 36

SEGEŠ, V.: O vojenských dejinách vážne i humorne : Rozhovor s historikom V. Danglom. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 9 (1997), s. 20 – 21

SITEK, J.: Niektoré aspekty bezpečnostnej politiky Slovenskej republiky. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 4, č. 1 (1997), s. 2 – 9

SLOVAKIAN DEFENSE MINISTER. – In: Defense News. – Roč. 12, č. 8 (1997), s. 22 : fotogr.

SOKOL, Š. M.: Proces procesov : Obnovíme proces s Jozefom Tisom? – In: Literárny týždenník. – Roč. 10, č. 10 (1997), s. 12 – 13

SHRNUTÍ A ZÁVEŔ POSUDKU EVROPSKÉ KOMISE, TÝKAJÍCÍHO SE ŽÁDOSTI A ČLENSTVÍ V EVROPSKÉ UNI, PŘEDLOŽENÉ SLOVENSKEM. – In: Mezinárodní politika. – Roč. 21, č. 7 (1997), s. 20 – 21

URC, R.: Dokončená kronika : Osudové stretnutie Clementisa so Stalinom. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 4 (1997), s. 19 – 20 : fotogr.

VALO, P.: Cesta k profesionalite : Päť rokov vojenskej informačnej a tlačovej agentúry. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 50 (1997), s. 4

ŽIAK, I.: Severoatlantická aliancia – minulosť a prítomnosť. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 17 (1997) – Tem. príl., s. 5/1 – 8/4 : fotogr.

PRÁCE PRESAHUJÚCE VYMEDZENÉ CHRONOLOGICKÉ OBDOBIA

- BAKEŠOVÁ, I.:** Československo – Čína 1918 – 1949. – Praha : vl. n., 1997. – 147 s.
- BENEŠ, E.:** Živý odkaz TGM : Projevy 1937 – 1947. – Praha : Společnost Edvarda Beneše, 1997. – 94 s.
- BIBLIOGRAFIA K DEJINÁM SLOVENSKA :** Literatúra vydaná do roku 1965 / Zost. V. Jankovič, A. Škorupová – Bratislava : HÚ SAV – Národný bibliogr. ústav SNK MS – UK – Nár. a krajinárske centrum vo vyd. Academic Electronic Press, 1997. – 781 s.
- DRENKO, J.:** Z historických prameňov Lučenca. – Lučenec : Mestský úrad, 1997. – 132 s.
- GOSIOROVSKÝ, I.:** K vývoju slovenskej vojenskej symboliky. – Martin : Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť pri MS, 1997. – S. 176 – 183 (Sep. odt. z: Heraldika na Slovensku)
- GRAUS, I.:** Rádová symbolika a jej aplikácia v heraldickej tvorbe. – Martin : Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť pri MS, 1997. – S. 110 – 114 (Sep. odt. z: Heraldika na Slovensku)
- HISTORICKÉ MAPY:** Zborník z vedeckej konferencie, 24. – 25. apríla 1997, Bratislava / Ed. Mária Kováčová – Bratislava : Kartografická spoločnosť SR – Slovenský národný archív, 1997. – 264 s.
- JANÁČEK, F.:** Největší zbrojovka monarchie : Škodovka v dějinách, dějiny ve Škodovce 1859 – 1918. – Praha : Novinář, 1990. – 478 s. : fotogr. – Lit., reg.
- KÓNYA, P.:** Dejiny Židov na východnom Slovensku v kontexte celoeurópskeho vývinu. – Prešov : Metodické centrum, 1997. – 78 s. – Bibliogr.
- KOVÁČ, D.:** Slováci – Česi – dejiny. – Bratislava : Academic Electronic Press, 1997. – 137 s. – Reg. /obd. Veľkej Moravy – r. 1968/
- LEXIKÓN SLOVENSÝCH DEJÍN /** J. Bartl, M. Kohútová, R. Letz, V. Segeš – Bratislava : Slov. pedagog. nakl., 1997. – 357 s. – Reg. /obd. Veľkej Moravy – r. 1968/
- NIŽŇANSKÝ, J.:** K dejinám vojenskej žurnalistiky. – Bratislava : VITA MO SR, 1997. – 76 s. – Lit.
- PACNER, K.:** Osudové okamžiky Československa. – Praha : Themis, 1997. – 719 s. – Lit. a pramene.
- PERNES, J.:** Až na dno zrady : Emanuel Moravec. – Praha : Themis, 1997. – 239 s.
- PLACÁK, B.:** Paměti lékaře. – Praha : Torst, 1997. – 700 s. /voj. zdravotníctvo/
- SEDLÁČKOVÁ, E. – TICHÝ, M.:** Generál MUDr. Ján Paškan : Zakladateľ vojenského zdravotníctva na Slovensku. – Bratislava : Juga, 1997. – 152 s.
- SCHNEIDER, D.:** Osudy letců 1. – Brno : Doplněk, 1997. – 239 s. : fotogr., tabl. – Lit.
- SLOVENSÁ OTÁZKA V 20. STOROČÍ / ZOST. R. CHMEL – BRATISLAVA :** Kaligram, 1997. – 564 s. – Bibliogr.
- SLOVENSKE DEJINY V DEJINÁCH EURÓPY :** Vedecké kolokvium – Bratislava, 26. – 27. novembra 1996 / Ed. Štefan Fano – Bratislava : Academic Electronic Press, 1997. – 167 s.
- SÚKENÍK, L. – NOVOTNÝ, V.:** Československá vyznamenání : 1.díl : 1918 – 1948. – Hodonín : OB a ZP, 1997. – 126 s. : fotogr. – Lit., zozn.
- RYCHLÍK, J.:** Češi a Slováci v 20. století : Česko-slovenské vztahy 1914 – 1945. – Bratislava-Praha : Academic Electronic Press – Ústav T. G. Masaryka, 1997. – 360 s. : fotogr. – Dokumenty, lit.
- TOMASZEWSKI, J.:** Historia Czechosłowacji 1918 – 1992. – Warszawa : Trio, 1997. – 308 s.
- ***
- ČAPLOVIČ, D.:** Slovenské dejiny v dejinách Európy : Úvodné poznámky. – In: Slovenské dejiny v dejinách Európy : Vedecké kolokvium Bratislava 26. – 27. novembra 1996. – Bratislava : Academic Electronic Press, 1997. – S. 7 – 12
- KOKOŠKA, S.:** Československo-sovětská zpravodajská spolupráce v letech 1936 – 1941. In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 5 (1997), s. 37 – 52, 2 příl.
- LIPTÁK, E.:** Koncepcia slovenských dejín od 18. storočia. – In: Slovenské dejiny v dejinách Európy : Vedecké kolokvium Bratislava 26. – 27. novembra 1996. – Bratislava : Academic Electronic Press, 1997. – S. 21 – 26
- MARSINA, R.:** O koncepcii slovenských dejín. – In: Slovenské dejiny v dejinách Európy : Vedecké kolokvium – Bratislava 26. – 27. novembra 1996. – Bratislava : Academic Electronic Press, 1997. – S. 13 – 20
- VALIŠ, Z.:** Armádní generál in memoriam Heliodor Píka : 100 výročí narození. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 6, č. 2 (1997), s. 149 – 162
- ***
- ČIČAJ, V.:** Výskum obdobia dejín novoveku v slovenskej historiografii. – In: Historický časopis. – Roč. 45, č. 1 (1997), s. 55 – 60

- GOSIOROVSKÝ, I.:** Vojenská prísaha : História a súčasnosť. – In: A-magazín. – Roč. 4, č. 3 (1997), s. 24 – 27 : fotogr., obr.
- HADAR, I.:** Jelšavské jubileum : Z histórie našich útvarov. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 27 (1997), s. 9 : fotogr. /prápory 16. honvédskeho pluku – história kasární 1897 – 1992/
- HADAR, I.:** 100 rokov kasární 5. delostreleckej brigády v Jelšave. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 9 (1997), s. 4 – 5 : fotogr.
- KLEIN, B.:** Vedecká konferencia – historické mapy. – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 2 (1997), s. 113
- KOVÁČIKOVÁ, K.:** Krutý údel gen. Heliodora Píku (3. 7. 1897 – 21. 6. 1949). – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 15 (1997), s. 6 : fotogr.
- MATHÉ, S.:** Alexander Mach (1902 – 1980). – In: Slov. národné noviny. – Roč. 8 (12), č. 3 (1997), s. 9
- MATHÉ, S.:** Vladimír Clementis (1902 – 1952). – In: Slov. národné noviny. – Roč. 8 (12), č. 4 (1997), s. 9
- SEGEŠ, V.:** O vojenských dejinách vážne i humorne. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 9 (1997), s. 20 – 21 : fotogr. /rozhovor s historikom V. Danglom/
- SLOVENSKÍ HISTORICI O KNIHE M. S. ĐURICU :** Dejiny Slovenska a Slovákov. – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 10 (1997), s. 7 : fotogr.
- STANOVÁ, M.:** Výberová bibliografia Vojtecha Dangla. – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 1 (1997), s. 133 – 138
- /SÚŤAŽNÝ SERIÁL/** – In: Obrana. – Roč. 5, č. 36 – 50 (1997), s. 9 – Č.: 36: Slovensko v susedstve Rímskej ríše /-BK-/ – Dokumenty o našej národnej bezpečnosti. – 37: Markomanské vojny /-BK-/ – O obrane Slovenskej republiky. – 38: Vznik a vzostup Veľkej Moravy /-BK-/ – Armáda Slovenskej republiky. – 39: Zánik Veľkej Moravy /-BK-/ – Hlavní predstavitelia ministerstva obrany a Armády Slovenskej republiky. – 40: Turecká expanzia a Slovensko /-VD-/ – Komu patrí naše územie? – 41: Koniec osmanskej moci na Slovensku /-VD-/ – Vojenská informačná a tlačová agentúra. – 42: Prvé husárske pluky /-VS-/ – Medzinárodné aktivity rezortu. – 43: Dobytie Berlína – husársky kúsok /-VS-/ – Významné návštevy na pôde rezortu. – 44: Prvé revolučné vystúpenie Slovákov /-VD-/ – Severoatlantická aliancia a Armáda SR. – 45: Dve výpravy dobrovoľníkov roku 1848 /-VD-/ – Slovensko a európska bezpečnosť. – 46: Slováci v rakúsko-uhorskej armáde /-MH-/ – Príslušníci Armády SR za hranicami vlasti. – 47: Vystúpenie Slovákov a Čechov na strane Dohody /-MH-/ – Šírila dobré meno Armády SR. – 48: Pluk slovenskej slobody /-MČ-/ – Zlato, striebro, bronz. – 49: Vstup Slovenska do vojny proti ZSSR /-ZK-/ – Modernizácia techniky v Armáde SR. – 50: 2. slovenská technická divízia /-VS-/ – Armáda SR a spoločnosť.
- ŠVANDA, P.:** Veliteľ leteckej školy (1. – 2.). Július Trnka – významná osobnosť našich vojenských dejín. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 10 – 11 (1997), s. 9 : obr.
- TKÁČ, V.:** Tvrdý oriešok – Deň armády SR : Rébus, ktorý nevyriešia iba historici. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 8 (1997), s. 5 : fotogr.
- VOJENSKÁ AKADÉMIA LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ.** – In: Obrana. – Roč. 5, č. 35 (1997), s. 7 – 10 : fotogr. – Tematická príl.

PRÁCE PRESAHUJÚCE SLOVENSKÚ VOJENSKÚ PROBLEMATIKU

- BARNETT, C.:** Hitlerovi generálové. – Brno : Jota, 1997. – 576 s.
- BENE, J. – SZABÓ, P.:** Huszonnégyes Honvédek a Kárpátokban : A m. kir. 24 gyaloghadosztály története 1944 – 1945 : 42. zv. – Nyíregyháza : Józsa András Múzeum, 1997. – 175s., fotogr., mp. /história maďarsko-kráľovskej 24. pešej divízie – Karpaty, Podkarpatská Rus, severovýchodné Slovensko/
- BĚLINA, P.:** Kolín 18. 6. 1757 : Bojiště českých dějin. – Praha : Paseka, 1997. – 91 s. : obr., mp., tabl.
- BIBLIOGRAFIE DĚJIN ČESKOSLOVENSKA ZA ROK 1991 /** Zost. M. Drašnarová, slov. časť zost. A. Sedliaková – Praha : HŮ AV ČR, 1997. – 340 s.
- BIBLIOGRAPHIE INTERNATIONALE D' HISTOIRE MILITAIRE :** International Bibliography of Military History : Internationale militärgeschichtliche Bibliographie : Selection 1993 – 1996 : Tome 18. – Berne : Comité de Bibliographie de la CIHM, 1997. – 215 s.
- BIBO, I.:** Bída malých národů východní Evropy : Vybrané spisy – Bratislava : Kalligram – Doplněk, 1997. – 614 s.
- BLANDFORD, E. L.:** Hitlerova druhá armáda : Zbraně SS. – Brno : Bonus A, 1997. – 223 s., 3 fotogr. příl. : obr., mp. – Lit., reg.

- BOITEN, TH.:** Nachtjagd : The Night Fighter versus Bomber over the Third Reich 1939 – 1945. – Ramsburg : The Crowood Press Ltf, 1997. – 240 s. : fotogr., mp.-Bibliogr. /Tretia ríša-RAF-Luftwaffe – bombardovanie/
- BONDOUX, E. – PIETRARU, J. J.:** Zbrane v 1000 fotografiách. – Praha : Rebo Productions, /1997/ – 127 s. : fotogr.
- BOYNE, W. J.:** Srážka titanů : Námořní bitvy 2. světové války / Přel. M. Goppold z angl. – Praha : Naše vojsko, 1997. – 283 s.
- BUTLER, R.:** Hitlerova mladá garda : Dějiny Hitlerjugend / Přel. Ivan Ryčovský z angl. – Praha : Columbus, 1997. – 157 s.
- CORRELLI, B.:** Hitlerovi generálové. – Brno : Jota, 1997. – 557 s. : fotogr., mp.-Chronlg., lit, reg.
- CRAIG, P.:** Nejslavnější pěchotní zbraně. – Praha : Svojtka a Vašut, 1997. – 176 s. : fotogr. – Reg.
- CSENDES, LÁSZLÓ-IPOLY, MÁRTA N.:** Települések Szelevényezése az első-második-harmadik katonai felmérések alapján. – Budapest : Hadtörténelmi Térképtár, 1997. – 174 s. : mp., tab. /uhorská voj. topografia – 18. – 19. st./
- ČESKO-SLOVENSKÁ HISTORICKÁ ROČENKA 1996 /** Výk. red. Vladimír Goněc – Brno : Československá-Slovensko-česká komise historiků ve Vyd. Masarykovy univerzity, 1997. – 331 s.
- DUDA, Z. M.:** Agónie svědomí : Generál Alois Vicherek a jeho generace ve světle českých dějin. – Praha : Votobia, 1997. – 395 s.
- DUPUY, R. E. – DUPUY, T. N.:** Historie a vojenství : Od roku 1700 do války v Perském zálivu. / Z angl. přel. manž. Benešovi. – Praha : Forma, 1997. – 1635 s. : obr., mp.,-Tab., reg.
- EHRAHRT, H. G. – KLINGENBURG, K.:** Analyse und Bibliographie : Demokratie, Sicherheit, Frieden.-Baden-Baden : Nomos Verlagsgesellschaft, 1997. – 397 s.
- ENCYKLOPÉDIA LIETADIEL /** Prel. P. Fukatsch – 2. vyd. – Bratislava : Slovo, 1997. – 432 s. : fotogr., obr.-Reg.
- FAJTL, F.:** Velet jsem stíhačem – podle paměti generála Karla Mrázka. – Cheb : Svět křidel, 1997. – 173 s. – /druhý západný odboj/
- FERNANDEZ, J.:** La Luftwaffe a l'Assault de la Grande Bretagne : La Bataille d'Angleterre.-Boulogne : Avion Le la Press, 1997. – 80 s. : fotogr., mp., tab. – /útok Luftwaffe na Vel'kou Británii/
- FLEISCHER, W.:** Das letzte Jahr der Waffen-SS : Mai 1944 – Mai 1945. – Wölfersheim-Berstadt : Podzun-Pallas, 1997.
- FOWLER, W.:** Jeep jede do války. – Praha : Naše vojsko, 1997. – 112 s. : fotogr., mp. / dejiny pozemných vojen – 20. st./Frankenberger, O. – Fidler, J. a kol.: Kdo byl kdo : Slavní vojevůdci. – Praha : Libri, 1997. – 333 s. : obr. – Prehľady. – /starovek – 19. st./
- FRANKS, N.:** Operace Jubilee, Dieppe 1942 / Přel. J. Mayer z angl. – Plzeň : Mustang, 1997. – 238 s. : fotogr., mp. – Bibliogr., reg.
- FOOT, M. R. D.:** SOE : Stručná historie Útvaru zvláštních operací 1940 – 46 / Přel. J. A. Heidler z angl. – Brno : Bonus A, 1997. – 371 s. : fotogr. – Lit., reg.
- GEUST, C. F.:** Pod rudou hvězdou : Letadla Luftwaffe v sovětském letectvu / Přel. H. Smoláková z angl. – Brno : Jota, 1997. – 200 s.
- GOLDHAGEN, D. J.:** Hitlerovi ochotní katani / Přel. M. Korbélik z angl. – Praha : Lidové noviny, 1997. – 607 s.
- GROEHLER, O.:** Sebevražedné spojenectví : Německo-sovětská spolupráce 1920 – 1941. / Přel. V. Marek z něm. – Praha : Ivo Železný, 1997. – 162 s. : fotogr.-Pozn.
- GUNSTON, B.:** Encyklopedie moderních vojenských letadel : Vývoj a technické údaje všech provozovaných vojenských letadel. – Praha : Svojtka a Vašut, 1997. – 288 s. : fotogr., obr. – Reg.
- GUNSTON, B.:** Německá, italská a japonská bojová letadla druhé světové války : Ilustrovaný průvodce. – Praha : Svojtka a Vašut, 1997. – 163 s. : fotogr., obr.
- HARTING, A. E.:** Encyklopedie pistolí a revolverů. – 2. vyd. – Praha : Rebo Produkcions, 1997. – 272 s. : fotogr.-Lit., reg.
- HEINRICI, G.:** Zrození bitvy : Bitva u Kurska : Útok na ruské pozice na frontovém výběžku u Kurska / Přel. J. A. Heidler; dopl. F. W. Hauck – Brno : Bonus A, 1997. – 110 s., mp.
- HOGG, I. V.:** Slovník bitev / Přel. V. Novák z angl. – Praha : Brána, 1997. – 269 s. – Chronolog. prehľ. /r. 743 p. n. l. – 1995/
- HINDENBURG, P.:** Paměti / Přel. z něm. G. Haníková – Brno : Bonus A, 1997. – 264 s.

- HOWARD, M.:** Válka v evropské historii / Přel. R. Kamenická z angl. – Brno : Barrister a Princi-pal, 1997. – 153 s.
- HRBEK, J.:** Tobruk 1941. – Praha : Argo, 1997. – 327 s., fotogr. příl. : tab.-Lit., reg.
- HŘÍDEL, K. – LÁŠEK, R.:** Opevnění z let 1936 – 38 na Sumavě. – 2. nezm. vyd. – Dvůr Králové nad Labem : Fortprint, 1997. – 63 s. : fotogr., obr., mp.-Lit., res.
- CHANT, CH.:** Jak fungují zbraně : Malé zbraně : Střelivo : Dělostřelectvo : Tanky : Letadla : Válečné lodě : Bomby : Rakety. – Praha : Svojtka a Vašut, 1997. – 249 s.
- IRELAND, B.:** Bitevní lodě 20. století / Ilustr. T. Gibson – Praha : Svojtka a Vašut, 1997. – 191 s.
- JARRETT, P.:** Aircraft of the Second World War : The Development of the Warplane 1939 – 45. – London : Brassey's, 1997 /let. sily – voj. plánovanie/
- JOHNS, W. E.:** Biggles vypráví : Bitva o Anglii /1940/ – Bombardování Německa /1943 – 1945/ – Praha : Toužimský-Moravec, 1997.
- JURKOVIČ, E.:** Bezpečnostno-politické vzťahy v zmluvách, organizáciách a pojmoch : Informačná správa. – Bratislava : OVI SSŠ, 1997. – 63 s.
- KOHN, G. C.:** Velká encyklopedie válek : Průvodce válečnými konflikty od starověku až po dnešek. – Brno : Jota, 1997. – 646 s. : fotogr., tab.-Reg.
- XXII. KONGRES DER INTERNATIONALE KOMMISSION FÜR MILITÄRGESCHICHTE :** Wien 9. – 13. Sep-tember 1996. Von Crécy bis Mohács Kriegswesen im späten Mittelalter /1346 – 1526/ – Wien : Heeres-geschichtliches Museum, 1997. – 408 s. : mp., obr.
- KOVÁCS-BERTRAND, A.:** Der ungarische Revisionismus nach dem Ersten Weltkrieg : Der pub-lizistische Kampf gegen den Friedensvertrag von Trianon /1918 – 1931/. – München : R. Oldenbourg Verlag, 1997. – 318 s.
- KRATOCHVÍL, M. V.:** Malé dějiny válek. – Praha : Goldstein a Goldstein, 1997. – 221 s. : fotogr.-Lit. /staroveké Grécko – 1. svet. vojna/
- KRÍZY REŽIMOV SOVIETSKEHO BLOKU V ROKOCH 1948 – 1989 :** Historicko-politologické pohľady / Ved. red. a zost. Michal Štefánský, Marta Zágoršková – Banská Bystrica : Pedagogická spoločnosť J. A. Komenského, 1997. – 272 s.
- M. BARNOVSKÝ:** Sovietsko-juhoslovenská roztržka v roku 1948 a Československo, s. 8 – 18; M. Štefánský: Politické procesy ako dôsledky juhoslovensko-sovietskej roztržky, s. 19 – 26; S. Michálek: Februárový prevrat na pôde OSN, s. 27 – 38; A. Štefániková: Krízové prejavy československej ekonomiky v období formovania sovietskeho bloku, s. 39 – 50; E. Ivaničková: Udalosti 17. júna 1953 v NDR, s. 51 – 61; V. Varinský: Historické peripetie menovej reformy v roku 1953 s osobitným zreteľom na jej vývoj na Slovensku, s. 62 – 72; K. Jech: Narůstání a útlum kolektivizační krize v Československu v první polo-vině padesátých let, s. 73 – 82; V. Hlavová: Signály disfunkčnosti procesu kolektivizácie v roku 1953 v Československu a ich recepcia v decízno-politickej sfére, s. 83 – 100; K. Persak: Kríza poľsko-so-vietskych vzťahov v r. 1956, s. 101 – 116; A. Friszke: Rok 1956 v dejinách Poľska, s. 117 – 131; J. Tis-ehler: Súvislosti medzi poľskými októbrovými udalosťami a maďarskou revolúciou roku 1956, s. 132 – 150; P. Germuska: Najnovšie poznatky o maďarskej revolúcii roku 1956 a maďarsko-slovenské vzťahy roku 1956, s. 151 – 164; J. Štaigl: Udalosti v Poľsku a Maďarsku na jeseň 1956 z hľadiska vojens-kopolitických a vojenských plánov sovietskeho bloku a ich „slovenských“ aspektov, s. 165 – 179; J. Marušiak: Slovenské postoje počas krízy komunistického systému v rokoch 1956 – 1957, s. 180 – 196; S. Sikora: Sociálne a politické zdroje pokusu o reformu socializmu v Československu a jeho ohraničenosť, s. 197 – 209; Ľ. Gašpírik: Zbrané problémy diferencii slovenského a českého reformného pohybu v roku 1968, s. 210 – 224; J. Žatkuliak: „Normalizácia“ česko-slovenskej federácie roku 1970 a jej násled-ky, s. 225 – 239; M. Púčík: Počiatky „normalizácie“ slovenskej spoločnosti a ich odraz v armádnom prostredí, s. 240 – 259; P. Lieskovský: K príčinám mocenského zvratu v ČSSR roku 1989, s. 260 – 269.
- KRÍŽEK, L. – ČECH, Z. J.:** Encyklopedie zbraní a zbroje. – Praha : Libri, 1997. – 327 s. : fotogr., obr.-Lit.
- KUPKA, V.:** Atlantický val. – 2. nezm. vyd. – Dvůr Králové nad Labem : Fortprint, 1997. – 90 s. : fotogr., obr., mp.-Lit.
- LAWSON, E. – LAWSON, J.:** První letecká válka : Srpen 1914 – listopad 1918. – Brno : Jota, 1997. – 232 s.
- LUCAS, J.:** Hitlerovi žoldníci : Mistři německé válečné mašinerie z let 1939 – 1945 / Přel. J. Fidler, V. Pilát z angl. – Praha : Naše vojsko, 1997. – 267 s.

- LUCAS, J.:** Válka na východní frontě 1941 – 1945 / Přel. z angl. J. Grubhoffer – Plzeň : Mustang, 1997. – 338 s.
- MACEK, P. – UHLÍŘ, L.:** Dějiny policie a četnictva I. Habsburská monarchie /1526 – 1919/ – Praha : Themis, 1997. – 178 s. : fotogr., obr., tabl. – Medailóny, lit.
- MELTON, H. K.:** Najnovšia kniha o špiónáži / Prel. L. Divinec z angl. – Bratislava : Perfekt, 1997. – 176 s.
- MESSENGER, CH.:** Hitlerův gladiátor : Život a doba SS Oberstgruppenführera a generálplukovníka tankových vojsk zbraní SS Seppa Dietricha / Přel. Pavel Doležal z angl. orig. – Brno : Bonus A, 1997. – 321 s. : mp., text. příl., fotogr. příl. – Bibliogr.
- MICHÁLEK, S.:** Jan Papánek za vojny Edvardovi Benešovi : Dokumenty 1939 – 1945 : Výber. – Bratislava : Veda, 1997. – 206 s., fotogr. příl. – Reg.
- MOJDIS, J.:** Francúzi a Slovensko v rokoch 1900 – 1920 (vzájomné poznatky a ich sprostredkovatelia) – Prešov : Manacon, 1997. – 74 s.-Bibliogr.
- MURAWSKI, M.:** Letadla Luftwaffe : 1933 – 45 : Část 2. / Přel. J. Balický a kol. – Varšava : Wyd. Lampart, 1997. – 262 s. : fotogr., obr. – Bibliogr.
- NÁLEVKA, V.:** Kapitoly z dějin studené války : Díl první. – Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. – 146 s. – Lit.
- NATIONALE FRAGE UND VERTREIBUNG IN DER TSCHECHOSLOWAKEI UND UNGARN 1938 – 1948. –** Wien : Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1997. – 206 s. /Československo-Maďarsko-Viedenská arbitráž/
- NEILLANDS, R.:** Pád Třetí říše : Ode dne D po Den vítězství. – Ostrava : Oldag, 1997. – 400 s., fotogr. příl. : obr.-Lit., reg. Odvrácená tvář hákového kříže + Neznámá fakta o vůdcích Třetí říše / Vybr. a uspoř. B. a H. Heiberovi; přel. J. Hulák – Praha : Mladá fronta, 1997. – 319 s. / dokumenty z tajných archivov Tretej říše /
- ORSKI, M.:** Czesi, Slowaci i Jugoslawianie w KL Stutthof. – Gdaňsk : Marpress, 1997. – 110 s. /koncentračné tábory/
- PHILIP, C.:** Nejslavnější pěchotní zbraně. – Praha : Svojtka a Vašut, 1997. – 176 s. : fotogr. – Reg. Piekalkiewicz, J.: Citadela : Kursk a Orel : Největší tanková bitva 2. světové války / Přel. M. Breitfelder z něm. – Plzeň : Mustang, 1997. – 287 s.
- PIMLOT, J.:** Wehrmacht : Ilustrovaná historie německé armády ve 2. světové válce. – Praha : Svojtka a Vašut, 1997. – 176 s. : fotogr. – Reg.
- PLECHANOVÁ, B. – FIDLER, J.:** Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941 – 1995. – Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. – 240 s. – Lit., reg.
- RÁBOŇ, M. – NOVÁK, Z. – ČERMÁK, L.:** Maginotova linie – hranice z betonu a oceli. – Brno : SPČO, 1997. – 145 s.
- RIEDER, H.:** Mária Terézia : Osudové chvíle Habsburgovcov / Prel. z nem. orig. M. Ličková – Bratislava : Ikar, 1997. – 196 s.
- ROGERS, H. C. B.:** Tanky v boji. – Brno : Bonus A, 1997. – 127 s., mp., fotogr. příl. – Reg.
- ROSE, L. A.:** Hornet. – Plzeň : Mustang, 1997 /2.SV – západný front, Tichomorie/
- SCHMIDT, P.:** Paměti Hitlerova tlumočnicka : 1935 – 1945 / Přel. P. Váňa z něm. orig. – Brno : Barrister a Principal, 1997. – 319 s.
- SPAHR, W. J.:** Žukov : Vzestup a pád generála / Z angl. přel. T. Váňová a kol. – Brno : Jota, 1997. – 257 s. : fotogr., mp.-Bibliogr., reg.
- SPOJENEČTÍ VOJÁCI VE 2. SVĚTOVÉ VÁLCE / Sest. P. Charbonier – Praha : Cesty, 1997. – 127 s. : fotogr.**
- SUN-TZU – ZAKLADATEĽ MANÉVROVÉHO VOJNOVÉHO UMENIA / Z angl. prel. P. Švec – Bratislava : MO SR, 1997. – 38 s.**
- SUVOROV, V.:** Útvary Specnaz : Důvěrná zpráva o elitních sovětských jednotkách. / Z angl. přel. J. Mattuš – Brno : Jota, 1997. – 169 s., příl.
- VALIŠ, Z.:** Generál Karel Janoušek. – Praha : V ráji, 1997. – 184 s.
- VYBORNÝ, P.:** Zbraně 20. století : 600 nejznámějších zbraní světa. – Praha : Cesty, 1997. – 192 s.
- WELAND, G.:** Meče, dýky + tesáky : Průvodce sběratele. – Praha : Svojtka a Vašut, 1997. – 128 s. * * *
- BĚLINA, P.:** Vzpomínky Aloise Korandy na válečné události roku 1866. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 6 (1997), s. 151 – 176
- BORČEV, M.:** O metodologii razvitija i formirovanija vojennoj nauki. – In: Vojennaja mysl'. – Č. 4 (1997), s. 63 – 72

CLARKE, J. L.: Der Konflikt im Wandel der Zeit : Herausforderungen der sich wandelnden Kriegsführung. – In: Österreichische Militärische Zeitschrift. – Roč. 36, č. 2 (1997), s. 115 – 122 : fotogr. 8 /zdroje a príčiny konfliktov – zmeny vo formách a spôsoboch vedenia boja/

FIDLER, J.: Vyšší velitelství Rudé armády při sovětských vojenských akcích v letech 1938 – 1940. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 4 (1997), s. 96 – 120

GIBLIANSKIJ, L.: Moskva a východní Evropa. – In: Soudobé dějiny. – Roč. 4, č. 1 (1997), s. 26 – 41

KMEC, V.: Bezpečnostné modely 21. storočia v Európe a pozícia SR v nich. – In: Vojenské obzory. – Roč. 4, č. 4 (1997), s. 3 – 22

KUPKA, V.: Maršál Vauban. – In : Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 2 (1997), s. 156 – 161 – /francúzske fortifikačné vplyvy na pevnostnú architektúru Európy/

KUPKA, V.: „Minová válka“ v boji o pevnosti a opevněná postavení. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 3 (1997), s. 3 – 31 : obr., nákr. /14. st. – 1938 – Európa/

MASTNÝ, V.: Promarněné příležitosti po Stalinově smrti? – In: Soudobé dějiny. – Roč. 4, č. 1 (1997), s. 64 – 74 /alternativy vývoja studenej vojny/

PEČUROV, S.: Revolúcia v vojennom dele: vzgl'ad s Zapada. – In: Vojennaja mysl'. – Č. 4 (1997), s. 73 – 80

REIMAN, M.: Stalin po válce (1945 – 1948). – In: Soudobé dějiny. – Roč. 4, č. 1 (1997), s. 43 – 63 /Stalinov koncept politiky v povojnovom svete – „Špecifické cesty k socializmu“ – Marshallov plán a porážka Stalinovej povojnovej koncepcie/

SCHLESINGER, A.: Počátky studené války. – In: Soudobé dějiny. – Roč. 4, č. 1 (1997), s. 96 – 117

* * *

AMBROŽ, S.: Výsados pri Dieppe. – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 4 (1997), s. 8 : fotogr., mp. Bezpečnostné organizácie. – In: Parlamentný kuriér. – Roč. 5, č. 40 (1997), s. 17 – 18 : tabl. /prehľad účasti jednotlivých európskych krajín/

BAILES, A. J.: Sub-regional organizations : The Cinderellas of European security. – In: NATO review. – Roč. 45, č. 2 (1997), s. 27 – 31 : fotogr., tabl. /stredná a východná Európa – bezpečnostné modely – subregionálne org./

CARNOVALE, M.: NATO partners and allies : Civil-military relations and democratic control of the armed forces. – In: NATO review. – Roč. 45, č. 2 (1997), s. 32 – 35 : fotogr. /NATO – civilno-voj. vzťahy – kontrola voj. výskumu/

ČEVELA, J.: Vojenské aspekty Daytonskej mierovej dohody. 1. – 8. – In: Apológia. – Roč. 5, č. 4 – 10 (1997)

HOYER, W.: Europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik. – In: Soldat und Technik. – Roč. 40, č. 4 (1997), s. 193 – 196 : fotogr. /európska bezpečnosť – bezpečnostné systémy/

POMYLENÉ SVEDECTVÁ J. GOEBBELSA. – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 2 (1997), s. 8 /denniky z r. 1938 – 45/

ŠTRBA, J.: Chladné zbrane „meče“. – In: Apológia. – Roč. 5, č. 2 (1997), s. 28 – 30 /4. st. pr. n. l. – 19 s./ : obr.

ŠTRBA, J.: Kord a rapír : Chladné zbrane. – In: Apológia. – Roč. 5, č. 3 (1997), s. 22 – 23 : obr. /16. – 18. st./

ŠTURZ, J.: Sicherheitsdienst : Vznik, organizace a činnost. – In: Národní osvobození. – Roč. 75, č. 11 (1997), s. 7 : fotogr.

THE CONFLICT INDEX : Key Areas of Current Conflict Around the World. – In: Defense & Foreign Affairs Strategic-Policy. – Roč. 25, č. 3 (1997), s. 4 – 5 /súčasný regionálne konflikty/

URBANOVSKÝ, S.: Maskování – nezbytná součást vojenského umění. – In : Vojenské rozhledy. – Roč. 6, č. 1 (1997), s. 52 – 58 /18. stor. – súčasnosť/

ARCHÍVNICTVO A MÚZEJNÍCTVO

CONFUNTAREA CU SECOLUL XXI – ABORDAREA PROVOCARILOR DIN DOMENIUL ARHIVELOR MILITARE : Bucuresti 4 – 8 septembrie 1996: Facing the 21st century-approaching the challenges in the military archival field : Bucharest, 4 – 8 September 1996 / V ústrety 21. storočia – sprístupnenie základných vojenských archívnych oblastí/ – Foreword by D. Cioflina – Bucharest : Editura Machiavelli, 1997. – 222 s. /Československo-archívne materiály – delenie/

VOSTOČNAJA JEVIROPA V DOKUMENTOCH ROSSIJSKICH ARCHIVOV 1944 – 1953 gg. Tom I. 1944 – 1948 gg. / Red. kol. T. V. Volokitina ... – Moskva – Novosibirsk : Sibirskij chronograf, 1997. – 985 s.

* * *

PECHOVÁ, D.: Archivní fond Vojenská kancelář prezidenta republiky 1945 – 1977. – In : Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 2 (1997), s. 162 – 172 : tabl.

RUSNÁK, D.: Niekoľko poznámok k vytváraniu pramennej základne v Slovenskom národnom archíve k spracovaniu dejín Slovenska. – In: Slovenské dejiny v dejinách Európy : Vedecké kolokvium Bratislava 26. – 27. novembra 1996. – Bratislava : Academic Electronic Press, 1997. – S. 45 – 51

VIMMER, P.: Dokumenty o partizánskom hnutí na Slovensku v Kyjevských archívoch : Informačný materiál. – Bratislava : Vojenský historický ústav, 1997. – 57 s.

VIMMER, P.: Miesto a hlavné úlohy Vojenského historického archívu v systéme vojenského archívniectva. – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 2 (1997), s. 74 – 81

VIMMER, P.: The experience from the division of the military archival system after the split of the Czechoslovakia. – In: Confruntarea cu secolul XXI-abordarea provocarilor din domeniul arhivelor militare : Bucuresti 4 – 8 septembrie 1996 : Facing the 21st century-approaching the challenges in the military archival field : Bucharest, 4 – 8 September 1996 / Foreword by Dumitru Cioflina-Bucharest : Editura Machiavelli, 1997. – S. 180 – 192

* * *

ČIPKA, M.: Dnes vraky, zajtra exponáty : Dramatická cesta „starých dám“ do Vojenského múzea. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 47 (1997), s. 4 : fotogr.

ČIPKA, M.: Vojenské múzeum Trenčín : Národ, ktorý si neváži svoje dejiny, nie je národom. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 9 (1997). – Múzeum – tematická príl., s. 5 – 7 : fotogr.

HALAJ, D.: Nová expozícia Múzea SNP. – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 2 (1997), s. 114 – 116

KARTOUS, P.: Slovenské archívy, história a historizmus. – In: Historický časopis. – Roč. 45, č. 1 (1997), s. 66 – 70

MAKAI, Á.: „Fortitudini – hrdinstvo“. – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 2 (1997), s. 111 – 113 /Vojenský rad Márie Terézie – výst./

PÚČIK, M.: The Cold War International History Projekt. – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 1 (1997), s. 142 – 144 /informácie o projekte, zastúpenie – medzinárodná ved. konferencia „Vojenské archívy a dejiny studenej vojny“ (marec 1994, Washington)

RODÁK, J.: Nová expozícia vo Vojenskom múzeu vo Svidníku. – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 1 (1997), s. 141 – 142 /“Dejiny vojenstva na východnom Slovensku“ 1914 – 1945/

ŠIMUNIČ, P.: Odtajnené dokumenty prehovorili... 1. – 2 : Materiály z ruských archívov na Slovensku. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 3 – 4 (1997), s. 7 : fotogr.

ŠTEFANSKÝ, V.: Archívny výskum v Ústrednom archíve MO Ruskej federácie v Podolsku. – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 2 (1997), s. 114

TATARKO, V.: O tradíciách trochu inak : Múzeum SNP v Banskej Bystrici si oblieka nový šat. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 40 (1997), s. 4 : fotogr. /expozícia – nové dokumenty/

VIMMER, P.: Medzinárodné sympóziu vojenských archívárov v Bukurešti. – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 1 (1997), s. 144 – 146 /sept. 1996, Bukurešť/

VIMMER, P.: Výsledky delimitácie archívnych dokumentov slovenskej proveniencie z vojenských archívov v Českej republike v rokoch 1993 – 1996. – In: Slovenská archivistika. – Roč. 32, č. 1 (1997), s. 140 – 143

ZOZNAM EXCERPOVANÝCH ČASOPISOV A PERIODICKÝCH ZBORNÍKOV

A-magazín – Magazín Armády Slovenskej republiky

Apológia – Časopis Armády SR

Bibliographie internationale d'histoire militaire

Bojovník

Český časopis historický

Hadtörténelmi Közlemények

História

Historická revue

Historické štúdie
Historický časopis
Historie a vojenství
História
Letectví + kosmonautika
Medzinárodné otázky
Národní osvobození
Obrana
Otázky taktiky
Österreichische Militärische Zeitschrift
Pamiatky a múzeá
Slovenská archeológia
Slovenská archivistika
Slovenská národná bibliografia – Knihy
– Články
– Dizertačné práce
Slovenský vojak
Soudobé dějiny
Spoločnosť, armáda, osobnosť
Střední Evropa
Studia Historica Nitriensia
Studia Historica Slovaca
Századok
Történelmi szemle
Vojenská história
Vojenské obzory
Vojenské rozhledy
Vlastenecká a etická výchova vojakov ZS
Wojskowy przeglad historyczny
Zborník Slovenského národného múzea

AUTORI ČÍSLA

PhDr. Vladimír **SEGEŠ**, Vojenský historický ústav, Kutuzovova 8, 830 00 Bratislava

JUDr. Oldřich **PEJS**, Kafkova 53, 160 00 Praha 6

doc. PhDr. Jozef **VÝBOH**, CSc., Vojenský historický ústav, Kutuzovova 8, 830 00 Bratislava

PhD. Henryk J. **WCISLO**, Wojskowy Instytut Historyczny, ul. Czerwonych Beretów 124, 00910 Warszawa-Rembertów

PhD. Lázsló **VESZPRÉMY**, Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Budapest I., Kapisztrán tér 2-4

PhDr. Milan **MORAVEC**, Vojenský historický archiv, Sokolovská 136, 180 00 Praha 8 - Karlín

Dušan **HALAJ**, CSc., Múzeum SNP, Kapitulská 23, 975 53 Banská Bystrica

pplk. dr. Peter **TURZA**, Vojenské múzeum, Štefánikova 16, 911 01 Trenčín

PODMIENKY PUBLIKOVANIA VO VOJENSKEJ HISTÓRII

V prípade poslaných príspevkov treba dodržiavať príslušné spracovateľské normy: 30 riadkov na jednej strane, 60 úderov v riadku, a to v textovom editore WORD 6 na diskete a vo dvoch výtlačkoch. Vedecké štúdie nesmú presiahnuť 40 strán textu. Každý príspevok musí obsahovať meno a priezvisko, adresu trvalého bydliska, rodové číslo a podpis autora. Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uverejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

OBSAH

Štúdie

SEGEŠ, Vladimír: Legislatívno-právny rámec uhorského vojenstva do sklonku 14. storočia.....	3
PEJS, Oldřich: Polští zajatci z války německo-polské na Slovensku.....	20
VÝBOH, Jozef.: Zväz brannosti na Slovensku (1945 – 1948).....	37
WCISLO, Henryk Julian: Sovietsky vplyv v poľskej armáde v rokoch 1945 – 1955.....	54

Dokumenty a materiály

VESZPRÉMY, László: Vojensko-historická (vojensko-vedecká) knižnica – najstaršia knižnica maďarského honvédsťva.....	68
MORAVEC, Milan: Slovenští školští bratři v Československé armádě na Blízkiem východě.....	71
HALAJ, Dušan: Příprava a prvé dni Povstania v Žiline.....	76
TURZA, Peter: Obrnený transportér OT-810.....	92

Recenzie

ŠEDIVÝ, Jaroslav: Tajemství a hříchy rytířů templářského řádu (Graus, I.).....	97
GALANDAUER, Jan: Karel I. Poslední český král (Hronský, M.).....	100
ŠOLC, Jiří: Padáky nad Slovenskem (Švrlo, P.).....	106

Anotácie, glosy.....	111
----------------------	-----

Kronika.....	125
--------------	-----

Bibliografia.....	131
-------------------	-----

INHALT

Studien

SEGEŠ, Vladimír: Legislativ-rechtlicher Rahmen des ungarländischen Wehrwesens bis zum Ende des 14. Jahrhunderts.....	3
PEJS, Oldřich: Polnische Gefangene aus dem deutsch-polnischen Krieg in der Slowakei.....	20
VÝBOH, Jozef.: Verband der Wehrkraft in der Slowakei 1945 – 1948.....	37
WCISLO, Henryk Julian: Der sowjetische Einfluss in der polnischen Armee in Jahre 1945 – 1955.....	54

Dokumenten und Materialien

VESZPRÉMY, László: Militärisch-historische (militärisch-wissenschaftliche) Bibliothek – die älteste Bibliothek der ungarischen Heerschaft.....	68
MORAVEC, Milan: Slowakische Schulbrüder in der Tscheslowakischen Armee im Nahen Osten.....	71
HALAJ, Dušan: Vorbereitung und erste Tage des Aufstands in Žilina.....	76
TURZA, Peter: Panzerkraftwagen OT-810.....	92

Rezenzionen	97
Annotationen, Glossen	111
Chronik	125
Bibliographie	131

CONTENTS

Studies

SEGEŠ, Vladimír: Legal legislative Framework of hungarian Warfare by the End of the 14th century	3
PEJS, Oldřich: Polish Captures from the german-polish War in Slovakia.....	20
VÝBOH, Jozef: Defence Capacity Union in Slovakia 1945 – 1948.....	37
WCISLO, Henryk Julian: Soviet Influence in the polish Army in the Years 1945 – 1955.....	54

Documents and materials

VESZPRÉMY, Lázsló: Military-historical (military-scientific) Library – the oldest Library of hungarian armed Forces.....	68
MORAVEC, Milan: Slovak school Brothers in Czechoslovak Army at the Middle East.....	71
HALAJ, Dušan: Arrangements and the first Days of Uprising held in Žilina.....	76
TURZA, Peter: Armoured Carrier OT-810.....	92

Reviews	97
Annotations, glossaries	111
Chronicle	125
Bibliography	131

VOJENSKÁ HISTÓRIA 1/1999

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo

Vydáva Ministerstvo obrany SR v Tlačovom a informačnom
stredisku v spolupráci s Vojenským historickým ústavom.

Na obálke generál Dr. M. R. Štefánik (olejomaľba Š. Polkorába)

Šéfredaktor Mgr. Ladislav Sokol
Grafická úprava Alena Madajová a Ľuboš Kips

Redakčná rada: plk. doc. PhDr. Jozef Bystrický, CSc. (predseda),
členovia: PhDr. Michal Barnovský, DrSc., PhDr. Valerián Bystrický, DrSc.,
PhDr. Viliam Čičaj, CSc., PhDr. Silvia Čordášová, PhDr. Vojtech Dangl, CSc. (podpredseda),
plk. PhDr. Ivan Gosiorovský, PhDr. Pavol Habáň, PhDr. Marián Hronský, CSc.,
PhDr. František Cséfalvay, CSc., PhDr. Vladimír Segeš, Mgr. Ladislav Sokol, pplk. PhDr. Jan Štaigl, CSc.,
pplk. Peter Turza, PhDr. Oldřich Vaněk, CSc.

Mgr. Mária Stanová (tajomníčka)

Schválené do tlače dňa: 31. marca 1999
Rozširuje Vojenská informačná a tlačová agentúra, Kutuzovova 8, 832 47 Bratislava.
Registračné číslo 1713/97
ISSN 1335-3314
Tlač: AEP, spol. s r. o., Bratislava

ISSN 1335-3314
